પ્રકાશક :
રમણલાલ જેચંદભાઈ
કાર્યાલય :
શ્રી આગમોદ્ધારક ગ્રંથમાળા
[illegible]
મુ. કપડવંજ [જિ. ખેડા]

પુસ્તક પ્રાપ્તિસ્થાન :
પં. હરગોવનદાસ એસ. શાહ
શ્રી. ગુ. જૈન ઉપાશ્રય,
દલાલવાડા,
મુ. કપડવંજ. (ખેડા)

નમ્ર નિવેદન

- આ [illegible] પ્રતિવર્ષ આસો સુદ પૂર્ણિમાએ [illegible] પુસ્તકરૂપે પ્રકટ થાય છે.
- વાર્ષિક [illegible] પૂ. [illegible] ભેટ [illegible] છે.
- [illegible] છે, [illegible] રૂ. ૧૦૧) [illegible] છે.
- [illegible]

नमः श्रीजिनशासनाय

સં......પા......દ......કી......ય

ધર્મ અને આધ્યાત્મિક વિકાસને ગાઢ સંબંધ છે. ધર્મ એ કારણ છે, આધ્યાત્મિક વિકાસ એ કાર્ય છે

બીજાંકુર ન્યાયે સાપેક્ષ રીતે ધર્મ અને આધ્યાત્મિક વિકાસ એક-બીજા સાથે સંકળાયેલ અને પૂરક તત્ત્વરૂપ છે.

પરંતુ બીજમાં અંકુરોત્પત્તિની યોગ્યતા મુખ્યરૂપે જરૂરી છે, તો જ ખાતર-પાણી વગેરે બીજને ઉચ્છૂનાવસ્થામાં લાવી ઉત્તરોત્તર અંકુરોત્પત્તિ આદિ કરી શકે છે.

આ રીતે ધર્મમાં પણ શાસન-સાપેક્ષપણા રૂપ સ્વરૂપ યોગ્યતામાંથી ફલોપધાયક-યોગ્યતાના વિકાસ માટે વીતરાગ-પ્રભુની આજ્ઞાને જ્ઞાની-ગુરુના ચરણોમાં બેસી ઓળખવા રૂપની યોગ્યતા પ્રધાન પણે હોવી જરૂરી છે.

નહીં તો વિશિષ્ટ આરાધનાની સામગ્રીનો સદ્યોગ મળવા છતાં ધર્મ-માંથી આધ્યાત્મિક વિકાસ અનુભવી શકાતો નથી.

શાસનસાપેક્ષ ધર્મની આરાધના માટે જ્ઞાનીગુરુઓના ચરણોમાં બેસી તત્ત્વદૃષ્ટિ કેળવવી જરૂરી છે, ને અંગે વીતરાગ-પ્રભુની વાણીના પરમાર્થને પારખવાની પણ જરૂરીયાત ઉભી થાય છે

એ રીતે ધર્મકથાનુયોગની ચરણકરણાનુયોગમાં પરિણત થવા રૂપની સફળતા માટે સાક્ષાત્ કે પરંપરાએ દ્રવ્યાનુયોગ-તત્ત્વદૃષ્ટિની જરૂરીયાતની જેમ ધર્મની આરાધનાને પણ આધ્યાત્મિક વિકાસને અનુકૂળ બનાવવા માટે આગમિક અનુયોગના શ્રવણ-મનન-પરિશીલન આદિ દ્વારા તત્ત્વદૃષ્ટિની યથાયોગ્ય કેળવણી જરૂરી છે.

આથી જ પ્રભુશાસનમાં વીતરાગની વાણીનો અનુયોગ કરનાર મહાપુરુષોને "અનુયોગાચાર્ય" જેવા માનવંતા શબ્દથી સંબોધાય છે.

આવા આગમધર મહાપુરુષ જેઓએ કે આગમોની અર્થગંભીર દુરૂહ બાબતોને પણ ઘુંટી અત્યન્ત મરમબોધની સ્મરણીય ગાઢની અસરથી અનેકગણી વધી ગયેલ વિદ્વાન અસર નજે આવી રોજ અનેક પુણ્યાત્માઓને સરળ-અર્થગંભીર-સચોટ દલીલોથી સમજાવવામાં અત્યંત નિપુણ, આગમ-વાચનાઓ દ્વારા આગમિક અભ્યાસની ક્ષમતા વધારી શ્રમણ-જીવનની તેજસ્વી

[illegible] હોરનાર, આગમોને યાવચ્ચંદ્ર દિવાકરી સુધી જીવિત રાખવા આરસની શિલાઓ અને તામ્રપત્ર ઉપર કોતરાવીને પોતાની દીર્ઘદૃષ્ટિનો પરિચય આપનાર સ્વનામધન્ય **પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી** વર્તમાન કાળના આત્મકલ્યાણમાં **મુમુક્ષુ** આત્માઓ માટે ખૂબ જ આત્મહિતકર સામગ્રી પૂરી પાડનાર હતા.

તેઓશ્રીએ આજીવન એકધારી નિષ્ઠા–ખંતપૂર્વક આગમોના તાત્ત્વિક વ્યાખ્યાનો દ્વારા સામાન્ય જનતાને પણ આગમિક પદાર્થો તરફ રુચિવાળી બનાવી.

પૂ. આગમોદ્ધારક શ્રીની આગવી વિશિષ્ટતા એ કે આગમિક [illegible] તર્કોને સાદી શૈલિમાં રજુ કરવા સાથે [illegible] છે.

[illegible] પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીના વ્યાખ્યાનો એક વાર વાંચતાં [illegible] લાગે, પણ શાંતિથી બીજી–ત્રીજી વાર વાંચતાં [illegible] સમજાઈ જાય છે.

આવા વિશિષ્ટ વ્યાખ્યાનો તે તે વખતે તે તે દીર્ઘદર્શી મહામના [illegible] **સિદ્ધચક્ર** રૂપે વર્ષો સુધી નિયમિત પ્રગટ થયા.

[illegible] ૩૦ થી ૪૦ મોટા મોટા વ્યાખ્યાન–સંગ્રહોના પુસ્તકો [illegible]

[illegible] વિ. સં. ૨૦૨૧ના [illegible]

[illegible]

વાળા ટૂંકા અભ્યાસીને મૂંઝવણમાં મુકે તે સહજ છે, છતાં અનંતમહિમાશાળી પંચપરમેષ્ઠીઓની વરદ કૃપા તથા દેવગુરૂપ્રતાપે તેમજ પૂ. **આગમોદ્ધારકશ્રી** પ્રતિ અનન્યનિષ્ઠા અને પૂ. **ગચ્છાધિપતિની** કૃપા તથા મારા **પરમતારક ગુરૂદેવ શ્રી ઉપાધ્યાય ભગવંતના** વરદહસ્ત તથા અનેક પરમકૃપાળુ વડિલ ભગવંતો તથા અન્ય ધર્મસ્નેહી પુણ્યવાનોના સક્રિય સહકારથી આવા ભગીરથ આગમિક સંપાદન કાર્યમાં યત્કિંચિત્ સફળ થવા સૌભાગ્યશાળી થયો છું.

આ સંપાદનમાં એકંદરે **"ઝાઝા હાથ રળિયામણા"** કહેવતના આધારે અનેક પુણ્યવાન મહાપુરૂષોનો વણમાગ્યો સહકાર ધર્મપ્રેમ અને શ્રુતાનુરાગથી મળ્યો છે. તે બધાનું સ્મરણ કૃતજ્ઞતા ભાવે અહિં કરૂં છું. છતાં વિશેષે કરીને નીચેના મહાનુભાવોના અપૂર્વ સહકારનો નામ-નિર્દેશ જરૂરી લાગે છે

● **શાસ્ત્રૈદમ્પર્યબોધક, વાત્સલ્યસિંધુ, મૂલીનરેશ-પ્રતિબોધક, પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રી.**

—જેઓશ્રીની અસીમ કરુણા, અપાર હાર્દિક-મમત્વના બળે જ પંગુના મેરુ-ઉલ્લંઘનની જેમ મારા માટે સાવ અશક્ય આ સંપાદન કાર્યમાં યત્કિંચિત સફળ થઈને ધપી શક્યો છું.

● **મારા તરણ તારણહાર શિરછત્ર પ. પૂ ઉપાધ્યાય ભગવંત તપસ્વી ગુરુદેવ શ્રી—**

—જેઓની સૌમ્ય-શાન્ત દૃષ્ટિ બળે મારા જીવનનો યથાયોગ્ય વિકાસ થવા પામ્યો છે, અને જીવનની ધન્યતા અનુભવવાની તકો મેળવી શક્યો છું.

● **પૂજ્ય આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રીના ઉપસંપદપ્રાપ્ત શિષ્ય પૂ. પં. શ્રી કંચનસાગરજી મહારાજ—**

—જેઓની શાસ્ત્રીયજ્ઞાનથી અનેકવિધ સૂચનાઓ મુદ્રણયોગ્ય અનેકવિધ સામગ્રી અને પૂજ્ય **આગમોદ્ધારકશ્રીની** ઉદાત્ત સેવાનો આપેલ લાભ પરિણામ આદિથી પ્રસ્તુત સંપાદન સુંદર તરીકે બન્યું છે

● **પૂજ્ય આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રીના સૌથી નાના આજ્ઞાંકિત તરીકે પ્રખ્યાત ધર્મસ્નેહી પૂ. પં. શ્રી સૂર્યોદયસાગરજી મહારાજ—**

—જેઓની ધર્મસ્નેહભરી મમતા અને લાગણીથી હું ક્યારે પૂજ્ય **આગમોદ્ધારકશ્રીના** કોરિનાર વ્યક્તિત્વ અને અનન્ય સાધના [illegible]

વિદ્વાનના સર્વાંગીણ પરિચયને મેળવી અનેકવીને આ સંપાદનની ક્ષમતા મેળવી શક્યો છું.

◎ પરમ પૂજ્ય ગુરુવરશ્રી **ધર્મસ્નેહી મુનિરત્ન શ્રી ગુણસાગરજી** મહારાજ—

—જેઓશ્રીએ [illegible] પૂ. **આગમોદ્ધારકશ્રીના** અનેક [illegible] સંકલન અવસરે આપી સંપાદન-કાર્યમાં ખૂબ [illegible] કર્યો છે.

◎ **ધર્મસ્નેહી મુનિ શ્રી અશોકસાગરજી મ., મુનિ શ્રી નિરૂપમસાગરજી મ., મુનિ શ્રી રવીન્દ્રસાગરજી મ., બાલમુનિ શ્રી નિર્મળચંદ્રસાગરજી મ., મુનિશ્રી નયશેખરસાગરજી. બાલમુનિરાજ શ્રી ગુણશેખરસાગરજી મહારાજ—**

—જેઓશ્રીએ [illegible] મુદ્રણ સંપાદનને [illegible] પ્રેસકોપી, [illegible] [illegible] આપ્યો છે, તથા **હીરાભાઈ [illegible] સાંધી** ([illegible]) અને **દીપકકુમાર બાબુભાઈ વોરા** [illegible] પુસ્તકનું [illegible] તૈયાર કરવા [illegible] આપવા માટે ઉત્સાહપૂર્વક [illegible] છે.

—[illegible] આ સંપાદન [illegible]

[illegible] મનિરાજના [illegible] શ્રીસંઘ [illegible]

[illegible]

॥ શ્રી વર્ધમાનસ્વામિને નમઃ ॥

પ્રકાશક તરફથી

અમારા પરમ સૌભાગ્યની વાત છે કે વિષમ કલિકાળમાં ભવ્ય જીવોને પરમાધાર સ્વરૂપ વીતરાગ પ્રભુની વાણી રૂપ આગમોના નિગૂઢ રહસ્યોને ઉકેલી ધાર્મિક જનતામાં તત્વદૃષ્ટિને ઉગાડનાર, મહામના પ્રાતઃ સ્મરણીય **પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રીના** નામ સાથે સંકળાયેલી તેઓશ્રી પ્રતિ કૃતજ્ઞતાભરી ભક્તિ દાખવવાના આધુનિક-વ્યાવહારિક પ્રકાર રૂપે શરૂ કરેલ ગ્રંથમાળા વતી પૂ. આગમધર મહાપુરુષના તાત્વિક અર્થ ગંભીર આગમિક વ્યાખ્યાનો વગેરેના સંગ્રહના પ્રકાશન રૂપે **"આગમ જ્યોત"** નામે તાત્વિક પ્રકાશનનું નવમું વાર્ષિક પુસ્તક પ્રકાશિત કરતા ઉજમાળ બન્યા છીએ !!!

વિ. સં. ૨૦૨૧ના પૂ. ગચ્છાધિપતિશ્રીના ચાતુર્માસમાં પૂ. આગમધર મહાપુરુષની સંસ્કૃત-પ્રાકૃત નાની મોટી કૃતિઓનું પ્રકાશન થઈ ગયા છતાં ગુજરાતી વ્યાખ્યાનોનો વિશાળ સંગ્રહ અપ્રકાશિત હતો, તેને વ્યવસ્થિત ત્રૈમાસિક રૂપે **"આગમ જ્યોત"** નામથી પ્રકાશિત કરવાનું વિચારાયેલું

આ વિચાર પૂ. ગચ્છાધિપતિશ્રીની આજ્ઞા અને મંગલ આશીર્વાદને પામી પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીના શિષ્ય **પૂ. પં. મુનિ શ્રી સૂર્યોદયસાગરજી મ તથા પૂ. ઉપા. ધર્મસાગરજી મ. ના શિષ્ય પૂ. પં. શ્રી અભયસાગરજી મ. શ્રી એ** અમલમાં મુકેલો.

દિનપ્રતિદિન તત્ત્વરુચિ જિજ્ઞાસુ વિરલ વાચકોની સ્પૃહા-જિજ્ઞાસાને સંતોષવા સાથે અમો આજે નવપદજી મહારાજના જાપ રૂપે તથા વ્યવસ્થિત પુસ્તક રૂપે આપણા નવમા વાર્ષિક પુસ્તકને પ્રકાશિત કરવાની તકૃસ્તાએ પહોંચ્યા છીએ. એ ખરેખર અચિંત્ય શક્તિશાળી દેવ-ગુરુની અસીમ કૃપાનો પ્રભાવ છે.

અમારા આ પ્રકાશનના કાર્યમાં પૂ. ગચ્છાધિપતિશ્રીની અમીમ કૃપા રહી છે.

તે ઉપરાંત પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીના તાત્વિક વ્યાખ્યાનોના વિશાળ સંગ્રહને માટીમાંથી સોનું શોધવાની જેમ "આગમ જ્યોત" રૂપે વ્યવસ્થિત વિજ્ઞભોગ્ય અને લોકભોગ્ય શૈલીમાં સંપાદન કરી આપવા માટે આગમો અને તાત્વિક ગ્રંથોના અંકન-અવગાહન તથા સિદ્ધાન્તવાદની ભાવુક વાતોથી

જિનશાસનના તત્ત્વો પર આવતા આવરણોને દૂર કરવાના ભગીરથ પ્રયત્નો આદિની અનેક જવાબદારીઓ છતાં પૂ. ગચ્છાધિપતિશ્રીની આજ્ઞા તથા પૂ. આગમો શ્રી પ્રતિ અપૂર્વ ભક્તિથી પ્રેરાઈ સમગ્ર શક્તિનો ભોગ આપી અમારી આ પ્રવૃત્તિને બિરદાવનાર **પૂ. ઉપા. શ્રી ધર્મસાગરજી મ.** ના શિષ્ય પૂ. **પં. શ્રી અભયસાગરજી મ.** તથા **આગમ જ્યોતના** પ્રકાશન માટે આર્થિક સગવડતા માટે નાના મોટા અનેક શ્રી સંઘો તથા ધર્મપ્રેમી વ્યક્તિઓને ઉપદેશ આપી વિશાળ સ્થાયી નિધિ તથા જુદી જુદી અનેક ભેટ રકમો દ્વારા [illegible] આર્થિક બાબત તરફ અમોને નિશ્ચિંત બનાવનાર **પૂ. પં. શ્રી સૂર્યોદયસાગરજી મ.** ના ચરણોમાં વિનયાવનત મસ્તકે નમ્રાતિનમ્ર ભાવના પૂર્વક [illegible] ગુરુભક્તિ-શ્રુતભક્તિની પાવન અનુમોદના કરીએ છીએ.

આ ઉપરાંત અનેક રીતે આર્થિક વગેરે સહયોગ આપનાર પૂ. સાધુ ભગવંતો, પૂ. સાધ્વી ભગવંતો તથા અનેક શ્રીસંઘો તથા શ્રાવકોનો [illegible] આ કાર્યો [illegible] છે.

તેમાં ખાસ કરીને પૂ. આ. શ્રી હિમસાગર સૂરીશ્વરજી મ., પૂ. આ. દેવેન્દ્રસાગર સૂરીશ્વરજી મ., પૂ. પં. શ્રી કંચનસાગરજી મ., પૂ. પં. શ્રી [illegible]સાગરજી મ., પૂ. પં. શ્રી યશોભદ્રસાગરજી મ., પૂ. મુનિ શ્રી ગુણસાગરજી મ., પૂ. મુનિ શ્રી અભ્યુદયસાગરજી મ. આદિ તથા [illegible] આદિની અનેકવિધ સામગ્રી ઉદારભાવે આપનાર શ્રી આનંદસાગર સૂરીશ્વરજી જ્ઞાનમંદિર, ઉજ્જૈનના [illegible] આદિ અનેક પુણ્યવાન ગુરુઓ [illegible] સહયોગ માટે ઉચિત પ્રેરણા આપનાર [illegible] અનુમોદના [illegible] છીએ.

[illegible]

સેવક શેઠ શ્રી બાબુલાલ કેશવલાલ શાહ ચાણસમાવાળા ૧૧, નગર શેઠ માર્કેટ, રતનપોળ-અમદાવાદ, તથા પૂ મહારાજશ્રીની દેખરેખ તળે "આગમ જ્યોત" અંગે લખાણની પ્રેસકોપીથી માંડી મુદ્રણ-વ્યવસ્થાસુધી દરેક જાતની મુંઝી સેવા ધાર્મિકભાવે આપનાર શ્રી દીપકભાઈ બાબુભાઈ વોરા (પાટણવાળા) ના ધર્મપ્રેમને ગુણાનુરાગપૂર્વક અનુમોદીએ છીએ.

છાપકામની સ્વચ્છતા-સુંદરતા બદલ ખૂબ ચીવટ-ખંતથી ધ્યાન આપી કામ કરનાર શક્તિ પ્રિન્ટર્સના માલિક ઠક્કર પોપટલાલ ગોકળદાસ ના તેમજ ટાઈટલ પેજ-બ્લોક આદિની સુંદર છપાઈ કરી આપનાર દીપક પ્રિન્ટરીના કાર્યકર્તાઓના ધર્મસ્નેહની સાદર નોંધ લઈએ છીએ.

આ પ્રકાશનમાં પુરતી કાળજી રાખવા છતા મુદ્રણદોષ કે શરતચૂકથી રહી ગયેલ ક્ષતિઓ બદલ હાર્દિક મિચ્છાદુક્કડ દેવા સાથે આગમિક ભક્તિની દુર્લભ આ તક મળવા બદલ અમારા અહોભાગ્યની અનુમોદના સાથે વિરમીએ છીએ .

વીરનિ. સં. ૨૫૦૦
વિ. સં. ૨૦૩૦
પ્ર. ભા. વ. ૫ શનિ
કાપડબજાર,
મુ. કપડવંજ, (જી ખેડા)

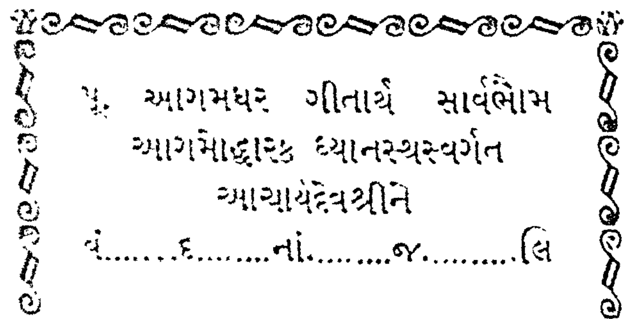
વિનીત
શ્રી રમણલાલ જેચંદભાઈ
મુખ્યવ્યવસ્થાપક
આગમોદ્ધારક ગ્રંથમાળા

હા...ર્દિ...ક...ક્ષ...મા...પ...ના

ચતુર્વિધ શ્રીસંઘ સમક્ષ તાત્ત્વિક પદાર્થોની સમજૂતિથી ભરપૂર 'આગમજ્યોત'નું સંપાદન દેવગુરૂકૃપાએ કરવાનો સત્પ્રયત્ન ૮ વર્ષથી ચાલુ છે.

આ સંપાદનમાં પૂ આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રીના આશયથી વિરૂદ્ધ અગર જિનશાસનની મર્યાદાથી વિપરીત જે કંઈ થયું હોય તે બદલ ચતુર્વિધ શ્રીસંઘ સમક્ષ હાર્દિક રીતે...

મિ ચ્છા મિ દુ ક્કડં

પૂ. આગમધર ગીતાર્થ સાર્વભૌમ
આગમોદ્ધારક ધ્યાનસ્થસ્વર્ગત
આચાર્યદેવશ્રીને
વં......દ.........નાં.........જ..........લિ

જે મહાપુરૂષે
[illegible] આગમોના તત્ત્વસ્પર્શી નિગૂઢ ચિંતન-મનન બળે
અનેક આગમિક તત્ત્વો તારવીને જિજ્ઞાસુ
અધિકારી ભવ્ય જીવોના
હિતાર્થે

[illegible] વાચનાઓ, અમોઘ દેશનાઓ, આગમ સંબંધી ગૂઢ
સમસ્યાઓના શાસ્ત્રીય ઉકેલો રજૂ કરતા
તાત્ત્વિક પ્રશ્નોત્તરો
અને
"[illegible]" જેવી આગમોના મૂળ પાઠને જીવંત-
[illegible] માટે શ્રીસિદ્ધગિરિ તથા સુરતની શિલાઓ
[illegible] પર [illegible] દેવવિમાન
[illegible] મંદિરોની સ્થાપના દ્વારા
[illegible]

[illegible]

જેઓશ્રીએ

૭૫ વર્ષની અતિવૃદ્ધવયે ગેસ દૂબલના જીવલેણ હુમલા વખતે પણ

જીવન-સંધ્યાના છેલ્લા ૧૫ દિવસ

અર્ધ-પદ્માસને ધ્યાનસ્થ દશાએ રહી

વિષમ કલિકાલે પણ અનશનની ઝાંખી કરાવી

તે

પરમપૂજ્ય આગમમર્મજ્ઞ આગમવાચનાદાતા આગમોદ્ધારકશ્રી

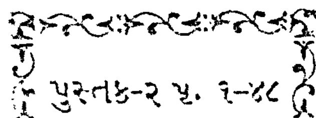
ધ્યાનસ્થ સ્વર્ગત

પૂ. આ. શ્રી આનંદસાગર-સૂરીશ્વરજી મહારાજ

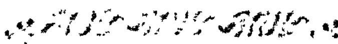
પૂજ્ય આગમોદ્ધારકશ્રી છેલ્લા ૧૫ દિવસ ધ્યાનસ્થ મુદ્રાએ બેઠેલ તેનું મૌલિક દશ્ય

(પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીની પાછળના બાગે

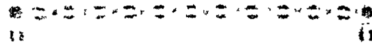
પૂ. ગચ્છાધિપતિશ્રી [ચશ્માવાળા] દેખાય છે.)

પુસ્તક-૨ પૃ. ૧-૪૮

પુસ્તક-૩ પૃ. ૧ થી ૫૬

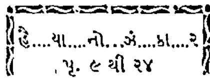
શંકાકારોના આક્ષેપો પૃ. ૯ થી ૫૬

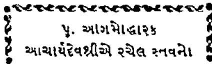
૨ પૂ. આગમો. શ્રીનું

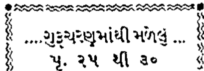
'આગમની મહત્તા' વિષેનું વિદ્વત્તાપૂર્ણ પ્રવચન પૃષ્ઠ ૨૪ થી ૩૦

૩ પ્રભુ શાસનના સંયમનું વિશિષ્ટ મહત્ત્વ પૃષ્ઠ ૩૧ થી ૫૭

૫. દીવાળી (દીપાલિકા) અને જૈનો ૪૬ થી ૫૬

હૈ....યા....નો..અં....કા....ર
પૃ. ૯ થી ૨૪

પૂ. આગમોદ્ધારક
આચાર્યદેવશ્રીએ રચેલ સ્તવનો

....ગુરુચરણમાંથી મળેલું ...
પૃ. ૨૫ થી ૩૦

પ્રથમ પુસ્તકમાં આવેલ સુવાક્યોની નોંધ

બીજા પુસ્તકમાં આવેલ સુવાક્યોની નોંધ

ત્રીજા પુસ્તકમાં આવેલ સુવાક્યોની નોંધ

[illegible] પુસ્તકમાં આવેલ સુવાક્યોની નોંધ

વીર નિ. સં. ૨૫૦૦
આગમો૦ સં. ૨૪
વિક્રમ સં. ૨૦૩૦
વર્ષ ૯
પુસ્તક-૨ માહ

मव्वे जीवा मंतिप्पमिणो

સાચી શાંતિ કઈ ?

તથા તેને મેળવવાનો સચોટ ઉપાય.

નાના-મોટા દરેક જીવમાત્ર શાંતિને ચાહતા હોય છે, જાણ્યે-અજાણ્યે પણ જીવમાત્રની દોડધામ શાંતિ મેળવવા માટેની હોય છે.

પરંતુ કોઈપણ પદાર્થ માત્ર ઇચ્છા કે લક્ષ્યહીન-પ્રવૃત્તિઓથી મળી શકતો નથી, સામાન્ય કે શ્રેષ્ઠ ચીજને મેળવવા તેનું સ્પષ્ટ જ્ઞાન તથા તેને મેળવવા અંગેના વિશિષ્ટ સદુપાયોમાં પ્રવૃત્તિ જરૂરી છે.

તેથી અનંતઉપકારી જ્ઞાનીઓ જણાવે છે કે-' શાંતિ કંઈ બહારથી આવવાની નથી. આપણા અંતરમાં શાંતિનો દરિયો લહેરાઈ રહેલ છે. પણ પૌદ્ગલિકભાવની તીવ્રતાથી મિથ્યાત્વાદિ-સહકૃત અવિવેકભરી પ્રવૃત્તિઓના કારણે કર્મોના બંધનો આપણે ઊભા કર્યા છે! તેના વિપાક ભોગવવારૂપે પેટ-મસલીને શૂળ ઊભું કર્યાની જેમ અશાંતિની ખીણમાં અજ્ઞાનમૂઢ સંસારીજીવો ગબડી જાય છે.

તેથી કર્મોના બંધનો ઘટે, તે સાચી શાંતિ કહેવાય. કર્મોના અશુભ વિપાક ઘટે, કે દબાય તે દેખાવની શાંતિ કહેવાય.

આ કારણથી જ્ઞાની–સત્પુરુષોના ચરણોમાં બેસી વિવેકબુદ્ધિ કેળવનાર પુણ્યશાળીઓ કર્મોના અશુભ વિપાકના ઘટાડા કે દબાઈ જવાથી દેખાતી શાંતિ કરતાં કર્મોની નિર્જરાથી ઉપજતી કાયમી–શાંતિને લક્ષ્યમાં રાખે છે.

આથી જૈન જનતા કર્મનિર્જરાથી થતી અભ્યંતર શાંતિને [illegible] માનવાની સાથે વ્યાવહારિક રીતે જ્ઞાની–નિર્દિષ્ટ તેવા વિશુદ્ધ–નિરવદ્ય ઉપાયોથી થતા કર્મોના અશુભ વિપાકના ઘટાડા કે ક્ષયોપશમથી ઉપજતી બાહ્ય શાંતિને પણ ઇચ્છતી હોય છે.

અભ્યન્તર શાંતિ છોડીને જેનાથી જન્મ-જરા-મરણ, રોગ-શોક, આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિ વિગેરે ઉપતાપ કરનાર કર્મોનો બંધ થાય એવી [illegible] આત્મીય-સ્થિતિમાં લાભ કે લાભનું [illegible] પણ ન રહે.

આ કારણથી જ્ઞાનીઓએ સમ્યગ્-કર્મ[illegible] થનાર આત્માને [illegible]

[illegible]

આ પરિનિર્વૃતદશા લાવવા માટે જૈન ધર્મની ઉપયોગિતા છે. અગર તે પરિનિર્વૃતદશા લાવવી તે જૈનધર્મનું ધ્યેય છે.

કારણ કે સંસારમાં કોઈપણ દર્શન સમગ્ર અશાન્તિને ઊભી કરનાર કર્મોને માટે શત્રુ તરીકેનો વ્યવહાર કરતું હોય તો તે માત્ર જૈનદર્શન છે.

વળી જૈનદર્શનની અંદર અતીત, અનાગત અને વર્તમાનમાં જે જે તીર્થંકર ભગવંતો થયા છે, થવાના છે, અને થાય છે, તે સર્વ તીર્થંકર નામ કર્મના ઉદયવાળા જ હોય છે તેથી પરમેષ્ઠિના પહેલા પદ તરીકે णमो तित्थयराणं એવું પદ રાખ્યું હોત તો કોઈપણ પ્રકારે વાક્યાર્થને બાધ આવવાનો નહોતો, છતાં નિરુક્ત અર્થની અપેક્ષાએ વિશેષ ઉપયોગી થાય એવું अरिहंताणं પદ રાખીને સ્પષ્ટપણે જ્ઞાનીઓએ જાહેર કર્યું છે કે—

"જૈનશાસનમાં શત્રુ તરીકે જો કોઈનો પણ વ્યવહાર થતો હોય તો તે માત્ર કર્મને અંગે છે."

તેથી જૈન-જનતા જો કોઈને પણ શિર ઝુકાવતી હોય તો તે માત્ર કર્મરૂપી શત્રુઓને હણનારાઓની આગળ ઝુકાવે છે.

આ રીતે જૈનદર્શન અને જૈન જનતાએ કર્મને અંગે વિરૂદ્ધતા અને શત્રુતા જે માની છે જાહેર કરી છે, અને તેના નિકંદનને માટે માર્ગ આચર્યો છે, તે કેવલ એટલા જ માટે કે આત્મીયગુણોમાં અને આત્મીય સ્થિતિમાં જો કોઈપણ ભયંકર ઉત્પાત ઉપસ્થિત કરનાર હોય કે મચાવનાર હોય તો તે માત્ર કર્મ છે.

તેથી આત્મીય શાંતિને સતતપણે ચાહનાર અને મેળવવા મથનાર જૈન જનતા णमो अरिहंताणं દ્વારા શાંતિના દૃઢ આશ્રયને હૃદયમાં રાખે છે અને પરિનિર્વૃત જેવા આખરી ધ્યેયના ધ્યેયથી સર્વ પ્રવૃત્તિ કરે છે.

વાચકવૃંદે ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે કે જૈન જનતાએ એ વાત આખા શાસનમાં પ્રચલિત કરી રાખેલી છે કે જેઓ પરિનિર્વૃત દશાને માનનારા ન હોય તેઓ કોઈ દિવસ મોક્ષપ્રાપ્તિની લાયકાતમાં રહી શકતા નથી અર્થાત્ મોક્ષ મેળવવાથી થતી પરિનિર્વૃતદશાને માનનારા હોવા સાથે પોતાની તેવી પરિનિર્વૃતદશા થવાની આકાંક્ષાવાળા હોય, તેને જૈન દર્શનના પ્રચલિત શબ્દો પ્રમાણે ભવ્ય કહી શકીએ કેમકે પરિનિર્વૃતદશાને માનનારો ભવ્ય જ હોઇ શકે અર્થાત્ તે અભવ્ય જીવો હોય છે કે જેઓને આત્માની પરિનિર્વૃતદશા માનવાની ઇચ્છા થતી નથી અને થવાની નથી અથવા તે દશા મેળવવાની ઇચ્છા પણ થતી નથી તેમ થવાની પણ નથી.

જેવી રીતે આત્મીયદશાની પ્રાપ્તિને માટે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે [illegible]

આવી રીતે જૈનદર્શનમા આત્મીયદશાની ઉન્નતિ માટે અભ્યંતર અને બાહ્ય બંને પ્રકારની શાંતિનુ ધ્યેય ઉંચા નંબરે જે રાખવામાં આવ્યું છે. તે ધ્યેય ઈતર સર્વદર્શનકારોને સ્પૃહા કરવા યોગ્ય છે.

આવી રીતે શાંતિની ઉત્તમતા હોવાથી ઉત્તમ પદાર્થોની જ નકલ વધુ થવાના ધોરણ પ્રમાણે તેની નકલ પણ જગો જગો પર પ્રવર્ત્તી રહી છે અને તેથી જ જગતનો કોઈપણ મનુષ્ય શાંતિના માર્ગ પ્રત્યે પોતે વિરોધ કદાપિ જાહેર કરી શકતો નથી અને કરી શકે પણ નહિ, કિન્તુ સર્વ મનુષ્યો પોતાને શાંતિના ઈચ્છુક મનાવવા અને શાંતિ માટે પ્રવર્તનારા છીએ, એમ મનાવવા માગે છે.

પરંતુ જેમ રાજ્યખાતાઓમાં શાંતિના નામે અનેક દેશો પચાવી લેવામાં આવે છે, અનેકના ભંડારો લઈ લેવામાં આવે છે, અનેક વર્ષો સુધી લંબાય તેવી રીતે યુદ્ધના સરંજામો તૈયાર કરવામાં આવે છે અને શાંતિના નામે યુદ્ધના ઉપયોગમાં આવનારા સાધનો પણ બીજાઓને યુદ્ધને માટે દેવાય છે.

સુજ્ઞ મનુષ્ય સ્હેજે સમજી શકશે કે આ વસ્તુ શાંતિની સિદ્ધિ માટે હોય પણ નથી, પરંતુ શાંતિના બ્હાના નીચે દેશ અને દોલતને હજમ કરી જવાનો રસ્તો છે.

એ રીતે ધાર્મિક જગતમા પણ કેટલાક ભાવશાંતિના ઉપાયરૂપ ધર્માનુષ્ઠાનોમાં અનંતજ્ઞાનીનિર્દિષ્ટ-મર્યાદા અને જ્ઞાની-ગુરુની નિશ્રા મુજબ વિધિ-મર્યાદાની ચોકસાઈ જાળવવામાં દ્રવ્યશાંતિના દોશાણના ભયે બેદરકાર બનતા દોય છે.

આ ઉચિત નથી !!!

સત્યમાર્ગનું યથાયોગ્ય પ્રતિપાદન તત્ત્વવાદી શૈલિથી કરવામાં અજ્ઞાન-દશાની પ્રબળતા અને મોહની મુંઝવણ કારણે બનેલા સંસ્કારોની તીવ્રતાથી કદાગ્રહ-અભિનિવેશને આધીન બનનારા કેટલાક અજ્ઞાનીઓની અણસમજભરેલ વિસંવાદી પ્રવૃત્તિઓ દ્રવ્યશાંતિનો ભંગ કરનારી હોય છતાં શાસ્ત્રીય તત્ત્વના રહસ્યનું

ભવ-સમુદ્રથી તારવાવાળા તીર્થોને
જુહારવા માટે થતી

卐 તીર્થયાત્રા-સંઘયાત્રા 卐

આ વાતને સમજવા માટે આચાર્ય મહારાજ શ્રી મુનિસુન્દરસૂરિજી અગ્નિ અને લોઢાનું દષ્ટાંત શ્રી અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમમાં આપે છે તે સમજવા જેવું છે. તેઓશ્રી જણાવે છે કે–

देहे विमुह्य कुरुषे किमघं न वेत्सि ।
देहस्थ एव भजसे भवदुःखजालम् ॥
लोहाश्रितो हि सहते घनघातमग्नि-
र्बाधा न तेऽस्य च नभोवदनाश्रयत्वे १ ॥

આચાર્ય મહારાજ શરીરમાં મમત્વ ધારણ કરીને અનેક પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા ભવ્ય જીવને તે પાપના ત્યાગને માટે ઉપદેશ દેતાં સૂચન કરે છે કે હે ભવ્ય ! દેહની અંદર મમતા ધારણ કરીને તું શા માટે અનેક પ્રકારની પાપોની પ્રવૃત્તિ કરે છે ! યાદ કર કે આ દેહમાં રહેવાને લીધે જ તારે ચારે ગતિના ભવના દુઃખોને ભોગવવા પડે છે. અર્થાત્ ચારે ગતિમાંથી કોઇપણ ગતિવાળો જીવ એવો નથી કે જેને શરીર-શિવાય દુઃખ ભોગવવું પડતું હોય ! દરેક ગતિમાં શરીર ધારણ કરીને જ જીવને ભ્રમણ કરવાનું હોય છે અને તે શરીર દ્વારા જ ચારે ગતિના દુઃખોને ભોગવવા પડે છે.

આ સંબંધી આચાર્ય મહારાજ જગતનું એક પ્રસિદ્ધ દષ્ટાંત દેતાં જણાવે છે કે "જગતમાં કોઈપણ જીવ અગ્નિને કુટવા જતો નથી પરંતુ જ્યારે એ અગ્નિ પોતાના શુદ્ધ રૂપમાં ન રહેતાં અગ્નિ-જ્વાલા-તાપ વિગેરે સ્વભાવ ને છોડીને જ્યારે લોઢાની અંદર પ્રવેશ કરે છે, અર્થાત લોઢાને આશ્રિત બને છે, ત્યારે લુહાર વિગેરે કારીગરો તે લોઢાને અનેક વખત ઘણથી કુટે છે, અને તે લોઢું કુટાવાથી તે લોઢામાં રહેલા અગ્નિને પણ કુટાવું જ પડે છે. અર્થાત્ જેમ અગ્નિ અળગો હોય તો તેને કોઇ કુટી શકતું નથી, પરન્તુ તે અગ્નિ જ્યારે લોઢામાં એકમેક થઇને બળે છે. ત્યારે જ તે અગ્નિ લોઢાના કુટાવાની સાથે કુટાઇ જાય

આત્માને ભોગવવું પડે છે. એટલે લોઢું અને અગ્નિ એકમેક થયાં છે તેમ શરીર અને આત્મા એકમેક થયેલ હોવાથી લોઢા દ્વારા થતી અગ્નિની અવ્યવસ્થાની માફક શરીર દ્વારા આત્માની પણ અવ્યવસ્થા થાય છે, પરન્તુ આકાશ નામનો પદાર્થ કે જે કોઈ સાથે એકમેક થતો નથી, તે આકાશ નામના પદાર્થને કોઇ દિવસ પણ જગતમાં રહેલા પદાર્થોની અવ્યવસ્થા અનુભવવી પડતી નથી.

તેવી રીતે હે ભવ્ય ! જો તારા આત્માને જગતના સર્વ પદાર્થોથી નિવૃત્ત કરી દઇશ, તે સર્વ પદાર્થમાં જે અહંભાવ અને મમભાવ જોડીને એકમેકપણે તેં પ્રવેશ કરેલો છે, તે સર્વ છોડી દઇશ અને જ્યારે તું શરીરવગરનો બનીશ, ત્યારે નિરાશ્રિત એવા તારા આત્માને પણ નિરાશ્રિત એવા આકાશની માફક કોઈપણ જાતની ઉત્ક્ષેપ, નિક્ષેપ, નિરોધ, શીત, તાપ, તાડન-તર્જન વિગેરે દુઃખોમાંથી કોઇપણ પ્રકારનું દુઃખ અનુભવવું પડશે નહિં.

શરીર ના લીધે બધા દુઃખો છે.

કહેવાનો મતલબ એટલો જ છે કે દરેક સંસારી જીવો શરીરને લીધે ચારે ગતિના દુઃખોને ભજવાવાળા છે, પરન્તુ તે શરીરનું ધારણ કરવું ભવ્ય જીવને જ્યાં સુધી સંસારમાં રખડવાનું હોય છે, ત્યાં સુધી આવશ્યક હોય છે. જો કે દુઃખોના અનુભવો એકલા શરીર દ્વારા છે એમ નહિં, પરન્તુ ઇન્દ્રિય, તેના વિષયો, તેનાં સાધનો, કુટુમ્બ, ધનમાલ, ચીજો વિગેરેમાં ઇષ્ટનો વિયોગ અને અનિષ્ટના સંયોગ દ્વારા પણ આ જીવને દુઃખોના અનુભવો પારાવાર કરવા પડે છે, પરન્તુ તે સર્વ આ દેહરૂપી વૃક્ષના શાખા-પ્રશાખા, પત્ર-પુષ્પ અને ફલ છે એમ, કહીએ તો ચાલે.

-ઉપજાવનાર છે, પરન્તુ તે સુખરૂપ નથી જ! પરન્તુ દુઃખના પ્રતિકારરૂપ છે. ક્ષુધા અને તૃષાનું દુઃખ થાય ત્યારે ખોરાક અને પાણી એ સુખરૂપ લાગે છે, ખોરાક અને પાણી જો સ્વયં સુખરૂપ હોય તો ક્ષુધા અને તૃષાની સાથે તેનું પ્રમાણ બંધ બેસતું થઈ શકે નહિં.

એટલે પરસ્પર માપ હોવાથી ક્ષુધા તૃષાના પ્રતિકારને અંગે જ ખાવા-પીવાને સુખરૂપ મનાય છે.

વળી જગતમાં કોઇપણ મનુષ્ય ખસના ખણવાના સુખને મેળવવા માટે ખસની હયાતીને સારી માની શકે નહિં, તેવી રીતે ઇંદ્રિયોની હયાતીને લીધે ઇંદ્રિયોના વિષયોનું સુખ મનાય છે અને જેમ ખસને ખણ્યા પછી ભવિષ્યમાં તેના વિકારોની વૃદ્ધિ અને દુઃખો અનુભવવા પડે છે, તેવી રીતે ઇંદ્રિયોના વિષયોના અનુભવને લીધે તથા તે વિષયોના સાધનો મેળવવા માટે કરેલા પાપોને લીધે આ જીવને પણ કર્મ વિકારો થાય છે, અને ચારે ગતિમાં દુઃખનો અનુભવ કરવો પડે છે.

આ સ્થિતિમાં આત્માના સ્વ-સ્વભાવરૂપ મોક્ષને નીરોગપણાની માફક ન ઇચ્છતો અને ખસને ખણવા જેવા સંસારના દુઃખોના પ્રતિકારરૂપ સુખોની ઇચ્છા કરવી એ કોઈપણ બુદ્ધિમાનોને માટે તો લાયક ગણાય નહિં.

સામાન્ય રીતે કુતરા જેવા જાનવરો પણ ઝેરી બરફીને ખાવાથી અન્ય કુતરાનું મરણ થયેલું દેખી બચવા માટે ઝેરી એવી બરફીને પણ છોડી દે છે, તો પછી સજ્જન મનુષ્યો જન્મ-જરા અને મરણના ઝેરવાળી દુનિયાની સ્થિતિમાં પરમ દુઃખોને પામતા અનંત જીવોને દેખીને જન્મ-જરા અને મરણના ઝેરથી બચવા માટે બરફી જેવા ગણાતા વિષય સુખોથી સર્વથા દૂર રહેવા માગે અને તેની વાંછા અંશે પણ ન કરે તેમાં આશ્ચર્ય શું?

પરાક્રમ અને પ્રયત્નથી મોક્ષ માનેલો છે. માટે નિયત જગ્યા
તીર્થંકરપણું હોઈ શકે છે.

જૈન દર્શન અને પરમેશ્વરનો અનુગ્રહ.

જો કે જૈન દર્શન પરમેશ્વરના અનુગ્રહને નથી માનતો. એમ નહિં. તે પરમેશ્વરના અનુગ્રહને સ્વીકાર માને છે, કેમ કે પરમેશ્વરે જગતને અનુગ્રહ કરવા માટે તો ભવોભવ સુધી તપસ્યાઓ કરી છે. શ્રમણ ભગવાન મહાવીર મહારાજાને માટે તો [illegible] છે કે એક લાખ વર્ષ સુધી લાગટ માસખમણ [illegible] માસખમણની તપસ્યાઓ કરી અને તેની ઘોર [illegible] તીર્થંકરના પદની ઉપાર્જના [illegible] આ શાસનની સ્થાપના કરી. [illegible] રીતે ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર ભગવાન્ પરમેશ્વરોએ [illegible] કર્યો હોય તો આ [illegible] તો [illegible] પરમેશ્વરનો અનુગ્રહ [illegible] તો [illegible] નહિ.

[illegible]

ધર્મ સ્નાનમાં માનવાવાળાની માન્યતા.

અન્ય દર્શનકારોએ તીર્થોના સ્થાનો બહુધા નદી, દરિયા, સરોવર આદિક બાહ્યમલને દૂર કરનારા સ્થાનોને માનેલા છે, અને પસંદ કરેલા છે. તેથી તેઓ તે સ્થાનમાં જ ધર્મની ઉત્પત્તિ માની રહેલા છે. અને તેથી માઘસ્નાનાદિકનો વિશેષ મહિમા જગો જગો પર તેઓમાં પ્રચલિત થયો છે, વળી તેઓએ જળાશયોને જ તીર્થરૂપ માન્યા, તેથી ગંગા, યમુના, વિગેરે સ્વતંત્ર રીતે નદીઓ અને તેના સંગમો તીર્થરૂપ માનવામાં આવ્યા છે, અને તે કારણથી અન્ય મતવાળાઓ અડસઠ તીર્થો થયા, એમ માનવા લાગ્યા છે.

આ સ્થિતિ વિચારતાં સુજ્ઞ ભવ્ય જીવને માલમ પડશે કે આત્મા કર્મથી મુક્ત થાય ત્યારે તરી શકાય એવી માન્યતા ધરાવનાર છતાં પણ આ આસ્તિકો કર્મની કેવી ચીજ સમજતા હશે? કે જેથી જલથી ન્હાવા માત્રથી તરવાનું માને છે.

યાદ રાખવું કે જેવી રીતે ગંગા આદિ નદીઓનું કે દરિ-આનું પાણી મેલને ધુએ છે, તેવી રીતે જ રીતે સારા પદાર્થને પણ પીઇ નાખે છે, તો પછી આ મનાયેલા નદી આદિકનાં તીર્થો પાપને પીવાને સમર્થ થાય એમ પુણ્યને પણ પીઈ નાખે

હાથના પરાવર્તનથી જેમ તેજનું કે શબ્દનું પરાવર્તન થતું નથી. કેમ કે તેજ અને શબ્દના પુગલો હાથના પુદગલ કરતાં ઘણા જ બારીક છે, તેવી રીતે જલના પુદગલોની અપેક્ષાએ કર્મના પુગલો એટલાં બધાં બારીક છે કે તે પુગલો ઉપર જલની કંઈ પણ અસર થાય જ નહિં.

જ્યારે આવી રીતે જલાશયોને તીર્થરૂપે માનવા એ સમજુ મનુષ્યોને માટે લાયક નથી, તો પછી ધર્મના નામે કસ્વતોનાં કારખાનાં કઢાવવાં અને તેમાં મનુષ્યોને ઉભા ને ઉભા વહેરી

નાખવા. તેવા વાતથી કાર્યો જ્યાં કરાય તેને તો એક આર્ય મનુષ્ય દેશને પણ તીર્થ તરીકે માની શકે જ કેમ?

તીર્થ સ્થાનની વિચિત્ર માન્યતા.

ખાસ કહેવામાં આવે છે કે તેવા પવિત્ર સ્થાનોમાં મરનારને [illegible] મહાત્માઓ ઉપદેશ કરે છે. અને તેથી તે તીર્થમાં મરણ [illegible] બોલીને પણ ફરજતથી મરણ લેવામાં આવે છે. [illegible] કેવળ અન્ય લોકોને [illegible] છે. કેમ કે તારકો જો [illegible] કરે તો તે ઉપદેશને મનાવે [illegible] જીવને તારવાનું થાય [illegible] શકે નહિ, પરંતુ કેવળ [illegible] ત્યારે જ તારકો ઉપદેશ કરે [illegible] તો [illegible] વખતે જ તારકો ઉપદેશ કરે, [illegible] ઉપદેશવાનો જે વખત છે. [illegible] ઉપદેશ ન કરે એ તારકોને શોભે [illegible] પવિત્રપણું હોય કે ન હોય, [illegible] મરવામાં આવી. [illegible]

આ કારણથી જૈન દર્શનકારો પ્રાકૃત ભાષાએ 'તિત્થ' -શબ્દનો અર્થ એવો અર્થ કરે છે. એટલે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર એ ત્રણે પદાર્થોને જ તીર્થ કહેવામાં આવે છે. આ ત્રણ પદાર્થોરૂપી તીર્થ હોવાને લીધે જ શાસનની સ્થાપના કરવાવાળા જિનેશ્વર ભગવાનોને તીર્થંકર કહેવામાં આવે છે.

વળી શ્રી જીનેશ્વર ભગવાને સ્થાપન કરેલું શાસન ત્રણમાં જ એટલે સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રમાં જ રહેવાવાળું છે. તેથી તિત્થ શબ્દનો ત્રિસ્થ એવો એવો પણ અર્થ કરવામાં આવે છે.

આ બધું કહેવામાં તત્ત્વ એટલું જ કે જગત્માં કોઈ પણ આત્માને સંસાર સમુદ્રથી તારનારી કોઇ પણ ચીજ હોય અને કોઈને પણ જો તીર્થ તરીકે કહી શકીએ તો તે માત્ર સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, જ છે.

આ કારણથી શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં પણ તીર્થને સ્થાપવાના મુખ્ય ભાગ ભજવનાર એવા આદ્ય ગણધર મહારાજને પણ તીર્થ તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે, અને તેવી જ રીતે સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રને ધારણ કરવાવાળા એવા સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘને તીર્થ તરીકે ગણવામાં આવેલ છે. આવી રીતે ચારે પ્રકારનો સંઘ પણ સમ્યગ્દર્શનાદિ ગુણમય હોવા સાથે સંસાર સમુદ્રથી તરવામાં કટિબદ્ધ હોય છે અને તેથી તેઓ ભવસમુદ્રથી અન્ય જીવોને તીર્થંકર પદ બાંધવામાં તથા ધર્મ આરાધનમાં સહાયક થઈ અત્યંત ઉપયોગી બને છે, તેથી તીર્થંકર ભગવાનો શાસનની સ્થાપના પહેલાં તીર્થ શબ્દથી તેને નમસ્કાર પણ કરે છે.

તીર્થંકરો કયા તીર્થને નમસ્કાર કરે છે?

આ જગો પર એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે તીર્થંકરો પોતાના સ્થાપેલા તીર્થને નમસ્કાર કરે છે એમ નથી, કિન્તુ જે

[illegible] દ્વારા જ સંસાર [illegible] પૂર્ણ [illegible] નારકોને [illegible] પવિત્ર [illegible]

[illegible]

[illegible] પથરની શિલાને શિલા[illegible]

[illegible] નહિ, પણ પાંચ [illegible] હોવા છતાં શ્રી સિ[illegible] નહિ, પરંતુ [illegible] શ્રી પુંડરીકગિરિજી ઉપર [illegible] ગિરિરાજ ઉપર ગયા અને ત્ય[illegible] એમ સ્પષ્ટપણે જણાવે [illegible]

વળી શ્રી અનુયોગદ્વારમાં તો અનેક મહાત્માઓની મુક્તિથી પવિત્ર થયેલા પર્વતોને સિદ્ધશિલાતળના નામથી જાહેર રીતે વર્ણન કરવામાં આવેલ છે. તો તે ઉપર ગુજ્ઞ મનુષ્યોએ વિચાર કરવાની જરૂર છે કે તીર્થ અને પ્રતિમાના લોપક એવા અજ્ઞાની મનુષ્યોના પ્રતિમા અને પત્થરમાં કંઇ પણ ફરક નહિં હોવાના વિચારને અનુસરનારા જો શાસ્ત્રકારો હોત તો એક પત્થરની શિલાને સિદ્ધશિલા તરીકે જણાવવાને તૈયાર થાત નહિ.

વળી શ્રી મેલકઋષિ, શુકપરિવ્રાજક અને પાંડવ જેવા મહાપુરુષો વિહારના સ્થાનો છોડીને તેમ જ પોતાના મકુદાયને છોડીને, એટલું જ નહિ. પણ પાંચ પાંડવો તો શ્રી ગિરનારજીતીર્થ નજીક હોવા છતાં શ્રી સિદ્ધગિરિજી ઉપર જઈને તાલી મુક્તનાં અનશન કરત નહિં, પરન્તુ સૂત્રકાર મહારાજ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં શ્રી પુંડરીકગિરિજી ઉપર અનશનને માટે જવાનું કથન કરી ગિરિરાજ ઉપર ગયા અને ત્યાં અનશનો કરી મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કર્યું, એમ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે. કોઈપણ જૈન માત્રી હદાને ધરાવતો હશે તો તે દ્રવ્ય, કાલ અને ભાવને કર્મના બંધઉદય કે નિર્જરામાં કારણ માનવાની માફક ક્ષેત્રને પણ કારણ તરીકે માન્યા સિવાય રહેશે નહિ. સામાન્ય રીતે જ્યારે વિશિષ્ટ એવા મહાવિદેહ સરખા ક્ષેત્રનો પ્રભાવ દર્શાવતાં ત્યાં શાશ્વતી તીર્થંકરોનું વિચરવાનું હોય છે, એમ માનવામાં આવે છે, તો પછી તે જ સૂત્રકારના વચનને અનુસરીને સિદ્ધશિલા અને પુંડરીકગિરિજી સરખા સ્થાનક તીર્થોને તારક તરીકે માનવામાં જૈન જનતાનો સામાન્ય વર્ગ કદિ પણ આનાકાની કરી શકે નહિ.

તીર્થ તરીકે આરાધ્ય શું શું ?

ઉપર જણાવેલી હકીકતથી એટલું જ સ્પષ્ટ થાય છે કે આત્માને ભવસમુદ્રમાંથી તારનાર તરીકે જેમ જ્ઞાનદર્શન ચા

... રીતે સાધુઓને સંયમધારા દ્વારા જ સંસાર
... છે. તેથી તે રીતે ગુરુદેવને સંપૂર્ણ
... છે, તો તે ગુરુદેવોને તારવાને
... જોઈએ, અને આપણું પવિત્ર
... અને ... જોઈએ કે જેથી
... સંયમની અંદર ગાઢ રાખવો
... કરવી ?

... અનેક સ્થાનો
... ધારાની શક્તિઓ,
... જોઈએ કે જેથી
... ચાલુ હોય.
... અભ્યાસમાં

વળી શ્રી અનુયોગદ્વારમાં તો અનેક મહાત્માઓની મુક્તિથી પવિત્ર થયેલા પર્વતોને સિદ્ધશિલાતળના નામથી જાહેર રીતે વર્ણન કરવામાં આવેલ છે, તો તે ઉપર સુજ્ઞ મનુષ્યોએ વિચાર કરવાની જરૂર છે કે તીર્થ અને પ્રતિમાના લોપક એવા અજ્ઞાની મનુષ્યોના પ્રતિમા અને પત્થરમાં કંઇ પણ ફરક નહિં હોવાના વિચારને અનુસરનારા જો શાસ્ત્રકારો હોત તો એક પત્થરની શિલાને સિદ્ધશિલા તરીકે જણાવવાને તૈયાર થાત નહિ.

વળી શ્રી શૈલકઋષિ, શુકપરિવ્રાજક અને પાંડવ જેવા મહાપુરુષો નિર્વાણના સ્થાનો છોડીને તેમ જ પોતાના મકાનને છોડીને, એટલું જ નહિ, પણ પાંચ પાંડવો તો શ્રી ગિરનારજીતીર્થ નજીક હોવા છતાં શ્રી સિદ્ધગિરિજી ઉપર જઈને તાબી મુક્તનાં અનશન કરત નહિં, પરંતુ સૂત્રકાર મહારાજા સ્પષ્ટ શબ્દોમાં શ્રી પુંડરીકગિરિજી ઉપર અનશનને માટે જવાનું સ્વનિત કરી ગિરિરાજ ઉપર ગયા અને ત્યાં અનશનો કરી મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કર્યું, એમ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે. કોઈપણ જૈન માણી મહાને ધર્મનો દાવો તો તે દ્રવ્ય, કાલ અને ભાવને કર્મના બંધ ઉદય કે નિર્જરામાં કારણ માનવાની માફક ક્ષેત્રને પણ કારણ તરીકે માન્યા સિવાય રહેશે નહિ. સામાન્ય રીતે જ્યારે વિશિષ્ટ એવા મહાવિદેહ સરખા ક્ષેત્રનો પ્રભાવ દેખીએ ત્યાં શાશ્વતી તીર્થંકરોનું વિચરવાનું થાય છે, એમ માનવામાં આવે છે, તો પછી તે જ સૂત્રકારના વચનને અનુસરીને સિદ્ધશિલા અને પુંડરીકગિરિજી સરખા સ્થાવર તીર્થોને તારક તરીકે માનવામાં જૈન જનતાનો સામાન્ય વર્ગ કદિ પણ આનાકાની કરી શકે નહિ.

તીર્થ તરીકે આરાધ્ય શું શું?

ઉપર જણાવેલી હકીકતથી એટલું જ સ્પષ્ટ કરવાનું છે કે આત્માને ભવસમુદ્રમાંથી તારનાર તરીકે જેમ શાસ્ત્રકારે જ્ઞાન

તીર્થ ભૂમિની આરાધ્યતા.

જો એવી રીતે ન્યાયની સમાનતાને લીધે શરીર, દ્રવ્ય અને આધારક્ષેત્ર સરખાં ન માનવામાં આવે તો એમ કહેવું જોઇએ કે તે મનુષ્ય ન્યાયને ઠુકરવા સાથે મડદાનો પૂજારી બને છે. વર્તમાનકાળમાં કેટલાક નવીનતમ મતવાળાઓ તેવા પવિત્ર ક્ષેત્રોને તીર્થ તરીકે માનતા નથી, પરંતુ તેઓ પોતાના મહાત્માઓના મડદાઓનો તો ઘણી જ સારી રીતે સંસ્કાર કરે છે, તો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહેવું જોઇએ કે તેઓ ચારિત્રાદિરૂપ કાર્યના કારણ તરીકે તેને પૂજતા નથી, કેમ કે જો ચારિત્રાદિના કારણ તરીકે પૂજે તો પછી તીર્થક્ષેત્રો પણ પૂજવાં પડે, પરંતુ તેઓ કાર્યકારણભાવથી નિરપેક્ષ રહી પૂજા કરનાર હોવાથી માત્ર મડદાના જ પૂજારી બને છે.

વ્યવહારની પણ તીર્થ આરાધ્ય કેમ નહિં?

કેટલાક લોકો આવી રીતે તીર્થક્ષેત્રની પૂજા માનવાનું ગળે આવી પડે, તેથી એમ માનવા તૈયાર થાય છે કે "અમે જે તે મડદાના સત્કાર, પૂજા, સન્માન, બહુમાન આદિ કરીએ છીએ, તે કેવળ લોક વ્યવહારથી કરીએ છીએ, પરંતુ પરમાર્થબુદ્ધિથી અમે તે કરતા નથી" આવું કહેનારાઓએ હૃદયમાં વિચાર કરવો જોઇએ કે વ્યવહાર બુદ્ધિથી પણ પરમાત્માની મૂર્તિની પૂજા અને તીર્થક્ષેત્રની આરાધના તમારામાં કેમ રહી નહિં? અને આ મડદાની પૂજા વ્યવહારમાં કેમ રહી? તુરત જવાબ આપશે કે અમારા જે ઉપદેશકોએ મૂર્તિ અને તીર્થોને ઉડાવવા માટે ઇંગ્લીશ ઉપદેશો આપ્યા, તે ઉપદેશકસમૂહને ચટોદામાં રહેલી આદિથી તીર્થંકર ભગવાનની મૂર્તિ અને તીર્થોનો ઉપર હતી, પરંતુ તેઓએ જુનાની (મરેલા બાપુના મડદાની) ભક્તિ નહિ કરવાને માટે તેમની આપી ઇંગ્લીશમાં એમ કંઇ પણ અમને

કેટથી સરેલી માનવી. આ વિષયમાં કેટલાક શબ્દો તે વર્ગને કઠિન લાગે તો ના નહિં, પરંતુ તેઓને સાચો માર્ગ બતાવવા માટે આવી રીતે છણાવટ કર્યા સિવાય છુટકો જ નથી એમ દરેક વાચક વર્ગ સમજી શકે તેમ છે.

વળી તેઓ મહદાની પૂજાને વ્યવહારૂ જણાવી બચાવી લે છે, તેઓને પૂછવું જોઈએ કે કાલધર્મ પામનારા સાધુ મહાત્મા તમારા વ્યવહારમાં કયા સંબંધથી જોડાયેલા છે? અને જો તેઓને તમે સત્કાર સન્માનથી ન લઈ જાઓ અને જેને નહાવું પણ ન પડે તેવા લોકો પાસે ઉંચકાવીને ઉકરડે ફેંકાવી દો તો શું તમારા દેવદ-દેવદના વ્યવહારમાં અડચણ આવે ખરી? શું તમારા બેટા-બેટીઓ કુંવારા રહે ખરા? શું તમને તેમ ન કરવાથી આર્થિક, કૌટુમ્બિક કે શારીરિક આપત્તિ આવી પડે ખરી? શું દેશના નેતાઓ તરફથી તમને તેમ કરવાની ફરજ પાડવામાં આવે ખરી? આ બધાના ઉત્તરમાં કહેવું જ પડશે કે ઉપર જણાવેલી વ્યાવહારિક આપત્તિઓમાંથી કોઈપણ જાતની આપત્તિ અમે તે મડદાની ક્રિયા ન કરીએ તો આવી પડે તેમ નથી.

એટલે સ્પષ્ટ થયું કે માત્ર તમોને મુનિપૂજા અને તીર્થપૂજા માનવી પડે તેથી તમો મહદાની પૂજામાં વ્યવહાર કરીને છટકી જવા માગો છો. પણ તે તમારો પ્રપંચ છે એટલું જ નહિં, પણ તે પ્રપંચ તમારા આત્માને જૈનધર્મથી દૂર કરનારો થશે.

પાપના ખાતા કયા?

વળી એ પણ વિચારવું જરૂરનું છે કે જેમ રીતે વિવાહ, શ્રીમંત વિધિઓમાં તમો ભળો છો. અને એવાં પાપનાં ખાતાં ચોપડા જેમ ખોલો છો, તેવી રીતે શું તમારા મહાત્માઓના મકાના સંઘ-સ્નેહ આદિના કર્યાં પાપનાં ખાતાં ચોપડા

૪

ફેકથી સરેલી માનવી. આ વિષયમાં કેટલાક શબ્દો તે વર્ગને કઠિન લાગે તો ના નહિં, પરંતુ તેઓને સાચો માર્ગ બતાવવા માટે આવી રીતે છણાવટ કર્યા સિવાય છુટકો જ નથી એમ દરેક વાચક વર્ગ સમજી શકે તેમ છે.

વળી તેઓ મડદાની પૂજાને વ્યવહારૂ જણાવી બચાવી લે છે, તેઓને પૂછવું જોઈએ કે કાલધર્મ પામનારા સાધુ મહાત્મા તમારા વ્યવહારમાં કયા સગપણથી જોડાયેલા છે? અને જો તેઓને તમે મહોત્સવ સન્માનથી ન લઈ જાઓ અને જેને ન્હાવું પણ ન પડે તેવા લોકો પાસે ઉંચકાવીને ઉકરડે ફેંકાવી દો તો શું તમારા લૌકિક–દેવકના વ્યવહારમાં અડચણ આવે ખરી? શું તમારા બેટા–બેટીઓ કુંવારા રહે ખરા? શું તમને તેમ ન કરવાથી આર્થિક, કૌટુંબિક કે શારીરિક આપત્તિ આવી પડે ખરી? શું દેશના નેતાઓ તરફથી તમને તેમ કરવાની ફરજ પાડવામાં આવે ખરી? આ બધાના ઉત્તરમાં કહેવું જ પડશે કે ઉપર જણાવેલી વ્યાવહારિક આપત્તિઓમાંથી કોઈપણ જાતની આપત્તિ અમે તે મડદાની ક્રિયા ન કરીએ તો આવી પડે તેમ નથી.

એટલે સ્પષ્ટ થયું કે માત્ર તમોને મુર્તિપૂજા અને તીર્થ પૂજા માનવી પડે તેથી તમો મડદાની પૂજામાં વ્યવહાર કરીને છટકી જવા માગો છો. પણ તે તમારો પ્રપંચ છે એટલું જ નહિં, પણ તે પ્રપંચ તમારા આત્માને અવોજવ ધર્મથી દૂર કરનારો થશે.

પાપના ખાતા કયા?

વળી એ પણ વિચારવું જોઈએ છે કે જેવી રીતે વિવાહ, શીમંત, વિગેરેમાં જમો જમો છો અને એવાં પાપનાં ખાતાં બંધાય એમ માનો છો, તેવી રીતે શું તમારા મહાત્માઓના મડદાના મહોત્સવ–જમણ ન આદિના કરવાં પાપનાં ખાતાં બંધાય

કરી કે સ્વામિનાથ! જો એ સાડી મને તમારે પહેરવા આપવી હોય તો આપે આ સાડી પ્રથમ પહેરવી જોઈએ. શેઠાણીના આ વચનને સજ્જનવર્ગ કેવી સ્થિતિનું ગણે! તે સમજવું પડે તેમ નથી, તેવી રીતે તેઓ પણ જો સાધુઓ કરે તો જ કરવું, એવું ગણવાવાળા થાય તો તેઓની પણ સ્થિતિ તે શેઠાણી જેવી જ ગણાય.

જિનેશ્વર પ્રભુના જન્માદિ ક્ષેત્રો તીર્થ ગણાય છે.

ઉપર જણાવેલા વિવેચનથી સ્પષ્ટ થશે કે ઇંદ્રાદિક દેવોના અનુકરણથી શ્રાવકોએ તીર્થંકર ભગવાનની, તેમની મૂર્તિની અને તેમના તીર્થ-ક્ષેત્રોની ધર્મ અને ભક્તિને માટે આરાધના કરવી જોઈએ. એ કારણથી દરેક ભવ્યાત્માઓએ ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર ભગવાન વિગેરેના ગર્ભ, જન્મ, દીક્ષા, કેવળ, મોક્ષ અને વિહારની ભૂમિઓ રૂપ તીર્થોની યાત્રા પોતાનો જન્મ સફળ કરવા માટે કરણીય માની છે.

શ્રી નિશીથચૂર્ણિકાર વિગેરે મહર્ષિઓ તો સાધુઓને માટે પણ બાર વર્ષ સૂત્ર અને બાર વર્ષ અર્થ ગ્રહણ કર્યા પછી દેશાટન કરવાનું જણાવતાં મુખ્ય મુદ્દો એ જ જણાવે છે કે દેશાટન કરવાથી ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર આદિના જન્માદિ સ્થાનોના દર્શન થાય અને તેથી સમ્યક્ત્વની દૃઢતા થાય છે

વળી આરંભ-પરિગ્રહ, કુટુંબ-કબીલા આદિ સર્વનો ત્યાગ કરીને મહાપુરુષની કોટિમાં દાખલ થયેલા મહાત્માઓને સાધ્ય [illegible] દર્શન એ સંસાર સમુદ્રથી તારનારૂં મુખ્ય સાધન છે, એમ [illegible] નિર્મળતા, દૃઢતા અને વૃદ્ધિ માટે તીર્થયાત્રા એ સાધન છે, [illegible] સાધુ મહાત્માઓને દર્શનને પણ [illegible] રૂપ છે. એવા આરંભ-પરિગ્રહના [illegible]

મહિમા
અંતે નિરંકારને
કે પવન-
પણ
માળામાં સામા

મોક્ષમાં
સર પડે, માટે
દેવું તેણે જણાવ્યું છે,
અને
વિરતિ કરનારો
વિરતિ દેવલોકના દે
ને વિષે દેવલોકના દે
સંખ્યાના છે અ
કે તે વિ
અને તીમ ના
પ્રગટ
છે. જેમો કે તીર્થ
વિરોધ કરે છે.
અભિનંદકોમાં લો
આ વાત જ્યારે વિચારવા
મહારાજના વાક્ય
મહારાજ જણા
અર્થાત્ પ્રમાણ
કરી તેની પહેલાં એમ
અભિનંદન છંદની

છે, માટે મોક્ષ જવાની અપેક્ષાથી તેમજ ક્ષેત્રના પ્રભાવની અપેક્ષાએ આખું મહાવિદેહ ક્ષેત્ર સિદ્ધશિલાતલ તરીકે માનવાની ફરજ પડે. માટે એમ સમજાય છે કે તેઓએ કોઈ બીજો વિશિષ્ટ હેતુ લઈને જણાવ્યો છે, અને તે એ કે જેમ દેવલોકની અંદર એકાવતારી અને ભગવાન જિનેશ્વરોને પણ તીર્થ પ્રવર્તાવવાની વિનંતિ કરનારો વર્ગ માત્ર બ્રહ્મદેવલોકમાં જ છે. જો કે લાંતક વિગેરે દેવલોકના દેવતાઓ તે પાંચમા દેવલોક કરતાં ઘણાં જ મહતા નંબરના છે અને ઘણા પ્રભાવશાલી પણ છે, છતાં પણ એમ કહી શકીએ કે તે ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર ભગવાનના શાસનની પ્રવૃત્તિને અંગે તીવ્ર લાગણી ધરાવનારા લોકાન્તિક દેવતાઓ છે. જેઓ કે તીર્થ પ્રવર્તાવવા માટે ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર ભગવાનને વિજ્ઞપ્તિ કરે છે. તેથી તીર્થંકરોની પ્રવ્રજ્યામાં મુખ્ય મહત્વના અભિનંદકોમાં લોકાન્તિકોનું નામ આગળ કરાય છે.

આ વાત જ્યારે વિચારવામાં આવશે ત્યારે પૂ શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચકજી મહારાજના વાક્યનું તત્ત્વ માલુમ પડશે. પૂ૦ શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચકજી મહારાજ જણાવે છે કે અભિનન્દિતગુરુપરાક્રમઃ ઇન્દ્રલોકાન્તિકૈર્દેવૈઃ અર્થાત્ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર મહારાજે દીક્ષા ગ્રહણ કરી તેની પહેલાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર મહારાજના શુભસત્વનું અભિનન્દન ઇંદ્રની સાથે લોકાન્તિક દેવોએ કર્યું હતું.

આ જગો પર વ્યાકરણને યતકિંચિત્ સમજનારા લોકો સમજી શકશે કે ઇન્દ્ર શબ્દની સાથે સહ શબ્દનો યોગ કરેલો છે અને તેથી ઇન્દ્ર નામ ગૌણ છે, અને લોકાન્તિક શબ્દ ત્રીજી વિભક્તિની સાથે લાગનારો છે, અને તેથી તે લોકાન્તિક શબ્દ મુખ્ય છે.

એટલે ચોખ્ખું થયું કે ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર ભગવંતોની પ્રવ્રજ્યાને અંગે ઇન્દ્ર મહારાજા કરતાં લોકાન્તિકોનું સ્થાન આગળ પડતું છે, તેથી તે મુખ્ય છે.

છે, માટે મોક્ષ જવાની અપેક્ષાથી તેમજ ક્ષેત્રના પ્રભાવની અપેક્ષાએ આખું મહાવિદેહ ક્ષેત્ર સિદ્ધશિલાતલ તરીકે માનવાની ફરજ પડે. માટે એમ સમજાય છે કે તેઓએ એક બીજો વિશિષ્ટ હેતુ જોડે જણાવ્યો છે, અને તે એ કે જેમ દેવલોકની અંદર એકાવતારી અને ભગવાન જિનેશ્વરોને પણ તીર્થ પ્રવર્તાવવાની વિનંતિ કરનારો વર્ગ માત્ર બ્રહ્મદેવલોકમાં જ છે. જો કે લાંતક વિગેરે દેવલોકના દેવતાઓ તે પાંચમા દેવલોક કરતાં ઘણાં જ ચડતા નંબરના છે અને ઘણા પ્રભાવશાળી પણ છે, છતાં પણ એમ કહી શકીએ કે તે ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર ભગવાનના શાસનની પ્રવૃત્તિને અંગે તીવ્ર લાગણી ધરાવનારા લોકાન્તિક દેવતાઓ છે. જેઓ કે તીર્થ પ્રવર્તાવવા માટે ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર ભગવાનને વિજ્ઞપ્તિ કરે છે. તેથી તીર્થંકરોની પ્રવ્રજ્યામાં મુખ્ય અંગના અભિનંદકોમાં લોકાન્તિકોનું નામ આગળ કરાય છે.

આ વાત જ્યારે વિચારવામાં આવશે ત્યારે પૂ શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચકજી મહારાજના વાક્યનું તત્ત્વ માલુમ પડશે પૂ૦ શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચકજી મહારાજ જણાવે છે કે અભિનન્દિતગુણપ્રસ્તવઃ સલૌકાન્તિકૈર્દેવૈઃ અર્થાત્ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર મહારાજે દીક્ષા ગ્રહણ કરી તેની પહેલાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર મહારાજના ગુણસ્તવનું અભિનન્દન ઇંદ્રની સાથે લોકાન્તિક દેવોએ કર્યું હતું.

આ જગો પર વ્યાકરણને યત્કિંચિત્ સમજનારા લોકો સમજી શકશે કે ઇન્દ્ર શબ્દની સાથે સહ શબ્દનો યોગ કરેલો છે અને તેથી ઇંદ્ર નામ ગૌણ છે, અને લોકાન્તિક શબ્દ સીધો ક્રિયાપદની સાથે લાગનારો છે, અને તેથી તે લોકાન્તિક શબ્દ મુખ્ય છે.

એટલે કહેવું થયું કે ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર ભગવંતોની પ્રવ્રજ્યાને અંગે ઇંદ્ર મહારાજ કરતાં લોકાન્તિકોનું સ્થાન આગળ પડતું છે, તેથી તે મુખ્ય છે.

જેવી રીતે તીર્થંકરોની પ્રવ્રજ્યા અંગે લોકાન્તિક દેવોની મુખ્યતા [illegible] આવી છે, તેવી જ રીતે કોઈક કોઈક ક્ષેત્રના અધિ-ષ્ઠાયક દેવો એવી ઉત્તમ ભાવવૃત્તિવાળા હોય છે કે જેઓ પોતાના [illegible] આરાધના કરવા માટે અનશન કરનારા મુનિ [illegible] વિધિ કરવામાં ઘણી [illegible] કરી દે, તેથી આવા [illegible] મુનિ-મહારાજાઓ અનશન કરીને [illegible] વિધિ [illegible] પડને પ્રગટી શકયા, તેવા [illegible] ગણી [illegible] છે. આવા [illegible] તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે. સૂત્રોની [illegible] કલ્પસૂત્રાદિને અંગે [illegible] આરાધનાની વિધિ [illegible]

[illegible] ઉત્પત્તિ અને [illegible] તીર્થોની [illegible] નથી. એમ [illegible]

[illegible]

શ્રી સ્થાનાંગ સૂત્રમાં [illegible] ઉલ્લેખ છે.

શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં [illegible] (ગિરનાર)નો ઉ[illegible]

શ્રી અનુત્તરોપપાતિક સૂત્ર-[illegible] શ્રી શત્રુંજય, શ્રી [illegible] ઉલ્લેખ છે.

શ્રી [illegible] (આવશ્યક [illegible]

શ્રી [illegible] સૂત્રમાં [illegible]

શ્રી આચારાંગ નિર્યુક્તિ (ભાવના અધ્યયન)માં નંદીશ્વર દ્વીપ, અષ્ટાપદ, (ઋષભ નિર્વાણ ભૂમિ). ઉજ્જયંતગિરિ, (નેમિજિનેન્દ્ર દીક્ષાદિ ભૂમિ), ગજાગ્રપદ, તક્ષશિલા, (ધર્મચક્ર), અહિચ્છત્રા, (જ્યાં ધરણેન્દ્રે પ્રભુ પાર્શ્વનાથનો મહિમા કર્યો,) રથાવર્તગિરિ, (જ્યાં ભગવાન મહાવીરની નિશ્રાએ ચમરનો ઉત્પાત થયો) આદિનો ઉલ્લેખ છે.

શ્રી સ્થાનાંગ સૂત્રમાં નંદીશ્વર દ્વીપ અને અંજનગિરિનો ઉલ્લેખ છે.

શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં વિપુલાચલ, પુંડરીકગિરિ, સમ્મેતશિખર, ઉજ્જયંતગિરિ (ગિરનારજી)નો ઉલ્લેખ છે.

શ્રી અનુત્તરોપપાતિક સૂત્ર–શ્રી અંતગડ દશા સૂત્રમાં શ્રી વિપુલાચલ, શ્રી શત્રુંજય, શ્રી સહસ્રામ્રવનનો ઘણી વાર ઉલ્લેખ છે.

શ્રી પ્રશ્ન વ્યાકરણ (આશ્રવ દ્વાર)માં તીર્થના પતનનો ઉલ્લેખ છે.

શ્રી અનુયોગ દ્વાર સૂત્રમાં સિદ્ધશિલાતલનો ઉલ્લેખ છે.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર (શ્રી નેમિચંદ્રીય ટીકા)માં સિદ્ધક્ષેત્ર (શત્રુંજય) અને રૈવતાચલજી (ગિરનાર)નો ઉલ્લેખ છે.

આ પ્રમાણે આગમોમાં તીર્થોની નોંધ છે.

આ ઉપરાંત પૂ૦ આ૦ શ્રી જિનપ્રભસૂરિ મ૦ રચિત વિવિધ તીર્થકલ્પમાં નીચે મુજબના તીર્થોની નોંધ મળે છે.

૧. અણહિલપુર	૪ અર્બુદગિરિ	૭ અષ્ટાપદ
૨ અયોધ્યાપુરી	૫ અવન્તી	૮ અહિચ્છત્રા
૩ અમીઝરા	૬ અશ્વાવબોધ	૯ આમરકુંડ

૪	પાપામઠ	ગત ચોવીશીના શ્રી નમીશ્વરાદિ ૮ પ્રભુ
૫	કાશદ્રહ	ત્રિભુવન મંગલ કલશ શ્રી આદિનાથ.
૬	પારકરદેશ	શ્રી આદિનાથ.
૭	અયોધ્યા	શ્રી ઋષભદેવ
૮	કોલ્લાપુર	શ્રી વજ્રમૃત્તિકામય શ્રી ભરતેશ્વર પૂજિત ભુવનતિલક શ્રી આદિનાથ
૯	સોપારક	જીવંતસ્વામી શ્રી ઋષભદેવ.
૧૦	નગરમહાસ્થાન	શ્રી ભરતેશ્વરકારિત શ્રી યુગાદિદેવ.
૧૧	દક્ષિણાપથ	ગોમટદેવ શ્રી બાહુબલી.
૧૨	ઉત્તરાપથ (કલિંગ દેશ)	ગોમટ શ્રી ઋષભદેવ.
૧૩	ખંગારગઢ	શ્રી ઉગ્રસેન પૂજિત મેદિનીમુકુટ શ્રી આદિનાથ
૧૪	મહાનગરી	કાકંદિવિહાર-મૂળનાયક શ્રી આદિનાથ પ્રભુ.
૧૫	પુરિમતાલ	શ્રી આદિનાથ પ્રભુ
૧૬	તક્ષશિલાનગરી	શ્રી બાહુબલી નિર્મિત શ્રી ધર્મચક્ર.
૧૭	મોક્ષતીર્થ	શ્રી આદિનાથ પાદુકા.
૧૮	કોલ્લપાક પત્તન	શ્રી મંદોદરીદેવનારાવણપૂજિત માણિક્યદેવ શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુ.
૧૯	ગંગા-યમુના ત્રિવેણી સંગમ	શ્રી આદિકર મંડલ.
૨૦	અયોધ્યા	શ્રી અજિતનાથ પ્રભુ.
૨૧	ચંદેરી	શ્રી અજિતનાથ પ્રભુ.
૨૨	તારંગગિરિ	શ્રી સિદ્ધ કોટિ શિલા શ્રી અજિતનાથ પ્રભુ.
૨૩	અંગદિકા	શ્રી ચંદ્રાંક દેવનારાવણપૂજિત શ્રી અજિતનાથ પ્રભુ. શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ.

10 ઉજ્જયન્તગિરિ 20 ચંપાપુરી 31 વાણારસી
11 કલિકુંડ 21 પાવાપુરી 32 વૈભારગિરિ
12 કુકુટેશ્વર 22 નન્દીશ્વર 33 અયોધ્યા
(મહાકાલ [illegible] 23 નાસિક્ય 34 શંખપુર
[illegible] 24 પ્રતિષ્ઠાનપુર 35 શત્રુંજય
13 [illegible] 25 [illegible] 36 શ્રાવસ્તી
14 [illegible] 26 અહિચ્છત્રાપુર 37 [illegible]
15 [illegible] 27 [illegible] 38 શ્રીપુર
16 [illegible] 28 મથુરા 39 સત્યપુર
17 [illegible] 29 મિથિલા 40 [illegible]
18 [illegible] 30 રૈવતગિરિ 41 [illegible]પુર
19 [illegible]

આમાંથી ઘણી વિવિધ-તીર્થ કલ્પમાં [illegible] છે. તેમાં નીચે મુજબ [illegible] તીર્થોના નામો છે.

ક્રમાંક [illegible] શ્રી મૂલ નાયક
1 શ્રી [illegible] [illegible] શ્રી આદિનાથ
શ્રી શાંતિનાથ [illegible] શાંતિનાથ.
શ્રી [illegible] શ્રી [illegible] મુનિસુવ્રત શ્રી
[illegible] પાર્શ્વનાથ.
[illegible] શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ
[illegible] શ્રી [illegible] શ્રી નેમિનાથ.
[illegible] શ્રી [illegible]

૪૧	વિંધ્યાદ્રિ	શ્રી શ્રેયાંસનાથ પ્રભુ.
૪૨	મલયગિરિ પર્વત	" "
૪૩	ચંપાનગરી	સિદ્ધતિલક શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી.
૪૪	કાંપિલ્યપુરી	ગંગામૂળવર્તી શ્રી વિમલનાથ પ્રભુ.
૪૫	સિંહપુરી	શ્રી વિમલનાથ પ્રભુ.
૪૬	મથુરા	યમુનાહ્રદવર્તી શ્રી અનંતનાથ પ્રભુ.
૪૭	દ્વારવતીનગરી	સમુદ્રવર્તી શ્રી અનંતનાથજી.
૪૮	શાકશાળિ	શ્રી અનંતનાથ પ્રભુ.
૪૯	અયોધ્યા સમીપે રત્નવાહપુર.	નાગમહિત શ્રી ધર્મનાથ પ્રભુ.
૫૦	કિષ્કિંધાનગરી	શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ.
૫૧	લંકાપુરી	" "
૨૨	પાતાલ લંકા	" "
૫૩	ત્રિકૂટગિરિ	" "
૫૪	ગંગા-યમુના વેણી સંગમ	શ્રી કુંથુનાથ પ્રભુ શ્રી અરનાથ પ્રભુ.
૫૫	શ્રીપર્વત	શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુ.
૫૬	ભૃગુકચ્છપુર	અનર્ઘરત્નકૂટ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી.
૫૭	પ્રતિષ્ઠાનપુર	શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી.
૫૮	અયોધ્યા	" "
૫૯	વિંધ્યાચલપર્વત	" "
૬૦	માણિક્ય દંડક	" "
૬૧	અયોધ્યા	મોક્ષ તીર્થંગત શ્રી નમિનાથ પ્રભુ.
૬૨	શૌર્યપુર	શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ
૬૩	શંખતીર્થ	શ્રી નેમિનાથ.
૬૪	પાટલાનગર	શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ
૬૫	મથુરા	" "
૬૬	દ્વારિકા	" "
૬૭	સિંહપુર	" "

		શ્રી મહાવીર પ્રભુ.
૯૬	મતુંડક	
૯૭	મુંડસ્થલ	શ્રી "
૯૮	શ્રીમાલપત્તન	શ્રી "
૯૯	ઉપકેશપુર	શ્રી "
૧૦૦	કુંડગ્રામ	શ્રી "
૧૦૧	સત્યપુર	શ્રી "
૧૦૨	ટંકા	શ્રી "
૧૦૩	અંગાદ્રક	શ્રી "
૧૦૪	અરરથાન	શ્રી "
૧૦૫	વીતભય	શ્રી "
૧૦૬	ચંપાપુરી	શ્રી "
૧૦૭	અપાપાપુરી	શ્રી "
૧૦૮	પુંડ્ર પર્વત	શ્રી "
૧૦૯	નંદિવર્દ્ધન	શ્રી "
	કોટિ ભૂમિ	
૧૧૦	વૈભારગિરિ	શ્રી "
૧૧૧	રાજગૃહ તીર્થ	શ્રી "
૧૧૨	કૈલાસ પર્વત	શ્રી "
૧૧૩	રોહણાદ્રિ	શ્રી "
૧૧૪	અષ્ટાપદ તીર્થ	૨૪ તીર્થંકરો.
૧૧૫	સમેતશિખર તીર્થ	૨૦ તીર્થંકરો.
૧૧૬	હેમ સરોવર	૭૨ "
૧૧૭	કોટિશિલા	વિવિધ.

આ રીતે વિવિધ તીર્થોના નામોની નોંધ મૂળ ભાવિક જનોની જાણ વિશુદ્ધિ માટે અપાઈ છે.

આવા તીર્થોની યાત્રા કરવા માટે પુસ્તકાલ ભાવિકો તન-મન ધનથી તત્પર હોય તે આવકાર્ય છે

૯૬	મકુંડક	શ્રી મહાવીર પ્રભુ.
૯૭	મુંડસ્થલ	શ્રી ,,
૯૮	શ્રીમાલપત્તન	શ્રી ,,
૯૯	ઉપકેશપુર	શ્રી ,,
૧૦૦	કુંડગ્રામ	શ્રી ,,
૧૦૧	સત્યપુર	શ્રી ,,
૧૦૨	ટંકા	શ્રી ,,
૧૦૩	ગંગાહદ	શ્રી ,,
૧૦૪	સરસ્થાન	શ્રી ,,
૧૦૫	વીતભય	શ્રી ,,
૧૦૬	ચંપાપુરી	શ્રી ,,
૧૦૭	અપાપાપુરી	શ્રી ,,
૧૦૮	પુંડ્ર પર્વત	શ્રી ,,
૧૦૯	નંદિવર્દ્ધન કોટિ ભૂમિ	શ્રી ,,
૧૧૦	વૈભારગિરિ	શ્રી ,,
૧૧૧	શત્રુંજય તીર્થ	શ્રી ,,
૧૧૨	કૈલાસ પર્વત	શ્રી ,,
૧૧૩	રૈવતાદ્રિ	શ્રી ,,
૧૧૪	અષ્ટાપદ તીર્થ	૨૪ તીર્થંકરો.
૧૧૫	સમેતશિખર તીર્થ	૨૦ તીર્થંકરો.
૧૧૬	હેમ સરોવર	૭૨ ,,
૧૧૭	કોટિશિલા	સિદ્ધિસ્થ.

આ રીતે વિવિધ તીર્થોના નામોની નોંધ શુભ ભાવિક જનોની ભાવ વિશુદ્ધિ અર્થે જણાવી છે.

આવા તીર્થોની યાત્રા કરવા માટે પુણ્યવાન ભાવિકો તન-મન ધનથી તત્પર હોય તે સ્વાભાવિક છે

આવા અનેક કારણોથી યાત્રા કરવાના મનોરથવાળાઓ પોતાના યાત્રા સંબંધીના મનોરથો પૂર્ણ કરવાને ભાગ્યશાળી થઈ શકતા નહોતા.

આ વસ્તુસ્થિતિને વિચારનારો મનુષ્ય સ્હેજે સમજી શકશે કે અધિક જીવોને તીર્થની યાત્રા કરવાનું સાધન તેવા કોઈ સમર્થ અને રાજ્યમાં લાગવગવાળા હોવાની સાથે કુટુંબ અને સાધન સંપન્ન હોય તેવા સંઘપતિ દ્વારા બની શકનું હતું.

વર્તમાન કાળે પણ સંઘયાત્રા જરૂરી છે ?

આ ઉપરથી પ્રાચીન કાળમાં જ સંઘ દ્વારા તીર્થયાત્રાની જરૂર હતી, પરંતુ વર્તમાનમાં તેવી કોઈપણ જાતની મુશ્કેલી નથી, માટે સંઘસમુદાયે યાત્રા કરવા માટે સંઘો કાઢવા એ જરૂરનું નથી, એમ ધારવા કોઈએ મનને મોકળું કરવું નહિં. કારણ કે જેવી રીતે સંઘમાં યાત્રા કરવા આવનારાઓના લાભ અને સગવડતા માટે સંઘસમુદાયે યાત્રાની જરૂર જાણીને સંઘ કાઢવાની જરૂર જણાય, તે રીતે આખા કુટુંબને સાથે યાત્રા કરાવવાની પણ તેટલી જરૂર છે, તેમ જ દરેક ગામે ધર્મક્ષેત્રોના ઉદ્ધારની પણ જરૂર છે.

સંઘયાત્રાના વિશિષ્ટ લાભો.

વળી જુદા જુદા ગામોના ચૈત્યોનો ઉદ્ધાર, ઉપાશ્રયનો ઉદ્ધાર, સાધર્મિકનો પરસ્પર સમાગમ, પરસ્પર ધાર્મિક પ્રેમની વૃદ્ધિ, ધર્મકાર્યોની પરસ્પર અનુમોદના, સામુદાયિક દેરાને અંગે કે માનને અંગે કે તીર્થને અંગે ગોઠાના ધર્મ કાર્યોનો ઉદ્ધાર, તીર્થોની આપત્તિઓનું જાણપણું, તીર્થોની આપત્તિઓમાં પરસ્પર મદદગારોના, પ્રતિક્રમણ અને પ્રતિબદ્ધે સાધર્મિક વાત્સલ્યનો પરસ્પર લાભ, અનેક સ્થાનોએ મુનિમહારાજાઓને વંદન કરવાનો લાભ અને તેમની વાણીને શ્રવણ કરવાનો લાભ ઇત્યાદિ ને કાર

આ વિગેરેનો વિચાર કરવાથી જો અંશે પણ વાચકના હૃદયમાં સજ્જનતા વસી હશે તો સંઘ-યાત્રાના કાર્યથી સ્વપ્ને પણ વિરૂદ્ધતા દર્શાવી શકશે નહિ.

યાદ રાખવું કે વર્તમાન કાળમાં પણ સંઘયાત્રાના પ્રયાણ વખતે હજારો અને લાખો જીવો ધર્મની પ્રશંસા કરે છે અને તે પ્રશંસા સાંભળીને શ્રદ્ધાહીન જૈનાભાસોના પેટમાં જૈન ધર્મની ચઢતી થાય તેની બળતરા થાય છે. તેના જ બખાળા તેઓ સંઘ નહિં કાઢવાના નામે કરે છે.

શ્રદ્ધાહીન જૈનાભાસોની ખોટી દલીલો.

કદાચ તેઓ એમ કહે કે વર્તમાન સમયમાં સંઘયાત્રાની ઉપયોગિતા માનીએ તો પણ વ્યાવહારિક શિક્ષણ અને બેકારીને ટાળવાની પહેલે નંબરે જરૂર છે, માટે તે તરફ જ મીલકત ધારીઓએ હાથ લંબાવવો જોઈએ. આવા પ્રલાપના સમાધાનમાં સમજવું જોઈએ કે પ્રથમ તો સંઘપતિ જેવા ધર્મશ્રદ્ધાળુઓ નાણાંથી જ અવસરે-અવસરે વ્યાવહારિક કેળવણીને પણ મોટા રૂપમાં ઉત્તેજન આપેલું છે, અને બેકારી ટાળવા માટે અગર રેલસંકટ, મરકી વિગેરેની વખતે પણ તેવા ધર્મપુરુષોએ જ મદદ કરેલી છે, કરે છે, અને તેઓ જ કરશે, એમ ચોક્કસ છે, અને તેવી રીતે હાથ લંબાવવાવાળાઓ જ પોતાના આત્માના ઉદ્ધારને માટે જૈન શાસનની પ્રભાવના કરવા હાથ લંબાવી સંઘયાત્રા કરી પોતાની અને યાત્રિકોની જીંદગી સફળ કરે છે.

પરંતુ શ્રદ્ધાહીનોને એ હઠ ક્યાંથી મળી ગયો કે પારકા પૈસાનો વ્યય બીજો મનુષ્ય પોતાની મરજીથી કરે તેમાં અખાડા કરાવવા, એટલું જ નહિં, પણ બીજા મનુષ્યની માલિકીની રકમ પોતાની મરજી પ્રમાણે ખરચાવવા માટે પીકેટીંગ જેવા અને ગુંડાગાર્દી જેવા બનાવો અમલમાં મૂકવા ધંધાઓ જેમ બાંધી

-તે દેવદ્રવ્યને ઉડાવવા માટે તૈયાર થયો.

-તે દહેરાં અને તીર્થોને ખોઈ નાંખવા તૈયાર થયો.

-આ બધું તમારા શિક્ષણનું પરિણામ દેખીને ધર્મિષ્ઠ પ્રજ્ઞ મનુષ્યોએ તમારી તરફ ડગલે પગલે દિન-પ્રતિદિન વાર-તહેવારે ધિક્કાર વરસાવવો શરૂ કર્યો છે.

જો તે ધિક્કારને તમારે ટાળવો હોય તો ઇતર પંથવાળા તમારા ભાઈઓ જેવી રીતે દુનિયાના વ્યવહારથી ઉતરતા અને નિંદનીય એવા પણ દેવ અને ગુરૂને માટે તનતોડ મહેનત કરનારા થવા સાથે તન મન અને ધનનો ભોગ આપનારા થયા છે, તેવી રીતે અનુકરણ કરીને પણ તમારે સન્માર્ગે આવવાની જરૂર છે.

ધર્મી મનુષ્યના દોષ જોનારા સ્વમાર્ગ-ભૂલેલા છે.

એક વાત વાચક વૃંદે વિચારવાની છે કે પચાસ પચાસ વરસથી વ્યાવહારિક શિક્ષણ લઈને અનેક જૈનો તૈયાર થયા છે, તો હવે આવા પચાસ વર્ષ જેવા સમયમાં પણ શિક્ષણ પામેલાઓ શિક્ષણની કદર જાણીને શિક્ષણને સ્વાશ્રયી બનાવી શકતા નથી, એટલું જ નહિં, પણ શિક્ષણની સંસ્થાઓની પાંજરાપોળ જેવી સ્થિતિ ટાળી શકતા નથી, તેવા શિક્ષણની સમજદાર મનુષ્ય એક અંશે પણ કિંમત ન કરે તેમાં શિક્ષણ અને શિક્ષિતોનો જ વાંક ગણી શકાય.

ત્યાગીઓનો અને ધર્મિષ્ઠોનો દોષ કહેનાર મનુષ્ય પચાસ વરસની હકીકતને દેખવાને માટે પોતાની આંખ [illegible] છે, એમ કહેવું જોઈએ.

લૌકિકવાદી શિક્ષણના હિમાયતીઓની મનોદશા.

આશ્ચર્યની વાત છે કે શિક્ષણ [illegible]

શરીરના કોઈપણ કામમાં એની અસર જ ન હોય, એ વાત આ દાનવીર ધર્મિષ્ઠોએ ખરેખર સમજાવી દીધી છે.

સંઘપતિની પવિત્રતમ-ભાવનાની-પરંપરા.

યાત્રિકોના નેતા તરીકે જાહેર થનારા મનુષ્યને લોકો સંઘપતિ નામથી ઓળખે છે તેમાં લોકો સંઘ (શ્રાવક સંઘ)ના પતિ=રખેવાળ તરીકે ગણીને તેને સંઘપતિ કહે છે. છતાં તે પવિત્ર પુરુષ તો "સંઘ જ મારો પતિ=માલિક છે," એવી ધારણા રાખીને પોતાને માટે ઉચ્ચારાયેલો સંઘપતિ શબ્દ માની લે છે, તેથી સંઘપતિ તરીકે જાહેર થયેલો મહાત્મા ડગલે ને પગલે પ્રતિદિન સંઘયાત્રાના દરેક યાત્રિકની ભક્તિ કરે છે.

જો તે એકલો જ સંઘના માલીક તરીકે સંઘપતિ હોત તો યાત્રિકોએ જ તે સંઘપતિની ભક્તિ કરવાની રહેત. પરંતુ વર્તનમાં તો સંઘપતિ ભોજનાદિકથી સર્વ પ્રકારે સંઘની ભક્તિ કરે છે.

એટલે સંઘપતિ જેમ પરમપરમેષ્ઠીને આરાધ્ય ગણે છે તેવી રીતે સંઘમાં સાથે આવેલા યાત્રિકોને પણ આરાધ્ય-દૃષ્ટિથી જુએ છે. કોઈપણ સંઘપતિ થનાર મહાત્માએ સાથે આવેલા યાત્રિકો ઉપર આધિપત્ય ભોગવવાની સ્વપ્ને પણ ધારણા કરેલી દેખી નથી. તેમ જ સાથે આવેલા યાત્રિકો સંઘપતિને સ્વામી તરીકે અને પોતે તેના સેવક તરીકે માનવાને કોઈ દિવસ તૈયાર થયા નથી, અને થતા પણ નથી.

ખરી રીતે તો સંઘપતિ સંઘની ભક્તિ અને શાસનના મહિમા માટે દરેક જાતની ઉન્નતિના કાર્યો કરતો નીકળેલો કરવાનો અધિકારી સમજતો હોય છે.

સંઘપતિ પોતે ખરી રીતે સમજે છે કે [illegible] મૂલ બીજ જો કોઈપણ હોય તો તે માત્ર [illegible] છે, અને તે

ખાણોની અંદર કોઈક જ ખાણમાંથી મળી શકે તેવો હીરો કોઈક ભવિતવ્યતાના યોગે આંધળાના હાથમાં આવ્યો હોય અને પછી તે આંધળો તે હીરાને ફેંકી દે તો તે આંધળાને હીરો મળવાનો વખત સર્વથા આવે નહિ.

એવી રીતે આ સંસારચક્રમાં રહેલો આત્મા સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયપણામાંથી આંધળાની માફક રખડપટ્ટીએ ચઢ્યો હતો અને અકામ-નિર્જરાના યોગે કે ભવિતવ્યતાના જોરે હું આ મનુષ્યપણાને પ્રાપ્ત કરી શક્યો છું.

આ મનુષ્યપણું અનન્ત પુદ્ગલ-પરાવર્ત સુધી સ્થાવરપણામાં રખડ્યો તે વખતે ન તો વિચારવામાં આવ્યું, ન તો તેની સંજ્ઞા થઈ, ન તો તેને મેળવવા ધારીને પ્રયત્ન થયો ?

એટલું છતાં પણ આર્ય-મનુષ્ય સિવાયના મનુષ્યની અને તિર્યંચાદિકની જાતિઓ એટલી બધી છે કે જેમાં રખડતા આત્માને આર્યક્ષેત્રે મનુષ્ય ભવની પ્રાપ્તિ થવાનો સંભવ નથી. એમ નહિ તો છેવટે દુઃસંભવ તો છે જ.

આ વસ્તુસ્થિતિ ત્રિલોકનાથ-તીર્થંકર ભગવાનના વચનો દ્વારા સંપૂર્ણ રીતિએ જાણ્યા અને માન્યા પછી આ મનુષ્ય ભવનું કૃતાર્થપણું કરવાને માટે જો હું તૈયાર ન થઉં તો હું ખરેખર એકેન્દ્રિયાદિક અધમ જીવો કરતાં પણ અધમ કોટિમાં ગણાઉં.

જગતમાં પણ સામાન્ય નિયમ છે કે મૂર્ખ મનુષ્ય હલવા માટે હીરો દઈ દે તો તેની એટલી હાંસી થાય નહિ, તેના કરતાં એ હીરાનો વેપારી હલવા માટે હીરાને હારી જાય તો તેની મશ્કરીનો પાર રહે નહિ.

તેવી રીતે "શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના વચન દ્વારા આ મનુષ્ય ભવની દુર્લભતા છે" એમ જાણનારો હું જો ભવ.–

લેવાને માટે શક્તિમાન થઇ શકતો નથી તો તે મોહનીયના આવરણને ખસેડવા જિન-શાસનની પ્રભાવના-અનુમોદના કરે તીર્થયાત્રા આદિ કાર્યો યથાશક્તિ અન્ય રીતે કરવા ઘટે.

સંઘપતિ થનારા
સર્વવિરતિધરને શાથી વંદન પૂજન કરે છે!

યાદ રાખવું કે સમ્યગ્દૃષ્ટિને કે દેશ વિરતિને સર્વ-વિરતિ લેવાની દરેક ક્ષણે ભાવના હોવી જ જોઇએ.

જો સર્વવિરતિ લેવાની ભાવના ન હોય તો તે આત્મામાં સમ્યગ્દર્શન છે, એમ પણ શાસ્ત્રકારો ના પાડે છે. વર્તમાન કાળમાં ધારી, ચારિત્રથી ચૂકેલાઓ, [illegible] ચૂકેલાઓને વિચારક કોટિમાં મૂકી સમ્યગ્દૃષ્ટિ અંદાર દબાવવા માગે છે.

પણ તેઓએ ધ્યાન રાખવું જોઇએ કે [illegible] જણાવેલા કૃષ્ણ મહારાજ અને શ્રેણિક મહારાજ અને ક્રિયાવાદી તરીકે જણાવેલા આનંદ [illegible] મહારાજના શાસ્ત્રોમાં કહેલી મહાવ્રતાદિ [illegible]. પણ નિરધંક ધારના નરોના

ધ્યાન રાખવું કે ક્ષાયોપશમિક [illegible]
એવા પંચ-મહાવ્રતધારી સાધુ [illegible]
ઉંચા સમ્યક્ત્વને ધારણ કરનારા [illegible]
વિચારકની કક્ષામાં ઉંચી કો[illegible]
કરતા હતા, અને પોતાની સર્વ[illegible]
આસક્તિના કારણે છે, એમ [illegible]
અંતરમાં એકરાર કરવાપૂર્વક [illegible]

વ્યાપારમાં જે અનુકૂલતા થઈ અને મને જે ઋદ્ધિની પ્રાપ્તિ થઈ તેનું ફલ શું ? કેમકે જો આ ઋદ્ધિ કે જે બાહ્ય, અનિત્ય અને પુણ્યથી મળવાવાળી છે, તેવી ઋદ્ધિથી અન્તરંગ, નિત્ય-સ્વરૂપ, અને આત્માને ભવોદધિથી પાર ઉતારનારો એવો ધર્મ મેળવી લઈશ તો તે ઋદ્ધિનું સાચું ફલ છે.

સામાન્ય રીતે નદીના ઘાટ ઉપર બેઠેલો કુતરો તરસ્યાને પાણી પીવા ન દે અને તે પાણી અન્તે સમુદ્રમાં જઈ ખારૂં થઈ જાય. તે વખતે તે કુતરાની દુષ્ટતા જ આપણા ધ્યાનમાં આવે, તેવી રીતે હું પણ જો આ ધનને મેળવી શક્યો છું, તે ધન આગલા ભવે તો લઈ જવાનો જ નથી, પાંચ-પચીસ હજાર કે પાંચ-પચીસ લાખ પણ! વધારે હશે કે ઓછા! તો તે બધું મ્હેલીને જ મ્હારે ચાલ્યા જવું છે! તો જે ઋદ્ધિની સાથે ભવિષ્યમાં સંબંધ વિયોગ થવાનો છે, તેવી ઋદ્ધિની સફલતા તીર્થયાત્રાદિ દ્વારા કેમ ન કરવી?

સંપત્તિના સદુપયોગની વિચારણા.

નાશવંત અને અસ્થિર હોવી પડે એવી લાભાન્તરાયના ક્ષયોપશમથી મળેલી ઋદ્ધિનો ઉપયોગ આત્મામાં જ રહેનારા કોઈ દિવસ નાશ નહિ પામનારા અને ઠેઠ મોક્ષની પ્રાપ્તિ સુધીના કાર્યોમાં મદદ કરનારા એવા ધર્મને મેળવવામાં મારાથી પાછી પાની થાય જ નહિં.

અન્ય રીતિએ જોઉં તો મને મળેલી ઋદ્ધિમાંથી જેટલાથી હું સત્કાર્ય કરી શકું તેટલી જ ઋદ્ધિ મારા ઉપયોગની ગણાય. રાજાના રાજ્યમાં કરોડો મણ અનાજ હોય, કરોડો મણ લુગડાં હોય અને હજારો એકર જેટલી જમીન હોય, છતાં પણ તે રાજાને ઉપયોગ લાયક તો ફક્ત શેર અનાજ, એક જોડી લુગડાં અને સાડા ત્રણ હાથ જમીન છે. તેવી રીતે મને મળેલ

તેમ ન હોય તો આટલો બધો કાળ સંસારમાં રખડવાનું બનત નહિં.

સમુદ્રમાં જે પવન વાય છે, તેની દિશા નિયમિત જોવા પામી તો કદાચ તેમાં પૂર્વ છેડે ધૂસરૂં અને પશ્ચિમના છેડે સમીલા નાંખી હોય તો પણ કાલક્રમે એકઠાં થવાનો અને સમીલાના યુગનો છિદ્રમાં પ્રવેશ પામવાનો વખત આવે, પરંતુ આ સંસાર સમુદ્રનો પવન એવો વિચિત્ર છે કે ગ્રૈવેયક સુધી ચઢી ગયેલાને તો કાંઠા તરફ લઈ જવાને માટે રંક બને પણ ખરો અને ન પણ બને.

ચૌદ પૂર્વ સુધીના શ્રુતજ્ઞાનને ધારણ કરનારા મહાનુભાવો કે જેઓ સંસાર-સમુદ્રથી અન્ય જીવોને તારવા માટે વહાણવટીની ગરજ સારે છે, અને જેઓ નિશ્ચયથી સમ્યગ્દૃષ્ટિ હોય છે, તેવાઓને પણ સંસાર સમુદ્રનો પવન કોઈક કોઈક વખત એટલી બધી હલકી દશામાં લઈ જાય છે કે "ખાધું પીધું ધૂળમાં અને બધી મહેનત પાણીમાં" કહેવતની માફક પાછા નિગોદવાસમાં તેને ફેંકી દે છે.

સંસાર-ચક્રના પવનની પરિસ્થિતિ.

મનઃપર્યવ જ્ઞાન અલૌકિક પદાર્થને દેખાડનારા અવધિજ્ઞાનને પામેલા મહાત્માઓને પણ આ પવન જેટલો બધો પ્રતિકૂળતા કરનારો થાય છે કે તે મહાત્માઓને પણ નિગોદવાસમાં જવું પડે છે વળી [illegible] કર્મ કે જે સર્વ કર્મના [illegible] છે, અને જેનું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેવા [illegible] નાશ અને [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મહાપુરુષોને પણ આ સંસાર-ચક્રનો પવન કેવી રીતે પ્રતિકૂળ અને [illegible] [illegible] વસ્તુ [illegible]. [illegible] છે કે જેને [illegible] [illegible]

ન્દ્રિયપણું પ્રાપ્ત થયું, પરંતુ તે તિર્યંચપણાની દશા એવી વિચિત્ર હતી કે જે દશા અને ભાવમાં અને જે સ્થિતિમાં ધર્મની પ્રવૃત્તિ હોય તે દશા વગેરે તેને સ્વપ્ને પણ મળે નહિ. ધર્મસ્થાનોની જ્યાં પ્રવૃત્તિ હોય એવા ક્ષેત્રોમાં જો તે તિર્યંચ હોય તો તે કાં તો પરાધીનતામાં જકડાયેલો હોય, કાં તો વ્યવહાર બહાર હોય, અને જ્યાં ધર્મની પ્રવૃત્તિ કે રીતિ-ભાતિ હોય નહિ તેવી જગોપર જ્યારે તિર્યંચની દશામાં પંચેન્દ્રિયપણું મળ્યું હોય ત્યારે તેમાં કેવલ દુર્ગતિના કર્મો બાંધવા સિવાય બીજો કોઈ પ્રસંગ જ ન હોય, તત્ત્વથી તિર્યંચની ગતિમાં મળેલું પંચેન્દ્રિયપણું પણ મોક્ષની સાધ્ય-દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ કેવલ ક્લેશરૂપી ફલને દેવાવાળું અને દુર્ગતિને દેવાવાળું થઈને નિરર્થક જ થાય છે.

દેવગતિ દુર્લભ કેમ નહીં ?

જો કે દેવગતિમાં નથી તો નારકી જેવાં દુઃખો, નથી તો તિર્યંચ ગતિ જેવી પરાધીનતા, તેમ જ નથી તો દુર્ગતિમાં જવાના કર્મોનાં ઉપાર્જનનો એ બધું નહિ છતાં પણ દેવગતિમાં મળેલું પંચેન્દ્રિયપણું આત્માની સાધ્ય-દૃષ્ટિએ તો એક અંશને પણ વધારનારું થતું નથી, એટલું જ નહિ, પરંતુ પલ્યોપમ અને સાગરોપમ સુધીનું લાંબું જીવન છતાં પણ મનુષ્યના સો વર્ષના જીવનથી સધાય તે વાત તો શું? પરંતુ આઠ નવ વર્ષથી મનુષ્યના જીવનમાં જે સાધ્ય-દૃષ્ટિની સિદ્ધિ કરી શકાય છે તેનો અનંતમો અંશ પણ તે દેવગતિના લાંબા જીવનથી બનતો નથી.

જો કે નારકી, તિર્યંચ કે દેવતાની ગતિમાં વસનારા આત્માને સ્વરૂપે તો સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રની હયાતી હોય જ છે, પરંતુ જેમ બીજમાં વૃક્ષને ઉત્પન્ન કરવાની તાકાત રહેલ છે પણ પૂરી માટી હવા અને પાણી સિવાય અંકુર થતો નથી, તેવી રીતે આત્મામાં સ્વરૂપે રહેલા સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્ર, હવા,

પ્રવર્તે છે, પરંતુ તે વ્યવહારનું ફલ સાધારણ રીતે જે લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ જણાય છે, તે લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિનું ફલ એ હું ગ્રહણ ન કરું તો લાભાન્તરાયના ક્ષયોપશમની પવિત્રતાથી થયેલી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ મારા આત્માને માટે તો નિષ્ફળ જ ગઇ.

જો લાભાન્તરાયના ક્ષયોપશમથી મળેલી લક્ષ્મીથી આત્માના સમ્યગ્દર્શનાદિકને ઉજ્જવલ કરનાર દાનાદિક-અનુષ્ઠાનની પ્રવૃત્તિ ન કરું અને તે લક્ષ્મીને ભવાંતરે જતાં હું છોડી તો જવાનો જ છું એટલે ફૂળેલો આંબો મફત રેડાઇ ગયો. એમ જ સમજવું જોઇએ. પુત્રાદિકને આપેલી લક્ષ્મી તેઓના અન્તરાય કર્મના ક્ષયોપશમને આધીનપણે જ ટકવાની છે. લાખની કરોડોની મેળવનારા પણ ભીખ માગતા નજરે પડે છે અને બાપ તરફથી વારસામાં ભીખ માંગવાનું લેનારા છતાં પણ ક્રોડ પતિની દશાને પામેલા નજરે પડે છે, માટે સન્તાનોને માટે મારી આ લક્ષ્મી છે, એવી ધારણા કરવી, તે કેવલ મૂર્ખતા સિવાય બીજું કાંઈ જ નથી.

વળી જે લક્ષ્મીનો ઉપયોગ દાનાદિક સન્માર્ગે થાય તે જ લક્ષ્મી તે લક્ષ્મી છે, પરંતુ જે લક્ષ્મીનો ઉપયોગ વિષય-કષાયની પુષ્ટિ માટે, આરંભ-પરિગ્રહની વૃદ્ધિ માટે, અને કામરાગ, સ્નેહરાગ અને દૃષ્ટિરાગની વૃદ્ધિને માટે થાય, તે લક્ષ્મી ખરેખર લક્ષ્મી નથી. પણ અલક્ષ્મી છે. કારણ કે તે વિષય-કષાયાદિકને અંગે ખર્ચાયેલી લક્ષ્મી એક તો અક્ષયપણે રહે નહિ, અને ભવાંતરમાં દરિદ્રતા અને દુર્ગતિના દુઃખોને લાવનારી થાય, તો તેને અલક્ષ્મી ન કહેવી તો પછી બીજું કહેવું શું ?

બીજી રીતે ચાર પ્રકારના જીવોની દશા.

સંસારમાં જીવો ચાર પ્રકારના હોય છે. કેટલાક પાપાનુબંધીપાપવાળા, કેટલાક પાપાનુબંધીપુણ્યવાળા, કેટલાક પુણ્યાનુબંધીપાપવાળા અને કેટલાક પુણ્યાનુબંધીપુણ્યવાળા.

ઋદ્ધિપણું પ્રકાશિત કરવાનો વખત હોતો નથી, તેવી જ રીતે તેની ઋદ્ધિથી મહારંભાદિક કાર્યો ન પ્રવર્ત્તતા હોવાથી તે દેવતાઈ ઋદ્ધિને પાપઋદ્ધિ તરીકે પણ પ્રકાશિત થવાનું હોતું નથી, એટલે તે ચારે જાતિના સર્વ-દેવતાઓની ઋદ્ધિને કેવલ ભોગઋદ્ધિપણામાં જ કહેવાનું થાય છે, અને આ કારણથી દેવતાપણાના અનંતા ભવોમાં પણ ઋદ્ધિની સફલતા થઈ શકી નહિ એમ કહેવાય છે

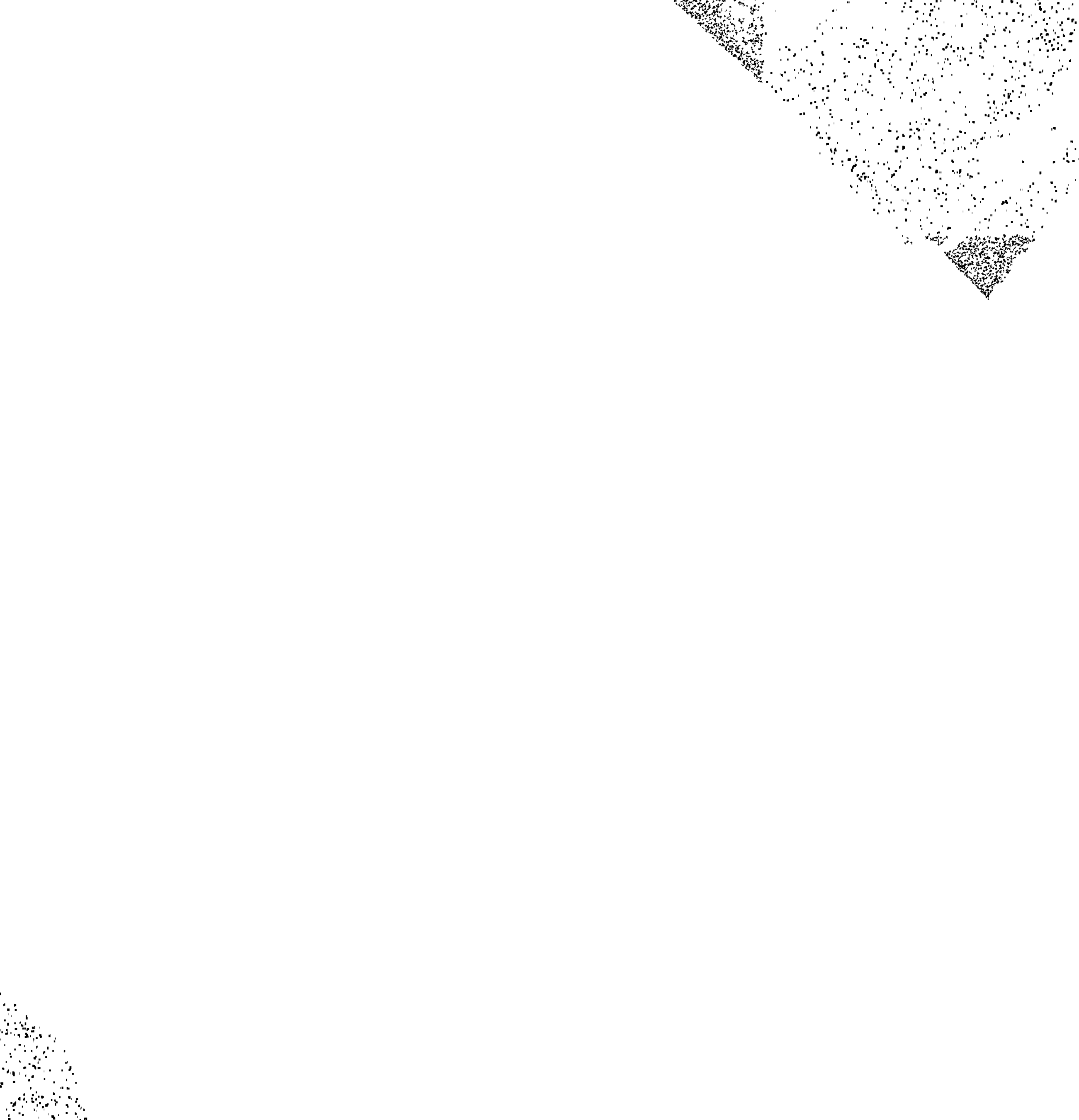
જો કે દેવતાઓ પોતાની ઋદ્ધિથી જે ભોગવિલાસો કરે તેને પોતાની ઋદ્ધિનું ફલ માને છે, પરંતુ ફલનું સ્વરૂપ ત્યારે ગણાય કે જ્યારે ઋદ્ધિ ઉપયોગમાં આવવા સાથે નવી ઋદ્ધિ પામવાનું કારણ બની શકે, પણ તેમ નિયમિત તેઓને થતું નથી.

કઈ ગતિમાં ફલથી વિશેષ ને ફલની પ્રાપ્તિ થાય?

જગતમાં ઘણા ફલોની સ્થિતિ એવી છે કે જે ઉપયોગમાં પણ આવે, અને તેનો શેષ ભાગ નવા વૃક્ષનું કારણ બને. જેમ આમ્રફલ! તેનો રસ ખાવાના ઉપયોગમાં આવે છે અને તે જ આંબાનો ગોટલો નવા આમ્ર-વૃક્ષનું કારણ બને છે. તેવી રીતે દેવતાઈ ઋદ્ધિ નવા પુણ્યનું અને નવી ઋદ્ધિનું કારણ બની શકતી નથી.

જૈન જનતા સારી રીતે જાણે છે કે દેવતા મરીને પુનઃ દેવતા થતો જ નથી, એટલું જ નહિં, પરંતુ દેવતાઓની ઘણી સંખ્યા તો તે ઋદ્ધિના ભોગ-વિલાસની લીનતાને લીધે એટલી અધમતર ભવાંતરમાં પામે છે કે તેઓ [illegible] દેવતાપણું છોડીને એકેન્દ્રિયપણામાં ઉત્પન્ન થાય છે. પોતાની વાવડીઓમાં જલપણે ઉત્પન્ન થાય છે કે કમલપણે ઉત્પન્ન થાય છે.

ભોગઋદ્ધિની આવી એકેન્દ્રિયપણાની દશા જાણીને કદાચ વિચારનારો મુગ્ધ વણિક-મનુષ્યો તેવા દેવતાની ઋદ્ધિને એક

પણ પરિગ્રહ એ પાપસ્થાન છે. એટલું જ નહિ, પરંતુ દુર્ગતિમાં પાડવા માટે પરિગ્રહ ગળે બાંધેલી પત્થરની શિલા સમાન છે, પરંતુ દયા, વૈરાગ્ય અને વિશુદ્ધ શીલવૃત્તિ દ્વારા એ મળેલો પરિગ્રહ સ્વરૂપે પૂર્વે જણાવ્યા પ્રમાણે અધમપણાવાળો છે, છતાં પણ શાસ્ત્ર જે તે પરિગ્રહરૂપ ઋદ્ધિને અ-પાતિની એટલે નહિં પડવાવાળી ઋદ્ધિ ગણવા સાથે ઉદય કરનારી ઋદ્ધિ ગણે છે. અને તેથી જ તેવી ઋદ્ધિને પુણ્યઋદ્ધિ તરીકે ગણવામાં આવે છે.

અર્થાત્ જે ભાગ્યશાળીની ઋદ્ધિને પુણ્યઋદ્ધિપણામાં પરાણિત(?) થવાનું હોય છે તે જ ભાગ્યશાળીને ધાર્મિકપણાના નેતા થવાનું મન થાય છે, અને પોતાની ઋદ્ધિનો વ્યય ધાર્મિકપણારૂપી સાધર્મિકની ભક્તિ વિગેરેમાં રૂપે ઉપયોગ કરવાનું બને છે.

યાદ રાખવું કે વ્યાપાર-વણજ છોડીને, ઘરના કામકાજ મૂકીને, લાંબી મુદતને માટે નિવૃત્ત થઈને આવાને માટે નીકળેલો વર્ગ કોઈપણ પ્રકારે સાધર્મિકની ભક્તિમાં [illegible] વિભક્તિને ગયા સિવાય રહેતો નથી.

અજ્ઞાનીઓના કુતર્કો.

કેટલાક અજ્ઞાની ધર્મના ત્યાગની સામે [illegible] કરનારા, માત્ર પેટપૂજામાં જ મસ્ત બનેલા, ધર્મને ધતીંગ તરીકે ઓળખાવનારા, દેવ-ગુરૂ અને ધર્મનું ઉઠાઉ [illegible] કરનારા હોવા સાથે અહર્નિશ [illegible] ધર્મને [illegible] મિંકોનું વાત્સલ્ય [illegible] પોષવા તૈયાર [illegible] છે અને [illegible] સંસ્થાઓને ધર્મની પ્રવૃત્તિઓમાં જ [illegible] માં સાધર્મિક-વાત્સલ્ય જેવા [illegible] પવિત્ર શબ્દોનો દુરૂપયોગ કરે છે, પરંતુ [illegible] જનતાને તો સાર્વ-જનિક ધર્મની [illegible] અને તેની જ [illegible] દેવ, ગુરૂ અને ધર્મના [illegible],

કે પુણ્યઋદ્ધિ ન કહી શકાય, પરંતુ તેની ઋદ્ધિને સર્વથા પાપ-ઋદ્ધિ જ કહેવી પડે.

આવી રીતે ઋદ્ધિના ત્રણ પ્રકાર હોવાથી ચારિત્રગણના નેતા બનનારો મહાપુરુષ પોતાની ઋદ્ધિ પોતાના હાથે કે સંતાનોના હાથે ભોગઋદ્ધિ કે પાપઋદ્ધિ ન બની જાય તેની પહેલા પોતાની ઋદ્ધિને પુણ્યઋદ્ધિ બનાવવા તૈયાર થાય છે અને ચારિત્રગણનો નેતા એટલે જેને સંઘપતિ કહેવાય છે તે બની શકે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ચારિત્રગણનો નેતા પોતાની ઋદ્ધિનો દાનાદિ ચતુષ્કમાં ઉપયોગ કરવા તૈયાર થાય, પોતાના આત્માને પુણ્યાનુબંધિપુણ્યવાળા જીવોની કોટીમાં દાખલ કરવા તૈયાર થાય અને પોતાની ઋદ્ધિને પુણ્યઋદ્ધિ પણે પ્રમાણિત કરવા તૈયાર થાય તો જ તે ચારિત્રગણનો નેતા બનવાનો વિચાર કરી શકે.

(ચાલુ)

• દે...વા...માં દો...ન...રી...રા ઓ. •

• કામાદિ દુશ્મનોની આવી ઓ[illegible]ળખાણ ઉંડાણમાં ક[illegible] ત્યારે કહેવાય, જ્યારે કે દાન પ્રકૃતિ પુણ્યના ઉદયે મળનારી કીર્તિ સુખ સામગ્રીની વિપુલતા પણ ખતરાને રૂપે [illegible]!

• ધની કર્મ અને તેના વિપાકોની ભયાનકતા દિલને સ્પર્શે ત્યારે સાવધાનીની હાજરી કહી શકાય.

• જગત આખાને જીવી [illegible] [illegible] આત્માને સર્વસ્વ સમર્પણ કરવાની [illegible] [illegible] ઉંડાણમાં ઉતરી ચાલી હોય!

• વિચારની દ્રષ્ટિની [illegible] [illegible] [illegible] કોના પ્રતાપ વિના ક્ષણ પણ ટકી શકે [illegible].

આગમ જ્યોત

વીર નિ. સં. ૨૫૦૦ | આગમો.
વિ. સં. ૨૦૩૦ | પુસ્તક
વર્ષ ૯ | વૈશાખ

બાલાદિજીવોની અપેક્ષાએ
ધર્મની
ફળમુખી વ્યાખ્યા

किंरूवं किंफलं धम्मे

[illegible]

'સારામાં સારો ઉત્કૃષ્ટ પદાર્થ 'ધર્મ' છે.'

[illegible]

[illegible]

તેથી શ્રુતકેવલી સરખા આચાર્ય ભગવાન શ્રીમદ્ધર્મઘોષસૂરિવર્ય ફરમાવે છે કે:-ધર્મઃ સંસારકાન્તારોલ્લંઘને માર્ગદેશકઃ

અર્થાત્ આત્માના સ્વરૂપને યથાસ્થિત સ્વરૂપમાં પ્રગટ નહિ થવા દેનાર આઠ કર્મોનો અખાડો વચ્ચે આડખીલીરૂપ છે, તેને હટાવ્યા વિના આત્મામાં સ્વરૂપથી સત્તાએ છતાં પણ વિશુદ્ધ જ્ઞાનાદિ ગુણોનું સ્વરૂપ અનુભવાય નહીં, એ સ્પષ્ટ છે.

વળી આ સંસારરૂપી જંગલને ઉલ્લંઘન કરવામાં આત્મા પોતેજ માર્ગ ગ્રહણ કરે છે, પણ તે માર્ગને પ્રાપ્ત કરાવનાર અગર દેખાડનાર જો કોઈપણ પદાર્થ હોય તો તે ધર્મ (નિર્જરાધર્મ) સિવાય બીજો કોઈ નથી.

આવી રીતે બાળ, મધ્યમબુદ્ધિ અને બુધ જનરૂપી શ્રોતાઓની અપેક્ષાએ ધર્મનું સ્વરૂપ બતાવી જગતમાં સર્વ ઇષ્ટ પદાર્થોની સાધનતા ધર્મમાંજ રહેલી છે એમ જણાવતાં ફરમાવે છે કે:—

- માતા જેમ બાળકને જન્મ આપે છે, તથા પોષણ કરે છે, તેવી રીતે આ જીવને સુંદર ગતિમાં જન્મ આપનાર તથા પોષણ કરનાર જો કોઈપણ હોય તો તે ધર્મજ છે
- પિતા જેમ પોતાના પુત્રનું અનેક આપત્તિઓથી બચાવ કરી રક્ષણ કરે છે, તેવી રીતે વન, રણ, જન, શત્રુ, જળ અને અગ્નિ આદિની અંદર રક્ષણ કરનાર જો કોઈ હોય તો તે ધર્મજ છે.
- સમજદાર મિત્રો જેવી રીતે પરસ્પર સુખ હેતુપૂર્વક ખુશી રાખવામાં પોતાની ફરજ સમજે છે, તેવી રીતે સર્વ અવસ્થામાં નિશ્ચિંત રાખી પરમ ખુશીપણું પેદા કરનાર હોય તો તે ધર્મજ છે
- સ્વજન-કુટુંબી મનુષ્યો પોતાના મનુષ્યના [illegible] અને અવગુણોને સહન કરીને પણ જેમ [illegible]

सम्यग्दर्शन-शुद्धं यो ज्ञानं विरतिमेव चाप्नोति ।
दुःखनिमित्तमपीदं, तेन सुलब्धं भवति जन्म ॥ १ ॥

ભાવાર્થ :- આ પ્રથમ શ્લોક દ્વારા પૂજ્ય વાચકવર્ય શ્રી ફરમાવે છે કે-

સમ્યગ્દર્શન વડે શુદ્ધ બનાવું એવું જે જ્ઞાન અને એવું જે શુદ્ધ ચારિત્ર, તેને જે પુણ્યવંત આત્મા પામે છે, તે પુણ્યાત્માને દુઃખના હેતુભૂત એવો પણ આ જન્મ સફળ બને છે.

વિશેષાર્થ :- અજ્ઞાની આત્માને અજ્ઞાનોચિત ક્રિયાઓના કારણે આ માનવ જન્મ પણ જ્યારે દુઃખના હેતુભૂત એવા અનેક ભાવી જન્મોને પેદા કરે છે, ત્યારે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રને પામેલ પુણ્યવાન આત્માનો આ માનવજન્મ, તેવા અનેક ભાવિ જન્મોનો નિરોધ કરનારો બને જ છે, પરંતુ તેવા અમાપ અનેક જન્મોને પણ ખોખા કરી નાખનારો બને જ છે, અને તેથી એવા પુણ્યવાન આત્માનો આ માનવ જન્મ સુલબ્ધ સફળ બનાય છે કારણકે દુઃખ-નિમિત્ત જન્મની પરંપરાનો જન્મ; તેવા જન્મોની પરંપરાને રદ કરનાર એવા પ્રેરણું સાધન બની ગયો છે, એથી જ સર્વ જન્મોના મુગટ સમાન આ માનવ જન્મ રત્નત્રિતયોથી સુલબ્ધ છે એમ જે કહેવાય છે તે સર્વોત્તમ છે.

जन्मनि कर्मक्लेशैरनुबद्धेऽस्मिंस्तथा प्रयतितव्यम् ।
कर्मक्लेशाभावो, यथा भवत्येष परमार्थः ॥ २ ॥

ભાવાર્થ : કર્મજનિત ક્લેશોથી ભરેલા આ મનુષ્ય જન્મને વિષે એવી રીતે યત્ન કરવો કે જેથી કરીને તેવા કર્મજન્ય ક્લેશોનો અભાવ થઈ જાય. તે રીતે ક્લેશોનો અભાવ થવો એ જ પરમાર્થ છે.

परमार्थाऽलाभे वा दोषेष्वारम्भकस्वभावेषु ।
कुशलानुबन्धमेव स्यादनवद्यं यथा कर्म ॥ ३ ॥

ભાવાર્થ : અથવા અશુભને વિષે પ્રવર્તાવે એવો આરંભક સ્વભાવ છે જેનો એવા રાગ-દ્વેષાદિ કષાયો આદિની પ્રબળતાથી જો આ જન્મમાં તે પરમાર્થ-મોક્ષનો લાભ ન થાય તો પણ એવી ઉત્તમ રીતે પ્રવર્તવું જોઈએ કે તે તે ધર્માનુષ્ઠાનના યોગે ઉત્તરોત્તર અનવદ્ય કર્મવાળો કુશલાનુબંધ જ થાય.

વિશેષાર્થ :– આત્મા સાથે અનાદિકાળથી જોડાયેલા રાગ-દ્વેષ વિગેરે કષાયો આ આત્માને (ક્રૂર જેલરની માફક) અનિચ્છાએ પણ અશુભ કાર્યોમાં પ્રવર્તાવવાના સ્વભાવવાળા છે. શુભ રાગને દૂષિત કરવાના સ્વભાવવાળા આ કષાયો ચારિત્રવાન આત્માને પણ અશુભમાં પ્રવર્તાવે એ ન બનવા જેમ નથી, તેથી તે કષાયો ચારિત્રવાન આત્માને પણ બીજા જન્મો કરાવે એ બનવા જોગ છે.

તેથી એમ સુંદર રીતે પ્રવર્તવા છતાં પણ આ જન્મમાં મોક્ષનો લાભ કદાચ પણ ન થાય તો પણ આ મનુષ્ય જન્મને વિષે દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રના પાલનમાં એવું તો અસ્ખલિત પ્રવર્તવું જોઈએ કે જે શુભતર પ્રવર્તનની અનુવૃત્તિમાં પણ તે રાગ-દ્વેષાદિ કષાયો કર્મોનો અનુબંધ કરાવે તો પણ તે અનુબંધ ઉત્તરોત્તર મોક્ષ આપે તેવો. કુશલાનુબંધ જ પુણ્યાનુબંધી પુણ્યરૂપે જ હોય કે જેથી તે અનુબંધ પણ અનવદ્ય કર્મરૂપે જ પરિણમે પણ નહિ. પ્રાસંગિક [illegible] હેતુ પણ અકુશલાનુબંધ થાય તેવી રીતે તો ન જ પ્રવર્તવું જોઈએ.

આ શુભ જન્મના [illegible] ધર્માનુષ્ઠાન આત્માને સૂક્ષ્મ કે બાદર [illegible] આદિના હેતુ પણ [illegible] ઉત્તરોત્તર મોક્ષ [illegible] અનવદ્ય કર્મ રૂપે જ [illegible] બીજા પણ [illegible] મોક્ષ [illegible]

અને તે પૂર્વે જણાવી ગયા તેવા છ પુરૂષોમાં વહેંચાયેલાં હોય છે.

પ્રથમના ત્રણ પુરૂષોને અકુશલાનુબંધ હોય છે.

ચોથા પુરૂષને કુશલાકુશલાનુબંધ હોય છે.

પાંચમા પુરૂષને કુશલાનુબંધ હોય છે. અને છઠ્ઠા પુરૂષને નિરનુબંધ હોય છે

આ છ પુરુષમાંના પ્રથમના ત્રણ પુરુષના અનુબંધ સંબંધીની વ્યાખ્યા આ ચતુર્થ શ્લોક વડે જણાવતા શાસ્ત્રકાર મહારાજ ફરમાવે છે કે—

તે છ પુરુષમાંનો પ્રથમ જે અધમાધમ પાપિષ્ઠ મનુષ્ય છે. તે આ લોકને વિષે એવો તો અવિચારીપણે અને તદ્ગત ચિત્તે પાપારંભ કરે છે કે તે પાપારંભના યોગે આ લોકમાં અનિષ્ટ ફળ મળવાની અને પરલોકને વિષે પણ અત્યંત અહિત થવાની પણ વાત તો બાજુએ રહો! પણ એવે પ્રકારે ખરાબ વૃત્તિવાળા એવા તે પુરુષને આ લોકને વિષે જ વિવિધ પ્રકારની વેદના આદિ ભોગવવા સ્વરૂપ અહિત થાય તેવું કર્મ બંધાય છે

આથી આયુષ્યનો પણ તે અંત અને રોગથી જ અંત આવ્યો હોવાને લીધે તેને પરલોકને વિષે પણ નરકાદિના ઉત્કટ દુઃખોને ભોગવવા સ્વરૂપ અહિત થાય જ તેવું કર્મ બંધાય છે.

ષટ્-પુરુષચરિત્રમાં મામકેતુપી ચિત્રરીના દૃષ્ટાંતથી આ પુરુષનું ચરિત્ર વિસ્તારથી સમજાવવામાં આવેલ છે

સંરંભ, સમારંભ અને આરંભ એમ આરંભના ત્રણ પ્રકાર છે

પ્રાણીનો વધ કરવાનો સંકલ્પ માત્ર કરે, તેને સંરંભ કહેવાય છે

તાત્પર્ય એ થયું કે પૂર્વભવારાધિત સુચારિત્રના અભ્યાસથી જ જાગ્યું છે તત્ત્વ જેઓએ એવા, વળી જગતના સર્વ પ્રાણીઓના હિત માટે જેઓનું નિષ્પ્રકંપ સત્ત્વ તૈયાર થયું છે, એટલે કે 'સંસારના સર્વ પ્રાણીઓને જન્મ-જરા-મરણાદિક સંબંધી ઘણું દુઃખ હોવાથી સંસારમાંથી મારે તે સર્વ પ્રાણીઓનો ઉદ્ધાર કરવા માટે તીર્થની પ્રવર્તના કરવી જોઈએ.' આવા પ્રકારની ચિન્તના જેઓના હૃદયાકાશમાં જાગૃત થઈ છે, અને તે સર્વ-પ્રાણીઓની હિત ચિન્તારૂપ તત્ત્વને ઈન્દ્રો સહિત લોકાન્તિક દેવોએ પણ અભિનંદન આપ્યું છે.

હવે પરમાત્મા કેવી રીતે ચારિત્ર ગ્રહણ કરે છે? તે જણાવે છે.

जन्म-जरा-मरणार्तं जगदशरणमभिसमीक्ष्य निःसारम्।
स्फीतमपहाय राज्यं शमाय धीमान् प्रवव्राज॥

જગતને જન્મ જરા અને મરણથી વ્યાપ્ત તેમજ શરણ વિનાનું અને સાર વિનાનું જ્ઞાનચક્ષુ વડે જોઈને તેમજ જાણીને સ્ફીત અર્થાત્ સમૃદ્ધિવાળા રાજ્યનો ત્યાગ કરીને તીર્થ પ્રવર્તાવવા દ્વારા ઉપર જણાવેલ જગતની શાંતિ માટે એટલું કે હું ચારિત્ર ગ્રહણ કરી જગતના સર્વ જીવોને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવું. એવા સાતિશય જ્ઞાનવાન્ શ્રી વર્ધમાન કુમારે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું.

અહીં કારિકામાં जन्मजरामरणार्तं એ પદમાં જન્મ પ્રથમ આપીને જરા-મરણ પદ પછી આપ્યા છે, તેનો આશય એ સમજવો જોઈએ કે જગતના જરા અને મરણનું દુખ તો પ્રાણી માત્રને ખ્યાલમાં હોય છે એટલે કે કોઈપણ જગતનો પ્રાણી જરા અને મરણને દુઃખ રૂપે ન માનતો હોય તેવું નથી હોતું પરંતુ જન્મને દુઃખરૂપે માનનાર તો કોઈપણ પ્રાણી હોય તો તે સમ્યગ્ દૃષ્ટિ જ છે

સાધુની સમતામાં સુખમાં પણ જો સમતા વાસ્તવિક પરિણમી હોય તો તો સુખ ગણાય, પરંતુ યત્ કિંચિત્ માત્ર હોય તો તે પણ શાશ્વતી સુખ માટે થતી નથી.

કારિકામાં આવેલા 'कर्त्तव्यं [illegible] राज्यं' એ પરથી આજકાલ કેટલા અનભિજ્ઞો પ્રભુના પિતા શ્રેય નાના ગામના રાજા હતા, ઈત્યાદિ પરિકલ્પ ચલાવે છે તેનો નિરાસ થાય છે.

કદાચ એ શંકા થશે કે પ્રભુએ તો કુમારાવસ્થામાં [illegible] ગ્રહણ કર્યું છે તો તેમને રાજ્યનો [illegible] શી રીતે કહ્યું ? તો તેના સમાધાનમાં સમજવું કે પૂર્વોક્તિવિષય [illegible] વર્ધમાનકુમાર ન હતા તે વાત [illegible] છે. પરંતુ [illegible] પણ એવા વિચારે છે કે [illegible] પુત્રોનો જન્મ થાય કે તુરત જ તે પુત્રને પોતાના રાજ્યનો [illegible] [illegible] [illegible] આપવામાં આવે છે અને તે પુત્રને [illegible] [illegible] તે વિવાહ [illegible] [illegible] થાય છે એ [illegible] રાજ્ય પાને [illegible] વિરોધ [illegible] [illegible] નહિ

ટીકાકાર મહર્ષિએ પણ [illegible] પૂર્વ [illegible] ન આવી જાય તે માટે [illegible] [illegible] [illegible] એવો [illegible] [illegible] કરી નાખ્યો છે "राज्य [illegible]" એમાં જે [illegible] છે તે [illegible] માટે હેતુ, પરંતુ [illegible] [illegible] માટે હેતુ છે અને તેથી જ "[illegible]" એમ ટીકાકારે [illegible] કરી પડી છે.

વળી ટીકાકાર એ પાને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, પરંતુ તે પણ [illegible] છે [illegible] કે "[illegible]" એમ કહી શકે તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. અને તેથી

પ્રસંગે જે 'કરેમિ સામાઇયં' એ સૂત્રનું ઉચ્ચારણ થાય છે, તે ઉચ્ચારણથી અર્થથી પંચમહાવ્રતોનું ઉચ્ચારણ અંતર્ગત આવી જાય છે.

જ્યારે બાવીશ તીર્થંકરના સાધુઓને તેમજ તીર્થંકર મહારાજાને પ્રથમથી જ 'સવ્વં ભંતે પાણાઇવાયં પચ્ચક્ખામિ' એ પ્રમાણે વ્રતોનું ઉચ્ચારણ અને આરોપણ હોય છે પરંતુ કરેમિ ભંતે સામાઇયં એ પ્રમાણે સામયિકનું ઉચ્ચારણ હોતું નથી અને તેથી જ બાવીશ તીર્થંકરના સાધુઓના અતિક્રમ પ્રત્યયિક હોવાનંતર [illegible] આવે છે

પ્રભુએ વિધિ સહિત ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું ? તો તે કઈ વિધિ તે અહીં જણાવે છે

> काऊण णमोक्कारं सिद्धाणमभिग्गहं तु सो गिण्हे ।
> सव्वं मे अकरणिज्जं पावंति चरित्तमारूढो ॥ १ ॥ (आ.नि.)

ભાવાર્થ-સિદ્ધભગવંતોને નમો સિદ્ધાણં એ પ્રમાણે નમસ્કાર કરીને ચારિત્ર ઉપર આરૂઢ થએલા તે તીર્થંકર મહારાજા આ પ્રમાણે અભિગ્રહ ધારણ કરે છે કે 'સર્વ પાપ વ્યાપાર મારે નહી કરવા યોગ્ય છે'

આ પ્રમાણે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું છે જેણે એવા પરમાત્મા અપ્રમત્તભાવની જેમ વૃદ્ધિ થાય તે પ્રમાણે વર્તન કરતા થકા ઉત્કૃષ્ટ શુદ્ધિથી યુક્ત બનીને સતત વિચરે છે,

કેવી રીતે વિચરે છે ? તે હવે જણાવે છે :

> [illegible] विभु. [illegible] ।
> [illegible] ॥ १३ ॥
>
> [illegible] ।
> [illegible] ॥ १४ ॥

હોઈ શકે છે અને તેથી જ ટીકાકારે ભગવાન હરિભદ્રસૂરિજીએ प्रायः प्रायश्चित्तापत्तिः એમ પ્રાયઃ શબ્દ વાપર્યો છે.

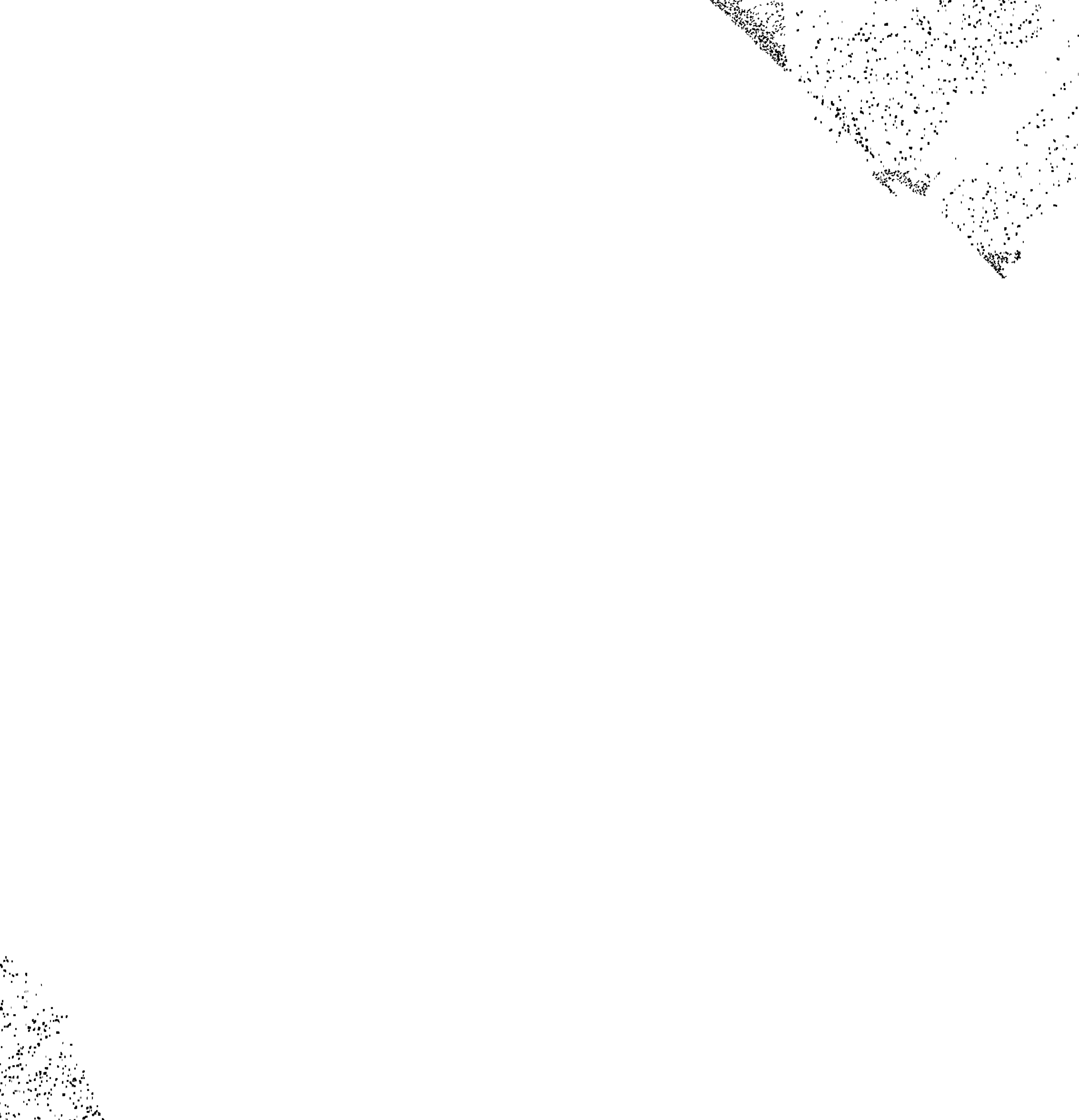
તીર્થંકર મહારાજા છદ્મસ્થાવસ્થામાં જે કાઉસગ્ગમાં રહે છે તે કાઉસગ્ગ અભ્યંતર તપને ભેદ નથી હોવાનો. કારણ કે અભ્યંતર તપના ભેદમાં ઉપધિ અને દેહાદ્યુત્સર્ગાદિ ગણ્યા છે. જ્યારે આ કાયોત્સર્ગ એ સંલીનતારૂપ બાહ્ય તપના ભેદમાં ગણવાનો છે

અષ્ટકર્મના ક્રમમાં પ્રથમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે. છતાં કારિકામાં પ્રથમ મોહનીય કર્મ લખ્યા પછી જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મ લખ્યા છે તે ક્ષય થવાના ક્રમથી સમજવું. અન્ય મતવાળાઓ આત્માને સર્વ વ્યાપક માની વિભુ શબ્દથી સંબોધે છે, પરંતુ સ્યાદ્વાદીનું તે મંતવ્ય નથી, સ્યાદ્વાદીનો જેમ ઓરડાના અમુક ભાગમાં જ દીવો હોય છે અને તેની પ્રભા આખા ઓરડામાં વિસ્તરેલી હોય તે પ્રસંગે અમુક જગ્યાએ છતાં આખા ઓરડામાં દીવો છે એ પ્રમાણે વ્યપદેશ થાય છે, તેમ સિદ્ધાત્મા લોકાકાશના અમુક વિભાગમાં જ રહેલા છતાં તેમના જ્ઞાન વડે લોકાલોક વ્યાપ્ત છે અને તે અપેક્ષાએ ભગવાનને વિભુ માને. અર્થ વિભુ કહેવાય છે તેથી જ ટીકાકાર સર્વગતજ્ઞાનાત્મા કહી છે

કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાપૂર્વક શ્રી તીર્થંકર મહારાજાએ જે તીર્થનું નિરૂપણ કર્યું છે, તે તીર્થ કેવું છે તે હવે જણાવે છે:-

द्विविधमनेक-द्वादशविधं, महाविषयममितगमयुक्तम्।
संसारार्णवपारगमनाद दुःखक्षयायालम् ॥१०॥

બાર પ્રકારવાળું અંગપ્રવિષ્ટ અને અનેક પ્રકારવાળું અંગ બાહ્યરૂપ બે ભેદવાળું, સર્વ દ્રવ્યો તેમજ સર્વ પર્યાયો અતિશય જ્ઞાનનો વિષય હોવાથી મહાન વિષયવાળું, અપરિમિત ગમ તેમજ સંબંધ અને અત્યંતની અર્થને ... નાશાદિ સમર્થ રૂપ જે સંસાર અને તે

આથી ટીકાકાર મલયગિરિને પણ પોતે દ્વિવિધના અર્થમાં પ્રથમ અંગ-પ્રવિષ્ટ અને પછી અનંગ-પ્રવિષ્ટ એમાંનું કોઈ અનેક, દ્વાદશ વિધના અર્થમાં 'યથાર્થ' શબ્દ મૂકવો પડ્યો છે એટલે કે કોઈ યથાશ્રવ્યનો ક્રમ લઈ અંગપ્રવિષ્ટના અનેક અને અનંગ પ્રવિષ્ટના બાર ભેદો ન કરી નાંખે, પરંતુ જ્યાં જે ભેદો ઘટતા હોય ત્યાં તે ભેદો ઘટાવવા એ ટીકામાંના યથાર્થ પદનો આશય છે.

કારિકામાં મહાવિષય પદ છે, તેનો અર્થ ટીકાકારે સર્વ દ્રવ્ય અને સર્વ પર્યાય છે વિષય જેનો એવો કર્યો છે, તો અહીં સર્વ દ્રવ્યો શ્રુતનો વિષય હોઈ શકે પરંતુ સર્વ પર્યાયો એ શ્રુત જ્ઞાનનો વિષય શી રીતે હોઈ શકે? કારણ કે આગળ તત્ત્વાર્થના પ્રથમ અધ્યાયમાં જ 'मतिश्रुतयोर्निबन्धः सर्वद्रव्येष्वसर्वपर्यायेषु' એ સૂત્રની વ્યાખ્યામાં મતિ-શ્રુતના વિષયભૂત સર્વ દ્રવ્યો કહ્યાં, પરંતુ પર્યાયો તો અ-સર્વ કહ્યા છે. તો આ બાબતમાં સમાધાનમાં સમજવું જોઈએ કે અહીં જે સર્વ પર્યાયોને શ્રુતના વિષય તરીકે ગણાવામાં આવ્યા છે તે આદેશ શ્રુતજ્ઞાનની અપેક્ષાએ કહેલા છે, પરંતુ સર્વપર્યાયોના સ્પષ્ટ જાણપણાની અપેક્ષાએ કહ્યા નથી.

ઉદાત્ત નહિ-શાસ્ત્રમાં [illegible] પુદ્ગલ સ્કંધના એક ગુણ કાળાવર્ણથી અનંતગુણ કાળાવર્ણ સુધીના ભેદો કહ્યા છે તે અનંત ભેદનું સ્પષ્ટ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન કેવળી સિવાય બીજાને ન હોઈ શકે. પરંતુ શ્રુતજ્ઞાન [illegible] એમ કહેવું છે માટે તેમ અવશ્ય હોય એવું અનંત પર્યાયનું જ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાનને હોઈ શકે છે અને તેથી આદેશથી [illegible] શ્રુતજ્ઞાન [illegible] વિષયભૂત સર્વ દ્રવ્યો તથા સર્વ પર્યાયો કહ્યા છે.

૨૪ કારિકામાં આવેલ 'अनिन्द्रियगुणम्' એ વિશેષણ જે [illegible] તેનો અર્થ [illegible]

જે મહાપુરુષે આવા પ્રકારનું ઉત્તમોત્તમ તીર્થ પ્રવર્તાવ્યું તેમને શું કરીને ઇત્યાદિ સંબંધ હવે જણાવે છે.

कृत्वा त्रिकरणशुद्धं तस्मै परमर्षये नमस्कारम् ।
पूज्यतमाय भगवते वीराय विलीनमोहाय ॥ २१ ॥

આગમમાં કહેલી વિધિ સહિત મન, વાણી અને કાયાની શુદ્ધિ પૂર્વક યઃ શુભકર્માસેવન થી પ્રારંભીને જેઓએ આવું ઉત્તમોત્તમ તીર્થ પ્રવર્તાવ્યું છે ઇત્યાદિ સર્વ જે વિશેષણોથી યુક્ત, યોગીન્દ્ર, દેવેન્દ્ર તેમજ નરેન્દ્ર, અને મુનીન્દ્રથી પણ પૂજ્ય, સમગ્ર ઐશ્વર્યાદિ ગુણ સંપન્ન, અને સંસારના મૂળ બીજરૂપ મોહનો પણ જેઓએ સર્વ ક્ષય કરેલો છે, તે મહાવીર ભગવંતને મહાવીર ભગવંતને નમસ્કાર કરીને (તત્ત્વાર્થાધિગમનામના ગ્રંથને હુ કહીશ) તે સંબંધ આગળ જણાવશે

तत्त्वार्थाधिगमाख्यं बह्वर्थं संग्रहं लघुग्रन्थम् ।
वक्ष्यामि शिष्यहितमिममर्हद्वचनैकदेशस्य ॥ २२ ॥

જે વસ્તુ જે સ્વરૂપ હોય તે તત્ત્વ કહેવાય તેવા તત્ત્વભૂત પદાર્થોનું સ્વરૂપ જેના વડે અથવા જેનાથી જે પ્રમાણે જાણી શકાય તે તત્ત્વાર્થાધિગમ.

તત્ત્વાર્થાધિગમ એવું જેનું નામ છે એમાં ઘણા અર્થોની વ્યાખ્યા કરેલી છે, પ્રમાણનું લક્ષણ કહેલું છે વગેરે જે સંગ્રહ રૂપ છે. એમ છતાં પણ શબ્દોની અપેક્ષાએ મોટો પ્રમાણમાં નથી, પરંતુ નાનો છે. તેમ, અને જે અરિહંતનું વચન અર્થાત્ દ્વાદશાંગરૂપ ગણિપિટક તેના એક દેશને જ એ સંગ્રહ છે. પરંતુ સંપૂર્ણ દ્વાદશાંગના જે સંગ્રહ તે રૂપ નહીં એવા મુક્તિમાર્ગ રૂપ રહેલા આ ગ્રંથને શિષ્યના હિતના માટે અર્થાત્ આત્મ પ્રમાણે ... તત્ત્વજ્ઞાન કરાવવા હેતુએ હું કહીશ

આ કારિકાથી પ્રયોજન, અભિધેય અને સંબંધ એ ત્રણે વસ્તુ-કથનનો નિર્દેશ કર્યો છે.

પણ કરતાં બીજો પક્ષ વધુ ઉત્તમ છે. ગ્રન્થભાષ્યપારસ્ય તેમાં ગ્રંથ શબ્દથી સૂત્ર, નિર્યુક્તિ બંને લેવાના છે અને ભાષ્ય શબ્દથી તદર્થ વિવરણ લેવાનું છે.

અહિં શંકા થશે જિનભદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણ કૃત વિશેષાવશ્યક ભાષ્ય અગાઉ ભાષ્ય પ્રયોજના કે કેમ? તો ખુદ વિશેષાવશ્યક ઉપર જ મૂલ ભાષ્ય અને વિશેષ ભાષ્ય હતું. તે તો જિનભદ્રગણિજી કૃત મહાભાષ્યથીજ પ્રાચીન થાય છે. વલી ઉમાસ્વાતિજી મહારાજની આ કારિકામાં વપરાએલો ભાષ્ય શબ્દ પણ 'ભાષ્ય' હતું તેમ ખાત્રી આપે છે.

આમ છતાં જો બીદા થઈને અરિહંતના સર્વ વચનોનો સંગ્રહ કરવાની ઈચ્છા રાખે છે તો તે આગમ કહેવાતા કાર્યોની પણ ઈચ્છા કરે છે તે વસ્તુ હવે જણાવે છે.

[illegible] विविक्तैर्बुद्धिप्रसिद्धरेण न स्थिति शोभ्यात् ।
निरस्ता गिरि [illegible] मिलेच्च पुनः कृपाणेन ॥ २४ ॥
प्रतिबोधयितुं समुद्रं [illegible] पाणिना [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] ॥ २५ ॥
[illegible] [illegible] मास्करं मोहात् ।
[illegible] [illegible] ॥ २६ ॥
योऽतिमहार्थमर्थं जिनवचनं [illegible]

ઉપરોક્ત કારિકાના ઉત્તરાર્ધમાં 'યોઽતિ મહાર્થ' પાઠ 'જિનવચન' [illegible] તેનો સંબંધ અહિ મેળવેલો છે એટલે કે અંગપ્રવિષ્ટ-અંગ [illegible] [illegible] થી [illegible] [illegible] અર્થાત્ અંગ-અંગ મેળવાતા [illegible] વડે

[illegible] જે [illegible] કરવાને ઈચ્છે છે તે [illegible] વડે [illegible] છે [illegible] પર્વતનો ભેદ કરવા ઈચ્છે છે [illegible] ઈચ્છા કરે છે અને [illegible] વડે સમુદ્ર તરી જવાની ઈચ્છા કરે છે. [illegible] સમુદ્ર માપવાની ઈચ્છા કરે છે.

આ [illegible] ચંદ્રને પકડવા ઈચ્છે છે. [illegible] પર્વતને [illegible]

'એકપણ જિનવચન ભવોદધિતારક છે' તે માટે પોતાની બુદ્ધિ કલ્પના નથી કારણકે આગમમાં પણ લાંબા વખત સુધી વિધિપૂર્વક અભ્યસ્ત થએલા સામાયિક માત્રપદ વડે અપૂર્વકરણ ક્ષપકશ્રેણી અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી અનંત જીવો સિદ્ધિ પદ પામ્યાનું કથન સ્પષ્ટ છે.

ઉપર જણાવ્યા મુજબ આગમનું પ્રમાણ હોવાથી દેશ-કાળ અને શક્તિને અનુસારે સંક્ષેપથી કિંવા વિસ્તારથી આ તીર્થંકર મહારાજનું વચન કલ્યાણકારક છે, અર્થાત્ મોક્ષનું સાધન છે એમ નિઃશંક માની સૂત્ર અને અર્થથી તેનું ગ્રહણ કરવું પરાવર્તન અને અર્થ ચિંતન (અનુપ્રેક્ષા) દ્વારા તે ધારી રાખવું અને યોગ્ય શિષ્યોને વંચાવવું કલ્યાણકારી છે

આ કારિકામાં કહેલા ભાવથી સંક્ષેપથી કથન હોય કિંવા વિસ્તારથી કથન હોય તે બન્ને શ્રેયસ્કર છે. કારણ કે સંગ્રહ રૂપ અથવા વિસ્તારરૂપ બંને પ્રકારનું કથન ધારણા નિર્જરાવાળું છે માટે.

આ પ્રમાણે જિનવચનનો એક દેશનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો પરંતુ તેથી શિષ્યોને હિત ન થયું તો પ્રયત્નની નિષ્ફળતા છે એવી શંકાના નિરાસ માટે [illegible] પ્રોત્સાહન દ્વારા સ્વપ્રયત્નની સફળતા જણાવતા જણાવે છે કે.–

न भवति धर्मः श्रोतुः सर्वस्यैकान्ततो हितश्रवणात् ।
ब्रुवतोऽनुग्रहबुद्ध्या वक्तुस्त्वेकान्ततो भवति ॥ २९ ॥

જે કોઈ હિતવચન સાંભળે છે તે બધા શ્રોતાને એકાંતે હિતના શ્રવણથી [illegible] ધર્મ થાય જ એવો નિયમ નથી [illegible] વિધિથી સાંભળનાર [illegible] પણ અવિધિથી સાંભળનાર [illegible] સાંભળતું હોય પરંતુ તથા પ્રકારે [illegible] હિતકારી વચનનું [illegible] કોઈએ તેને [illegible] શ્રોતાને [illegible] એકાંત નથી, પરંતુ વક્તાને તો [illegible] ભાવથી [illegible]

વળી એજ પરમાત્માએ યથાસ્થિતપણે પ્રગટ કરેલા જીવાદિ નવપદાર્થોને સત્ય તરીકે, વ્યાપક તરીકે, નિઃશંકપણે માનવા તત્પર રહે.

અર્થાત્ જેઓ ભગવાનની ભક્તિ કરવામાં પ્રતિકૂળતા બતાવનાર, વળી પરમાત્માએ નિરૂપણ કરેલા તત્ત્વોની [illegible] કરી તેને જ એકાંત તથા ત્યાગમાર્ગમાં પ્રવર્તતા તેમો ઉપદેશ કર્તા તેમજ શુદ્ધધર્મ-સમાજના કાર્યથી વિમુખ રહેનારા અને તેને નિષેધનારા કોઈ તેવા મહાપુરુષોને વર્જીત નહિ ગણનારા [illegible] જેવા મહાપુરુષને પણ [illegible] હોવું કોઈપણ પ્રકારે સંભવિત નથી.

પૂર્વે જણાવેલું સમ્યક્ત્વ એ ભક્તિ, માન્યતા અને વંદનીયતાની બુદ્ધિરૂપ હોઈ દર્શનમોહનીયના ક્ષયોપશમાદિથી આત્માના પરિણામરૂપ છે અને તેથી [illegible] હોય તેથી જ તે [illegible] પણ [illegible] ભક્તિ કેમ [illegible] કહી શકાય છે.

તેવી જ રીતે આ સમ્યક્ત્વરૂપી ગુણ પણ અનંતગુણીઓનો તે [illegible] દેવ, ગુરુ, ધર્મ [illegible] જીવની ભક્તિ [illegible] હોય છે.

જે જીવો પોતાના આત્માને [illegible] બુદ્ધિ. ગુણવાનને દેખી આનંદ અને દુઃખીઓને દેખી કરુણા અને દ્વેષીઓને [illegible] માધ્યસ્થ (ઉદાસીનતા) કરવું જોઈએ.

પ્રકરણ ૩જું

૨૯

પરમાત્માન

કરવાથી પવિત્ર

થઇ શકી શ

ને ઉત્કૃષ્ટ

ભક્તિ છે.

ભક્તિ સિવા

કરી શકશો ન

જિનેશ્વરમહા

છે. અને તેઓ

નથી. પરંતુ

તેઓના અન્ય

પણ અંતમ

હીન રહે

તેમની તે અવ

કહે છે.

જિનેશ્વરમહારાજ

ભક્તિ કરનાર

ધરાવતા નથી અથ

એમ તો કહી

પુરેપુરી આ

પ્રભુ જિનેશ્વર

ભક્તિ ન

પમાત્માની ભક્તિનું મહત્વ

અનાદિ કાળથી પરિવર્ત્તનશીલ સંસારમાં જીવો અનંતાનુબંધી આદિ કષાયોને વશ બની ચારે ગતિમાં પર્યટન કરી રહેલા હોય છે. તે પરિભ્રમણનો જો કોઈપણ અટકાવ કરી શકતું હોય તો તે માત્ર ઉત્તમ પુરૂષોની ભક્તિ છે.

ઉત્તમપુરૂષોની ભક્તિ સિવાય કોઈપણ કાળે કોઈપણ સંસારના પરિભ્રમણનો નાશ કરી શક્યો નથી અને કરે પણ નહિ.

જો કે ભગવાન જિનેશ્વરમહારાજાઓ પોતાના અન્ત્ય ભવમાં સ્વયંસંબુદ્ધ હોય છે, અને તેઓ કોઈના પણ શિષ્ય તરીકે એટલે ભક્ત તરીકે હોતા જ નથી. પરંતુ એ ભક્તિ કરીને ભક્ત બનવાનું નહિ હોવાનું માત્ર તેઓના અન્ત્ય ભવની અપેક્ષાએ જ છે પરંતુ તીર્થંકરમહારાજને પણ અન્ત્ય ભવ સિવાયના ભવોની અપેક્ષાએ તો મહાપુરૂષની ભક્તિમાં જ લીન રહેવાનું હોય છે

તેથી તે શાસ્ત્રકારો તેમની તે અવસ્થાને લઈને દેવ-ગુરૂબહુમાનની વગેરે વિધિઓ લાગુ કરે છે

અન્ત્યભવમાં-ભગવાનજિનેશ્વરમહારાજાઓ કોઈના પણ ભક્ત કે શિષ્ય ન હોઈને કોઈની ભક્તિ કરનાર ન પણ હોય, તે પણ તેઓ ભક્તિમાર્ગમાં દાખલ થયેલા નથી અથવા ભક્તિમાર્ગે તેઓને અનાદર કદી આપ્યો નથી એમ તો કહી શકાય નહિ.

મહાનુ જૈનોને એ દૃષ્ટિએ પૂર્ણરીતે સમજવા છે કે ભગવાન જિનેશ્વરમહારાજને જે કોઈપણ વસ્તુ જિનેશ્વરનું આપવી હોય તો તે માત્ર અરિહંતાદિ પદપ્રદેશોની ભક્તિ જ અર્પે છે.

જો કે એ વાતમાં તો બે મત નથી જ કે ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજાઓ તે અરિહંત કોઈની ભક્તિ દ્વારા સ્વયં સંસાર પરિભ્રમણનું નાશ કરવાના માટે એક તરીકે ન હો પર ભવાન્તરે પણ પરિભ્રમણ અનાદિ માટે જ તેઓ ઉત્તમ તરીકે રહેવાવાળા

જો દેવાધિદેવ દેવો વિગેરે આચાર્યોથી વારંવાર ભગવાન અરિહંત મહારાજને વંદન અને તેમની આરાધના કેમ કરવામાં આવે છે ? તે હવે સમજાશે.

ધ્યાન રાખવું જરૂરી છે કે ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજ આદિ ઉત્તમપુરૂષોનું વંદન, પૂજન, કીર્તન આદિ આરાધનવાળાઓ જ સંસારમાં રખડાવનાર કર્મોનો નાશ કરનાર છે એમ નહિ, પરંતુ ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજ જેવા મહાપુરૂષની કથા એટલે ચરિત્રની કથાનું કરવું તે પણ અનેકભવમાં મેળવેલા અને અનેકભવ સુધી કટુવિપાકને દેનારાં એવાં કર્મોનો નાશ કરવાને માટે સમર્થ છે.

તેથી શાસ્ત્રકારો આવશ્યકસૂત્રમાં પણ એ વાત કહે છે કે 'भवसयसहस्समहणीए' અર્થાત્ ઘણા લાખો ભવોના વખતથી સંચિત કરેલાં કર્મોને નાશ કરનારી અને અનંતા ભવોનાં મૂળને ઉખેડી નાખનારી એવી ભગવાન ઋષભદેવજી આદિ, ચોવીશ તીર્થંકર મહારાજાઓની કથાઓ એટલે ચરિત્રો જ છે.

તેથી તે આવશ્યકક્રિયા કરનાર મનુષ્ય પ્રાર્થના કરે છે કે તેવી ચિરકાળ પાપને નાશ કરનાર અને અનંત ભવને મથનાર એવી ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજની કથાલાપોએ-કરી દિવસો અતિક્રાન્ત થાઓ.

આવી રીતે આવશ્યકક્રિયાના વચનથી બીજા કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવાન હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ પણ એજ વાત જણાવે છે કે 'महात्मनां कीर्तनं हि श्रेयोनिःश्रेणिकारणं ।' અર્થાત્ મહાપુરૂષોની કથા ને ચરિત્રરૂપે કીર્તન જે કરવામાં આવે તે કલ્યાણ અને મોક્ષનું કારણ છે.

આ સર્વ હકીકત ધ્યાનમાં લેનાર મનુષ્યને તે વાત પણ હવે બરોબર ધ્યાનમાં આવશે કે દેવતાઓ પણ ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજની ભક્તિ માટે જે ભક્તિપૂર્વક આદર કરે છે, તેમાં ઉત્તમ સેવ્ય માટે ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજના [illegible] એટલે

[આ વિભાગમાં પ્રતિવર્ષ રાબેતા મુજબ આગમપારદૃશ્વા, આગમતત્ત્વપર્યાલોચક આગમોદ્ધારક, ધ્યાનસ્થસ્વર્ગત આચાર્યદેવશ્રીના શ્રુતાનુસારી વિશિષ્ટ પ્રતિભાબળે ટંકશાળી રૂપ ગણાતા લેખો-નિબંધો આદિનો સંકલિત સંગ્રહ અપાય છે.

આ વખતે તેવા કેટલાક માર્મિક લઘુ લેખો આપવા બદલ પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીની અમોઘદેશનાઓ (સિદ્ધચક્ર વિ. સં. ૧૯૯૪)ના છપાયેલમાંથી કેટલાક માર્મિક લખાણો અનુપ્રેક્ષાથી ધારી સંકલિત કરી અહીં આપ્યા છે. સુજ્ઞ વિવેકી સજ્જનોએ ગુરુગમથી આ લખાણનો અર્થ પારખવા પ્રયત્ન કરવો. સં.]

પૂજ્યપાદ આગમોદ્ધારક
આચાર્યદેવશ્રીના વ્યાખ્યાનોમાંથી
મા...ર્મિ...ક...લ...ખા...ણો...

સમ્યક્ત્વની મહત્તા

(૧)

સંસારથી તરી મોક્ષ મેળવવાની બુદ્ધિ વિના એનો કોઈ ધર્મને માને, ચારિત્ર લે અને નિરતિચારપણે પાળે, આત્માને નિસ્તરવા ભાવે કે ક્રોડપૂર્વ સુધીનું ચારિત્ર પાળી જાય, તે પણ એ દૃષ્ટિએ માર્ગે આવેલો ગણાય નહીં. એ તત્ત્વદૃષ્ટિનો આનંદ જ કેવો છે!

વળી ક્ષયોપશમવાળો એકવાર પડી ગયો, તોયે એ પડયો તે દડા પેઠે પડયો! દડો જમીન પર પડે તે સવાયો ઉછળે. ક્ષયોપશમ ભાવે ક્રિયા કરનારો પડી જાય તો પણ ભવિષ્યમાં ભાવવૃદ્ધિ જ થાય. આ પ્રતાપ પડવાનો નથી. આ દૃષ્ટાંત એકદેશીય છે: માટે ક્ષાયોપશમિકે પડવું જોઈએ એમ નથી. પડેલો સવાયો ચડે છે, દડાની પેઠે! કાગળિયું કેમ થતું નથી!

ક્ષાયોપશમિકભાવે જે ક્રિયા કરી તેમાં એટલો પ્રતાપ છે કે જેથી એ પડેલાને પણ ઉછાળે છે.

આ ભવમાં મોક્ષ નથી મળવાનો એ ચોક્કસ છે, અને તેને આવતે ભવે આવી લઈ જવાના પણ નથી. તો કર્યાનું ફળ શું? કેમકે મરણ વખતે ચારિત્ર સમાપ્ત થાય છે, ક્ષાયોપશમિકસમ્યક્ત્વ પણ ઘણા ભાગે ચાલી જાય છે, પણ આ સમ્યક્ત્વ અને વ્રત દ્વારા થયેલ ક્ષયોપશમના જ પ્રતાપે પાછું બીજા ભવમાં મળી જાય છે.

ક્ષાયોપશમિકવાળાએ ધ્યાન રાખવાનું કે કદાચ પતન થયે તો પણ કરેલી ક્રિયા જરૂર લાભ આપશે, અને તેથી જ દ્રવ્ય અને અને ભાવ એમ બે પ્રકારે [illegible] કહ્યાં.

ઉપયોગી સુભાષિત

अल्पाः स्वदोषदर्शिनस्ते, सन्तिकृतज्ञास्ततोऽल्पतराः ।
केचिदेव हि सम्पूर्णं, गुणवर्णनपरास्तु ॥

પોતાના દોષને જોનારા કોઈક જ છે. ઉપકારનો બદલો વાળનારા તો તેથી પણ થોડા હોય છે. સંપૂર્ણ ગુણાનુવાદ તો કોઈક જ પુરુષમાં પ્રાપ્ત થાય છે.

—પૂ. આ. શ્રી. [illegible]

હું છું એમ ધાર્યા છતાં વિશેષજ્ઞાન ન થાય એમ બને ? અંધારામાં પોતે પોતાને દેખી શકતો નથી. અજવાળાથી દેખાતા ધર્મો આવા કારણે ન દેખાય, પણ એમ ન જણાય તો વસ્તુ નથી એમ ન મનાય, દરેક જીવ પોતાના આત્માને જાણે છે, તેથી 'હું છું' એમ બોલે છે, હું નથી એવું જ્ઞાન કોઈને થતું નથી. સુખી કે દુઃખી હોવાનું અથવા શરીરના રંગાદિકનું જ્ઞાન અંધારામાં ન થાય તેવી રીતે અજ્ઞાન દશામાં આત્મા પોતાના ધર્મો કદાચ ન જાણે, છતાં 'હું છું' એટલું જ માત્ર જાણે તો એ ન્યૂનતા સત્તાના પ્રત્યયને અંગે રહેતી નથી. પોતે અનાદિથી ભટકે છે વગેરે ન જાણે તેથી 'હું છું' એ પણ જુઠું છે એમ મનાય નહિ.

'હું છું' કહીને દરેક જીવને જીવ માને છે ખરો ? પાંચ ભૂતનું પુતળું કહી દે, એ 'હું' ને પાંચ ભૂતથી ઉત્પન્ન થયેલ માની લે તો પણ 'હું' એમ તો માને છે. આ જ્ઞાનને ભ્રમ કહેવાય ખરો ?

જીવ દરેક દર્શન માને છે. નાસ્તિકો જીવ માનતા નથી, એમ નથી. મોક્ષ પણ નથી એવું નાસ્તિકો શા માટે બોલે છે ? જીવ માનવામાં નુકશાન નથી, પણ એને પરભવે જનારપણું માનવામાં નાસ્તિકને નુકશાન છે.

જ્ઞાનનું જોખમ

समर्थं चेत् न संस्कारं, ज्ञाति ज्ञानं महाभयम् ।

જ્ઞાન જો પોતાના સંસ્કાર ન ઉપજાવે (આત્મ શાન્તિક કરે) તો તે જ્ઞાન ભવિષ્યમાં જોખમી બને છે.

—પૂ. આનંદ [illegible]

તેનો મોટો દરેક જમાને ચાલે, ધર્મને તો તમે માંડલીઓ રાજ માન્યો, હવે આવું માનો ત્યાં પહેલું પગથીયું પણ ક્યાંથી હોય?

હજી સરખા જાણો કે ધર્મમાં કર્મ નહિ અને કર્મમાં ધર્મ નહિ, તોયે ઠીક! પણ એમાંય મુશ્કેલી! ધર્મસ્થાનમાં કર્મને ટેકો નહિ આપીએ એવી દૃષ્ટિ પણ કેટલી મુશ્કેલ છે? હજી ધર્મને અર્થ તરીકે સમજવો પણ મુશ્કેલ પડ્યો છે.

આપણે ધર્મ નથી કરતાં એમ નથી. પહેરે ત્યારે પેતી સાત પહેરે, નહિ તો વળી નાગી ફરે એ દશા આ જીવની છે, ધર્મનું કાર્ય કરીએ ત્યારે કરીએ, નહિતર ઢંગધડો નહિ એ દશા છે.

દેરાસર-ઉપાશ્રયમાં તો એ સિવાયનું બંધ કરો! હજી સરખામાં (અર્થમાં) નથી તો પછી બીજા પગથીયાની (પરમાર્થની) તો વાત ક્યાં રહી?

બીજે પગથીયે ધર્મને પરમાર્થ જાણો અને ત્રીજે પગથીયે તે સિવાયના તમામ પદાર્થને અનર્થ જાણો. ખરેખર ત્રીજું પગથીયું આવે ત્યારે સમ્યક્ત્વ માનવું.

આપણે હજી પહેલા પગથીયાનો વિચાર કરીએ છીએ! ભોગને અંગે અને સંસારને અંગે અંતઃકરણમાં જે રસ ખપ છે, તેનો જ ત્યાગ કે ત્યાગીને અડે પાપ છે કે નહિ? પેલો છોકરો ખાતો જાય અને ઉપવાસ કર્યો એમ બોલે. જેમ તેમ આપણે પણ બોલવા તરીકે 'ખરું આ' એમ બોલીએ છીએ.

પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીના હિતકર સુવાક્યો

- સુગતિમાં જનારને જીવન ઘણું પણ વેઠ-ણોમાંથી દેવાનું હોય છે, કેમકે ત્યાં તે નથી.
- નિસ્પૃહપણું દરેક જગ્યા પર શાંતિ માટે હાથ છે
- લેવું જનાર જેમ ફળ માગે છે, તેમ કરે પણ પાલનમાં અવશ્ય ફળ મળે છે

સર્વાંદિતીની વિચારધારા

(૮)

...ની વિધિ

...આની રહેઠ

...વિદ્વિષ્ટ મ

(૮)

...ધર્મ એક પરમા
..., ઈશ્વર કરનાર છે.
... મેઘા કરનાર છે, કુ
...
... તો બીજું પગથીયું.
... સારામાં સારો છે,

...ના છોકરાને સાચવી
... રીતે અહિં પણ દુનિયા
... મણે, અને ધર્મને ચોતા
...
... નથી. આપણે દરેક ખરા
... પણ ધર્મના પગથીયામાં પ
... પણ મુશ્કેલી છે, તો
... આવી કેટલી બધી મુ
... પગથીયું ગણાય.

...ઓની હૃદયંગમ વા

સમ્યક્ત્વની વિશિષ્ટ ભૂમિકા તરફ આવી રહેલી જીવની વિશિષ્ટ મનોદશા

(૯)

બીજું પગથીયું ધર્મ એજ પરમાર્થ, ધર્મ એજ ખરી ચીજ, ત્યાગ એજ ધ્યેય, ઉધ્ધાર કરનાર છે. અને ભોગ ડુબાડનાર છે. ભોગોજ આત્માને મેલા કરનાર છે, કુટુંબ વિગેરે આત્માને ફસાવનાર છે.

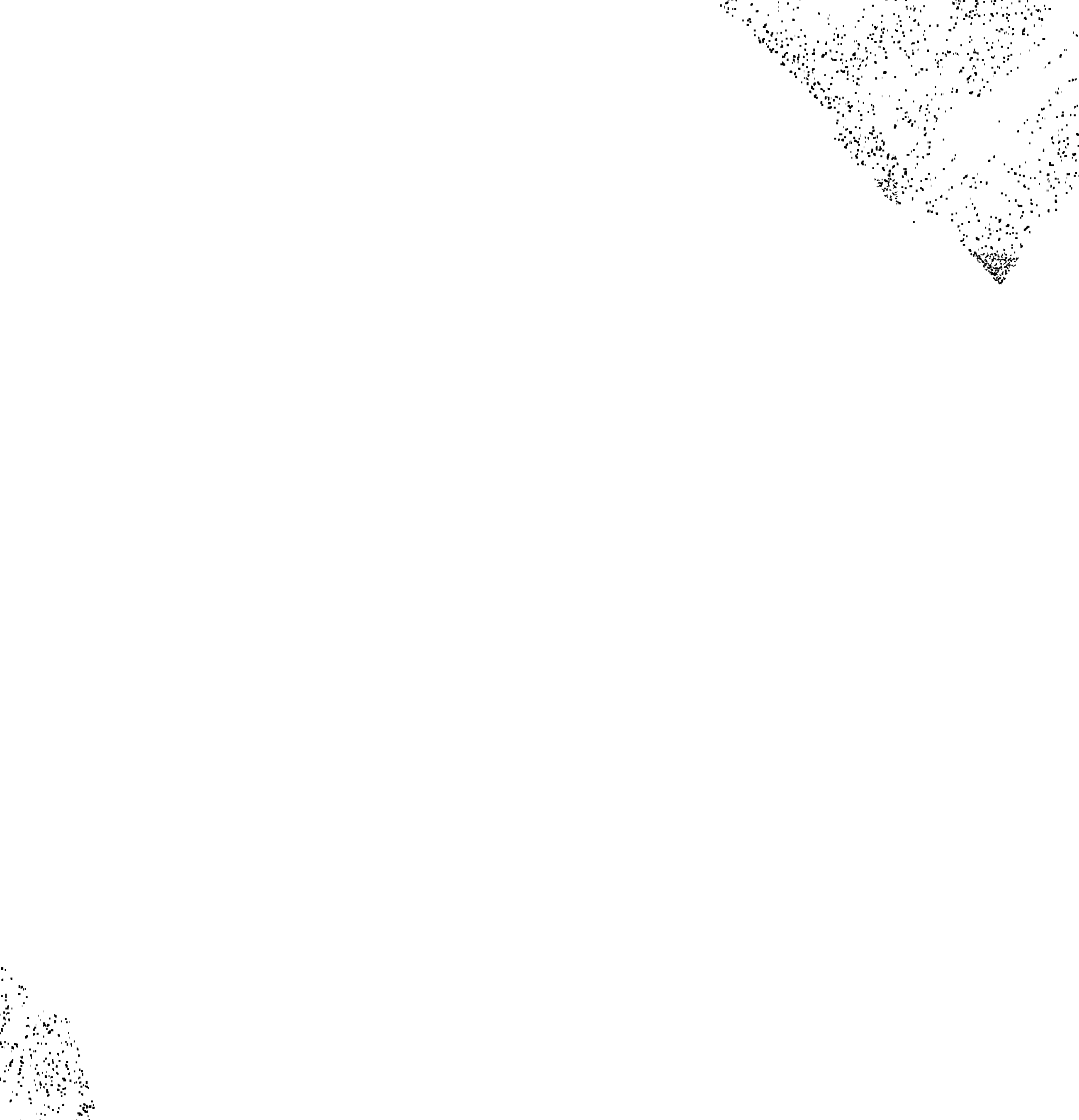
આ દષ્ટિ થાય તો બીજુ પગથીયું. તત્વથી આ બધું સારૂ નથી, તત્વથી ત્યાગ એજ સારામાં સારો છે, એમ માનવું તે બીજું પગથીયું!!!

દુનિયાદારીથી શેઠના છોકરાને સાચવી લે, પણ અંદરથી એને પારકા ગણે. તેવી રીતે અહિં પણ દુનિયાને, કુટુંબ વિગેરેને સાચવે, છતાં પારકું ગણે અને ધર્મને પોતાનો ગણે, અને ત્યારેજ બીજું પગથીયું

હજી ખરું સમકિત નથી આવ્યું છતાં ખરા સમકિતની કદર રાખવા તૈયાર થઈએ, પણ બંધના પગથીયામાં પણ મુશ્કેલી પડે છે. બન્નેને સરખા માનવામાં પણ મુશ્કેલી છે, તો ત્યાગને એક પરમાર્થ! એ બુદ્ધિ આવવી કેટલી બધી મુશ્કેલ છે! એ બુદ્ધિ આવે ત્યારે બીજું પગથીયું ગણાય.

પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીની હૃદયંગમ વાણી

- મોક્ષ મેળવવા માટે વિરતિની જરૂરત સર્વોપરિ છે
- વાણી અને શક્તિનો વ્યય અટકે? અનાદિથી આત્મશક્તિઓનો અપવ્યય થતો આવ્યો છે.

અક્ષરનો અનંતમો ભાગ એટલે (૧૧)

સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તા નિગોદીયામાં પણ જઘન્યમાં જઘન્ય જ્ઞાનગુણ હોય છે. અને તે જે જ્ઞાન ધારણ કરે તે જઘન્ય અને તેજ અક્ષરનો અનંતમો ભાગ છે.

શ્રીનંદીસૂત્રમાં જણાવે છે કે જીવને અક્ષરનો અનંતમો ભાગ હંમેશા કાયમ ઉઘાડો હોય છે, જો તે પણ અવરાઈ જાય તો જીવ અજીવ થઈ જાય. જીવ કોઈ દિવસ અજીવ થતો નથી, માટે અક્ષરનો અનંતમો ભાગ કોઈ દિવસ પણ અવરાતો નથી.

ચૌદપૂર્વને જાણનારા અક્ષરે કરી પરસ્પર સરખા હોય, પણ અર્થે કરી છઠાણીયા હોય ષટ્સ્થાન-પતિતા એટલે છ સ્થાનમાં દાખલ થયેલા. સંખ્યાતભાગ અધિક એટલે સામાન્ય ચૌદપૂર્વી જેટલા અર્થ જાણતા હોય તેનાથી સંખ્યાત ભાગ અધિક અર્થ જાણનારો, અસંખ્યાતભાગને જાણનારો, અનંતભાગને જાણનાર. એવી રીતે ગુણમાં સંખ્યાતગુણ, અસંખ્યાતગુણ, અને અનંતગુણ જાણનારા આ છએ સ્થાનમાં ચૌદપૂર્વી પરસ્પર હોય, ચૌદપૂર્વીને મર્યાદાપૂર્વક રાખીએ તેનાથી અધિક સંખ્યાત અસંખ્યાત, અનંતભાગને તથા સંખ્યાત અને અનન્તગુણ અર્થને ધારણ કરનાર હોય

જે ઉચામાં ઉંચી સ્થિતિને ધારણ કરનાર ચૌદપૂર્વી હોય છે. તેમાં અનન્તગુણવાળા જે છે, તે પણ અક્ષરના અનંતમા ભાગે જ જ્ઞાન ધરાવે, લબ્ધિઅપર્યાપ્ત પહેલે સમયે ધારણ કરે, તે પણ અક્ષરનો અનંતમો ભાગ અને ચૌદપૂર્વી ઉત્કૃષ્ટો ધારે, પણ અક્ષરનો અનંતમો ભાગ. ભણી ભણીને મથમથ, કે અક્ષર કોઈ ચીજ !

૪ આ શ્રીમલયગિરિજી મ. જણાવે છે કે અક્ષરશબ્દનો અર્થ કેવલજ્ઞાન કરશે. તેથી કેવળજ્ઞાનનો જ અનંતમો ભાગ કેરે.. વિશેષાવશ્યકકાર શ્રી જિનભદ્રગણ ક્ષમાશ્રમણ કેવલ [illegible] પર્યાય જેવાં કરી તેનો અનંતમો ભાગ કહેવાનું જણાવે છે 'ટુંક' એ જ કે નિગોદીયા, અને ચૌદપૂર્વી તે બંને અનંતમે ભાગે [illegible]

દેવદત્તને જો એક જ છોકરો હોય તો મોટા-નાનાનો વિભાગ ક્યાંથી હોય? એમ જ હોત તો પરીક્ષાનો અવકાશ ન હોત, પણ મત બહુ તેથી દેવ બહુ છે, અને તેથી તે દેવ બાબત પરીક્ષાનો અવકાશ છે.

પરીક્ષાનું ધોરણ :

આ પરીક્ષા કેવી રીતે કરવી? જૈનેતરો ભૌતિક સંબંધિ-ધન ઓ-માલ વિગેરે આપનાર તરીકે દેવ માને છે. જૈનો આત્માને અવિચલ પદ પમાડવાનું સાધન જેઓએ જગતમાં મૂક્યું અને બતાવ્યું, તેને અંગે દેવ માને છે. ગૃહિલિંગે, અન્યલિંગે પણ સિદ્ધ થતા હોય છે, છતાં તીર્થંકર મહારાજ ઘરમાં કેમ ભાવના ભાવીને સિદ્ધ થતા નથી?

તીર્થંકરો ગૃહિલિંગસિદ્ધ ન હોય!

ભૂતકાળે, વર્તમાનકાળે કે ભવિષ્યકાળે તીર્થંકરો ગૃહી કે અન્યલિંગે સિદ્ધ થતા નથી. કારણ કે-જે માર્ગ તેમણે દેખાડ્યો છે, તે માર્ગનો પોતાને અમલ કરવો છે ને તેઓ ગૃહિલિંગે રહે તો સાધુ-માર્ગનું દૃષ્ટાન્ત બીજાને પૂરું પાડી શકે નહિ.

તીર્થંકરો દીક્ષા કેમ લે છે?

આ. મ. શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી મ. જણાવે છે કે-રૂપધર્મ-ત્યાગ કરીને પણ જો કર્મનો જ ક્ષય કરવાનો છે, તો જેના આત્મામાં ઘણી શક્તિ છે, એવા તીર્થંકરો, ગૃહવાસે રહીને પણ કર્મનો ભાવનાથી ક્ષય કરી દે, છતાં તેઓ ચારિત્ર કેમ લે છે?

ત્યારે સમજો કે-તીર્થંકરો પોતાને માટે દીક્ષા લે છે, ત્યાગ કરે છે, હું જગતને આ માર્ગે દેરું. એ પૂર્વની ઉત્કટ ભાવનાના બળે એમને આ લેવું જ પડે

તીર્થંકરોના કલ્યાણક પાંચ કેમ?

બાકી જ દરેક તીર્થંકરને પાંચ કલ્યાણક નહીં. જો તીર્થંકરો ગૃહી કે અન્યલિંગે કેવળજ્ઞાન પામે, તો દીક્ષા કલ્યાણક ક્યાં રહ્યું?

તેવી જ રીતે અમે ધર્મ કર્યો, એમ કહ્યું પણ તે દેખ્યો? નહિ. ત્યારે શાથી માન્યું? ત્યારે કહો કે–તે દરેકને માનવા કોઈ પણ આધાર હોય તો તે શાસ્ત્ર જ છે. માટે જ શાસ્ત્રકાર અહિં કહે છે કે 'आगममायरंतेण.'

આત્મહિતની મહત્તા :

પણ ધ્યાન રાખજો કે પ્રજા કરતાં જાસુસો ઘણી જ વફાદારી દેખાડે. કારણ પ્રજાને પકડાઈ જવાનો ભય નથી, જાસુસને પકડાઈ જવાનો ભય છે.

મોહની આધીનતામાં ગુંથાયેલો મનુષ્ય, જ્યાં પૌદ્ગલિક ઇચ્છાવાળો હોય ત્યાં એટલો બબ્બે 'તે તે નહિ મળે તો!' એવો ભય ધરાવે છે. એ એટલો બધા પૌદ્ગલિક પદાર્થોને મેળવવા તૈયાર રહે. પણ એવી આત્માને માટે શું?

માટે કહ્યું કે–अप्पणो हियकंखिणा મનુષ્ય આત્માના હિતની બુદ્ધિવાળો હોવો જોઈએ. જે સાધુને આત્માના હિતની ઇચ્છાએ આગમનો આદર કરવો છે, તેને તો દહેરું પાસે હોય છતાં એ વરસાદ વરસતો હોય, તો ચિંતવે કે ભગવાનની આજ્ઞા નથી. આથી દેરે ન જાય. ત્યારે કહો, દર્શન કરવા જ જોઈએ તેને બદલે તે દર્શન કરવા તો નથી ગયો, છતાં તે આરાધક ખરોને? જાય ત્યારે તો આરાધક, પણ ન જાય તો પણ આરાધક ખરે ને? શાથી? શાસ્ત્રના આધારે વર્તે છે, તેથી.

શાસ્ત્રાજ્ઞાની મહત્તા :

આગમનું આલંબન આગળ કરીને તીર્થંકર કે ગુરુની [illegible] સેવા ન કરે તે. પણ તે દેવ અને ગુરુને આરાધે જ છે. પણ ક્યારે? આગમને આગળ કરીને. આગમ 'ના' કહે ત્યારે ન આવે. આગમ 'ના' ન કહે ત્યાં તો દેવ-ગુરુ અને ધર્મને આદરે જ. દેવ-ગુરુ અને ધર્મની બહુમાન[illegible]

પ્રભુ શાસનના સંયમનું વિશિષ્ટ મહત્વ

[પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રીએ વિ. સં. ૧૯૮૯માં કેટલાક જમાનાવાદીઓ તરફથી ચલાવેલ દીક્ષાવિરોધી આંદોલનના પ્રસંગે નાનો નિબંધ લખેલ, તે 'શ્રીસિદ્ધચક્ર'માં પ્રગટ થયેલ, તે નિબંધ ખૂબ માર્મિક ઉપયોગી હોઈ અહીં પુનર્મુદ્રિત કર્યો છે.]

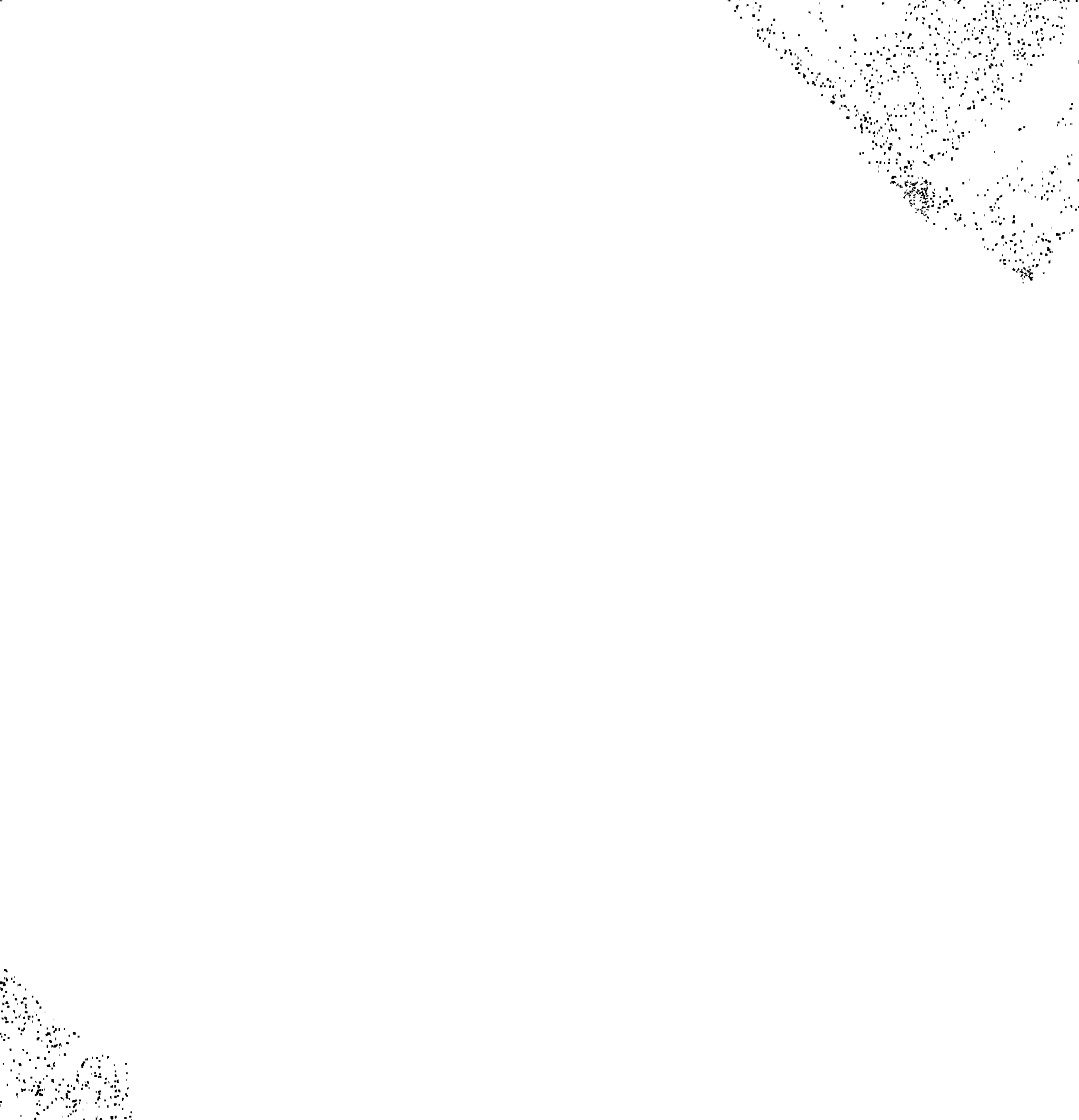
જગતના જીવો કેવું સુખ ઇચ્છે છે!

દરેક પ્રાણીઓ સુખના જ અભિલાષી છે; તેમાં પણ દુઃખ મિશ્રિત, અલ્પ, પણ નહિ પરંતુ ચિરસ્થાયી (મળ્યા પછી નહિં જ જનારૂં) સુખના અભિલાષી છે!

આવું સુખ સંસારમાં રહીને પ્રાણીઓએ મેળવવાનું મુશ્કેલ હોવાથી, સંસાર એ શી વસ્તુ છે? એ પણ આપણે વિચારવું જ રહ્યું! સંસાર તરફ નજર નાખીએ તો તેમાં તેવું સુખ ક્યાંયે પણ લભ્ય નથી, એ વાત-જીવોના ઉત્પત્તિ અને નાશના નિવાસ સ્થાનોની વિકરાળ વિષમતાને વિસ્તારથી સમજતાં સહેજે માલુમ પડે તેમ છે.

નારકીઓની દુઃખી હાલત

દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ અને નારકી એ ચારે ગતિ, એજ અનાદિ કાળથી રખડનારા આત્માના સ્થાનો છે. તેમાં નારકીના જીવો દુઃખ એટલા તો સંતપ્ત છે કે એને ત્યાંથી ઉપાડી મૃત્યુ લોકમાં લાવી એના ધગધગતા અંગારામાં સુવાડવામાં આવે તો, પરમ શાંતિથી નિદ્રા લે. એ પારાવાર દુઃખથી છૂટવા (મરણ સ્વરૂપે મરણ થવાનું નહિં છતાં) તેઓ હરપળે મરણને ઈચ્છે છે અને છતાં પણ માંગ્યું મરણ તે મેળવી શકતા નથી, એના જેવું દુઃખ કયું હોઈ શકે!

પણ કદીયે વિરાધક બની દુર્ગતિમાં ધકેલી દગો દેનારા દુષ્ટ આલંબનોને તો અડકશોજ નહિં ! આ એ તારક મહર્ષિઓની પરમ ભાવના !

આરાધનાનું ધ્યેય

એ બધામાં તપાસીએ તો ખુલ્લુંજ છે કે એનું અશક્તિએ આરાધના ન કરી શકનારાઓએ પણ ધ્યેય તો મોક્ષને અપાવનાર સર્વ વિરતિનુંજ રાખવાનું હોય છે. સર્વ વિરતિ વિના શાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ નથી, નથી ને નથી જ !!!

ભાગવતી દીક્ષા માતા છે

સર્વ વિરતિને સર્વથા સેવન કરનારા ભાગ્યવાનો સિવાય કોઈને એ શાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ અસંભવિત છે. આત્માને અવ્યાબાધ પદે પહોંચાડી ચિરસ્થાયી સુખ સમર્પનારી તે એક જ 'ભાગવતી દીક્ષા' છે એથી તો ખરેખર ! જગતભરના સમગ્ર જંતુઓની એ કલ્યાણપ્રદા માતા છે !

આવી પવિત્ર અને સ્વ-પર કલ્યાણકારી ભાગવતી દીક્ષાને આપણે ભાવપૂર્વક વંદીએ, (કે છીએ) એમાં મનુષ્યત્વની એ સાચી કદર સિવાય અધિક કાંઇયે કરતા જ નથી

સર્વ વિજયી દીક્ષા

આથી એ પણ સ્પષ્ટ છે કે ભયંકર ભવાટવીમાં ભટકીને ભમતા ભવ્ય આત્માઓને એ એકજ શરણભૂત છે સર્વથા સદ્ગુણી બનાવનારી અને એકાંતે નિર્ભયસ્થાનને આપનારી એ ભાગવતી દીક્ષા સર્વથી તો વિજયવંતી છે ! અરે ! તેજ ભવમાં પોતાની સિદ્ધિ (મુક્તિ) નિશ્ચિત છે. તે. પણ એ શાસન સ્થાપક તીર્થંકર દેવો એને સ્વયં અંગીકાર કરી ઉત્કૃષ્ટ પણે પાળે છે તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલા કેવલજ્ઞાન રૂપ પરમ ફલને પામ્યા પછી તો એને કલ્યાણકારી નિકટ સંબંધિ જાણી સ્વરૂપે

એ દીક્ષા દેવીને જ શરણે પોતાનું જીવન સમર્પે એ જોઈ કોને આનંદ ન થાય!!!

પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યા

પાપની પરાકાષ્ઠાએ પહોંચેલાઓએ પણ પુણ્યોદયે પરિસ્થિતિનું ભાન થવાથી પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યા લીધા પછી જ પરમપદની પ્રાપ્તિ કરી છે. ભયંકર પાપોનું પ્રાયશ્ચિત્ત તે એકજ પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યા છે. યતઃ—

એવા પણ બહુ પાપથી, ઉદ્ધરવા દીસે દક્ષ,
પ્રવ્રજ્યા જિનરાજની, છે એક શુદ્ધ સમક્ષ.

—શ્રીપાલરાસ

જેઓને ગર્ભ, જન્મ, જરા, મરણ વિગેરે ન ગમતું હોય તેઓએ બીજા પ્રાણીઓના ગર્ભ, જન્મ, જરા તથા મરણના કારણભૂત પોતે ન જ થવું એ સીધો અને સાદો ન્યાય છે. એ ન્યાયનું સંપૂર્ણ પાલન એક પ્રભુએ પ્રરૂપેલી પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યા યાને આગમની દીક્ષા!

પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીની

—: હૃદયંગમ વાણી :—

- હરેક પદાર્થનો સાપેક્ષ વિચાર રાગદ્વેષની ભૂમિકાને નબળી કરે છે.
- દાનાન્તરાની જેમ ધર્મના પરિણામ પાપરૂપ ઘાતક ને ભાંગી નાંખે છે.
- શાસનની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને આબાદી સાધુઓ પર નિર્ભર છે. તેથી સાધુ સંસ્થા શાસનનું મહત્ત્વનું અંગ છે.
- જૈન અણગારો હૃદયમાં શાસ્ત્રાદિ વિષયે ઘણું ઉંડા ઉતર્યા છે.

અને જ્ઞાનામૃતનું ભોજન આરોગે છે, હે સખે! કહે કે આવા કુટુંબ વચ્ચે રહેનાર યોગીને ભય હોય જ ક્યાંથી?

દીક્ષા એટલે!

પ્રાણી માત્રને અભયદાન દેવું, સર્વથા જુઠું ન બોલવું, ચોરી, મૈથુન તથા પરિગ્રહનો સર્વથા ત્યાગ કરવો, આ પાંચે મહાવ્રતોનું યાવજ્જીવ પાલન કરાવી સ્વ-પર કલ્યાણની અપૂર્વ સાધના દીક્ષામાં સહજ રીતે થાય છે.

અશાંતિ, ઉત્પાતો વિગેરે તો ત્યાંજ હોય કે જ્યાં રાગના સન્માન હોય, ભાગવતી દીક્ષા લેનાર તો રાગને ઠોકરે મારીને આવે છે.

દીક્ષિત કેવો હોય?

કંચન અને કામિની એ બેજ કલેશના કારમા કારણ છે, કહેવત પણ છે કે 'જર, જમીન, જોરૂ, એ ત્રણે કજીયાના છોરૂ.' પણ દીક્ષા લેનાર ભાગ્યવાન તો ધન, માલ, મિલકત, કુટુંબકબીલો, વાડી, વજીફા અને ગોભવાદિ સર્વસ્વને સદાને માટે તિલાંજલિ આપીને સર્વથા ત્યાગી બને છે અને આગળ વધીને શરીર પરત્વે પણ વધુને વધુ નિઃસ્પૃહ બને, શરીરની નિઃસ્પૃહતાના યોગે મહાન્ તપશ્ચર્યાઓ કરી કઠિનમા કઠિન કર્મોને ભસ્મીભૂત કરે છે આવી તપશ્ચર્યા પણ સાધ્ય ક્યારે? સર્વવિરતિનો સ્વીકાર હોય ત્યારે!

દીક્ષા વિના સુખ નથી.

આ રીતિએ દીક્ષિત પુણ્યાત્માઓ અભ્યાસ દ્વારા માન્ય પરમ ત્યાગી ધર્મ પરંપરાને અવશ્યમેવ પ્રાપ્ત કરે છે [illegible] દુઃખ માટે હોય, શાશ્વત સુખ મોક્ષમાં જ છે, અને મોક્ષની સાધના માટે ભાગવતી દીક્ષા એજ સાચો પુરૂષાર્થ છે.

દીક્ષા એટલે ત્યાગની સાધના.

જૈન દર્શનનો મુખ્ય સિદ્ધાંત જ ત્યાગ છે ત્યાગનું [illegible] પાલન ભાગવતી દીક્ષામાં જ છે. દીક્ષા એજ જૈન શાસનનું કેન્દ્રબિંદુ.

દીક્ષાની અમાન્યતા સ્વીકારનારાઓનું માનસ

'પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યાનું સ્વરૂપ સામાન્યનથી દર્શાવવા પ્રયત્ન થયો છે. તેનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ વચનાતીત છે. શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ એવી દીક્ષાનો દ્રોહ એ ભયંકર આત્મદ્રોહ છે. દીક્ષા એ મોક્ષનો એકજ માર્ગ છે અને તેમાં કાંટા વેરનારા કમનશીબો પોતાનો બદલે જગતભરનો વિદ્રોહ કરી રહ્યા છે; દીક્ષાનો વિરોધ કરનારા ટોળાંઓને પણ 'દીક્ષા નો પ્રતિબંધ' એમ શરૂઆતમાં કબુલવું પડે છે, એજ દીક્ષાની મહત્તા છે, દીક્ષાનું એ ગૌરવ છે, દીક્ષાનો એ મહાન્ વિજય છે. ખોટી રીતે 'દીક્ષા નથી ગમતી, દીક્ષા ન લેઈએ' એમ કહેવાથી કોઈ માને નહિ, માટે તેને 'અયોગ્ય' વિશેષણ લગાડી પોતાની અયોગ્યતા પુરવાર કરનાર અયોગ્યોનું માનસ સહજ સમજાય તેમ છે.

વીતરાગદેવની પૂજા શા માટે?
તેમની પૂજાથી વળે શું?

'વીતરાગની પૂજાથી વીતરાગ-આત્મામાં રાજીત થયેલા ગુણો લેવાના (લઈ લેવાના) નથી, તેમને પ્રસન્ન કરવાના નથી તેમની આરાધના તો વચનથી કરવાની છે. વીતરાગ પ્રભુએ આપણા ઉદ્ધારનું કાયમ શાસન સ્થાપ્યું, તે આપણા પરનો તેમનો મહાન ઉપકાર છે;

એટલે આત્માના આરંભ-પરિગ્રહ-વિષયાદિના પરિણામો ઉપર જીત મેળવનાર શ્રી અરિહંતદેવનું શાસન અને તેની મૂર્તિ છે તેથી અરિહંતદેવની પૂજા છે, અવિરતિનો ઉચ્છેદ, કષાયનો નાશ, કર્મનું ભેદન એ તમામ વીતરાગ પ્રભુની મૂર્તિ કે અરિહંતના શાસનના આધારે થાય છે અરિહંતપદની સ્થાપના તથા આરાધના આ કારણે છે, શ્રી અરિહંત દેવ આથી જ વીશ પદોમાં પ્રથમ પદે છે.

—વીશ સ્થાનકના વ્યાખ્યાનો (વ્યા. ૨૫)

—પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રી

સંસારી જીવો બે પ્રકારના

એટલે કે આ સંસારમાં ફરતા જીવોની સ્થિતિ બે પ્રકારની છે. એક તો કેદીપણાની સ્થિતિ છે અને બીજી મુસાફરપણાની સ્થિતિ છે.

ભગવાન્ જિનેશ્વર મહારાજાઓ લોકાલોક પ્રકાશક ત્રિકાલવર્તી પદાર્થોને કરતલ મધ્યગત બરોબર ગોળ એવા આમલાની માફક સાક્ષાત્પણે જાણનાર, સર્વ જીવ અને અજીવોના સર્વકાલના સર્વ ભાવોનો સાક્ષાત્કાર કરનાર એવા ઉત્તમોત્તમ કેવલજ્ઞાનને પામીને ભવાંતરથી કરેલા જગતના ઉદ્ધારના પણને ફલીભૂત કરવા જે પ્રતિબોધ દે છે કે જે ઉપદેશ આપે છે તેમજ જે વસ્તુ જણાવે છે તે એજ કે—

“આ જીવ સંસારનો કેદી ન રહે, પણ મોક્ષ ન મેળવે ત્યાં સુધી સંસારનો મુસાફર રહે, અને સંસારને મુસાફરખાના તરીકે માને.”

તીર્થંકરોનો ઉપદેશ

એટલા માટે તો ભગવાન્જિનેશ્વરોની દેશનામાં [illegible] સંસારી જીવોની મુસાફરીનું વર્ણન જણાવે છે, અને પર્યવસાનમાં મોક્ષના માર્ગનો પણ ઉપદેશ સ્પષ્ટ રીતે જણાવેલ છે.

ગણધરમહારાજ કે જેઓ જન્માન્તરથી ભગવાન્ જિનેશ્વરના ભક્ત હોય છે અને ભગવાન્ જિનેશ્વરના વચનો ગૂંથનાર જેઓ આ ભવમાં પણ ચિત્તનું કુતૂહલપણું રહિત છે, તે ભગવાન્ ગણધર મહારાજાએ પણ ભગવાન્ જિનેશ્વરના તે મુસાફરપણું અને મુસાફરખાનાના ઉપદેશને પ્રકારે કે ઉપદેશ અનુસારે જગતને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં એમ જણાવ્યું છે કે—

જેઓ આ સંસારમાં જન્મ-મરણરૂપી ભટકણ અને [illegible] અવસ્થાને ભૂલે તથા અહીં તેજ સંસારી તરીકે ઉપરોક્ત. [illegible] આત્મા ગણી શકાય, અર્હત્ [illegible]

સંજ્ઞા વિચાર અને વિવેકને માટે એ જ ઉપદેશ આપ્યો છે કે ગતભવને જાણો અને આ ભવ પરભવ અને ભવોભવને જાણો અરે! એ ગતભવ, આભવ, પરભવ અને ભવોભવને જાણ્યો તો જ તમો સમ્યગ્દૃષ્ટિ તરીકે સાચી રીતે ગણાશો.

મોક્ષપ્રાપ્તિમાં ભાવલિંગની ઉપયોગિતા

મોક્ષ ભાવલિંગ વિના મળી શકતો નથી. દ્રવ્યલિંગ અનેક પ્રકારના છે. ભાવલિંગના અનેક પ્રકાર નથી. દ્રવ્યલિંગ વિના પણ મોક્ષે જઈ શકાય છે. જો એકાંતે દ્રવ્યલિંગે જ મોક્ષ હોત તો 'ગૃહીલિંગ વિના પણ મોક્ષ, અન્યલિંગે મોક્ષ' વગેરેની માન્યતા હોત નહિ. દિગંબરો તો એકાંતપણે કહે છે કે— 'દ્રવ્યલિંગ એટલે વસ્ત્ર રહિતપણું—નગ્નાવસ્થા હોવી જ જોઈએ. નગ્નાવસ્થા વિના કોઈ પણ જીવ કેવળજ્ઞાન કે મોક્ષ પામી શકે જ નહી' એવી માન્યતા થઈ. આપણે એ રીતે દ્રવ્યલિંગ વિના મોક્ષ જ નથી એમ એકાંતપણે કહેતા નથી. તેઓ તો નગ્નતા વિના ચારિત્ર પણ માનતા નથી શ્વેતાંબર સંપ્રદાયની એ માન્યતા નથી. શ્વેતાંબર સંપ્રદાયમાં દ્રવ્યલિંગની માન્યતા શાસ્ત્રોક્ત છે. દ્રવ્યલિંગમાં પણ અનેક ભેદો માનવામાં આવે છે. દિગંબરોએ તો સ્ત્રીલિંગે પણ મોક્ષ ઉડાવી દીધો છે. હેતુ એ જ કે સ્ત્રી દિગંબરત્વ નગ્નાવસ્થાની જરૂર છે. મૂળ વાત એ બની છે કે— મોક્ષ પામવામાં ભાવલિંગ એટલે નિર્મળ ભાવ હોવો જોઈએ. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની પરિણતિ વિના કેવળજ્ઞાન કે મોક્ષ પ્રાપ્ય નહિ.

—પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રી

—વીશ સ્થાનકના વ્યાખ્યાનો (ભા. ૧૪)

વખતે થાય તે ઘણો જ સંભવિત છે, અને અષાઢ સુદી પૂર્ણિમાએ વર્ષની સમાપ્તિ આપોઆપ ગણાઈ જાય.

ટૂંકમાં વર્ષની સમાપ્તિ કે શરૂઆતને અંગે કરાતી દીવાળી અનિયમિત અને ઘણીજ પાછળથી પ્રવર્તેલી ગણાય, કેમકે વર્તમાનમાં ચાલતી સંવત્સરોની સંખ્યા ૧૯૯૨ કરતાં કોઈની અધિકતાવાળી નથી, પણ દીવાળીનું પર્વ તેનાથી ઘણુંજ જુનું છે. અર્થાત્ એમ કહીએ તો ચાલે કે દીવાળી પર્વની પ્રવૃત્તિ ૨૪૧૨ વર્ષ પહેલાંની છે.

દીવાળી પર્વની શરૂઆતનો ભગવાન્ વીરના મોક્ષ સાથે સંબંધ

આ દીવાળીપર્વની પ્રવૃત્તિને માટે યુગપ્રધાન ભગવાન્ ભદ્રબાહુસ્વામીજીએ રચેલા શ્રીકલ્પસૂત્રમાં ગએ સે ભાવુજ્જોએ દવ્વુજ્જોવં કરિસ્સામો એ વાક્યથી આજથી સાડીચોવીસો વર્ષો પૂર્વે જાહેર કરે છે.

એટલે કે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર મહારાજા ભાવ તીર્થંકર હતા અને તેઓનું નિર્વાણ થવાથી ભગવાન્ મહાવીરે કરેલો કેવળ જ્ઞાનદ્વારા જગતનો ઉદ્યોત બંધ થયો અને તેથી કાશી અને કૌશલદેશના અઢાર ગણરાજાઓએ એકમતથી દ્રવ્ય ઉદ્યોત એટલે દીવાઓ કરવાની પ્રવૃત્તિ તે અમાવાસ્યાએ શરૂ કરી.

દીવાળીના શબ્દાર્થને વિચારતાં દીવાઓની આલિ (આવલિ) જે દિવસે મુખ્યતાએ કરવામાં આવે તે દિવસના તહેવારને દીવાળી કહેવામાં આવે એ સ્વાભાવિક છે.

ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે કે આ તહેવારને જણાવનારો વાસુદેવના જન્માષ્ટમી આદિની માફક જન્મ કે વિવાહાદિને સૂચવનારો નથી, તેમ રામનવમી આદિની માફક કોઈ અવતારમહોત્સવ કે કોઈ તેવા ઐતિહાસિક પુરુષની વાતને સૂચવનારો નથી, પણ માત્ર તે દીવા કરવાની પ્રવૃત્તિનેજ સૂચવનારો છ

મહારાજના નિર્વાણને અંગે આસો વદી અમાવાસ્યા અને સ્વાતિ નક્ષત્રને અંગે છે. બાકી દેવતાઓએ કરેલી દીવાળીની પ્રવૃત્તિ તો દરેક તીર્થંકરના નિર્વાણને અંગે હોય છે

જેમ ભગવાન્ પાર્શ્વનાથજીના નિર્વાણને અંગે પણ સ્પષ્ટપણે શ્રીવીરવિજયજી જણાવે છે કે: 'દીવાળી કરતા દેવ' (પાર્શ્વનાથજી ભગવાનની પંચકલ્યાણકની પૂજા) દરેક તીર્થંકરનો નિર્વાણ-મહોત્સવ કરવા સર્વ ઇન્દ્રો દેવતાઓ સાથે આવે છે, એ વાત તો સૂત્રસિદ્ધજ છે, અને ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર ભગવાનોના નિર્વાણ સમયે લોકના સ્વભાવેજ સર્વ લોકમાં અંધારું થાય છે, એ પણ સૂત્રસિદ્ધજ છે.

ભગવાન્ શ્રી મહાવીરની નિર્વાણની દીવાળી અને કાર્તિક પુનમે દેવદીવાળી પણ રૂઢ છે. સંભવ છે કે અહીં દીવાળીનો ઉત્સવ આવ્યો હોય ને તે પંદર દિવસ લંબાતાં અન્તનો દિવસ દેવતાના મહોત્સવવાળો હોય અને તેવે વખતે લોકો દીવાની આવલિ એટલે શ્રેણીને પ્રગટાવે તેમાં કાંઈ નવાઈ જેવું નથી, પણ તે છતાં વિશેષ વિચિત્રતા તો એ છે કે ભગવાન મહાવીર મહારાજનું નિર્વાણ અમાવાસ્યા જેવા સામાન્ય રીતે સર્વત્ર અંધકાર છવાઈ નાખવામાં ઉત્કૃષ્ટ એવા દિવસે થયેલું છે અને તેમાં પણ અમાવાસ્યાની રાત્રિએ થયેલ હોવાથી લોકોને દીવાની શ્રેણી કરવાનું વધારે મન થાય તે સ્વાભાવિકજ છે

ભગવાન મહાવીરની નિર્વાણ અવસ્થાની વિશિષ્ટતા

વળી એ પણ ધ્યાન ખેંચનારું [illegible] છે કે કે [illegible] તીર્થંકર અંત સમયમાં નહિ કરેલી એવી [illegible] પહોર સુધી [illegible] ધર્મદેશના [illegible] ભગવાન્ મહાવીર મહારાજે [illegible] આપેલી છે, અને તે દેશના [illegible] પણ [illegible] [illegible] પુણ્યફળને [illegible]

[illegible]

મૃત્યુ ભગવાન્ મહાવીર મહારાજના નિર્વાણ કરતા સોળ વર્ષ કરતાં પણ ઘણી પહેલી મુદતે થયું છે, કારણ કે સોળ વર્ષે દીક્ષા લેનાર ભગવાન્ જંબૂસ્વામીજી બ્રહ્મદેવલોકથી ચ્યવીને ગર્ભમાં પણ આવ્યા ન હતા તે વખતે અને ચ્યવવાની નજીકમાં રાજગૃહી નગરીમાં સમોવસરેલા ભગવન્ મહાવીર મહારાજને વંદન કરવાને તે જંબૂસ્વામિજીનો જીવ વિદ્યુન્માલી દેવતારૂપે આવેલો હતો અને તે વખત મહારાજા શ્રેણિક રાજ્યારૂઢ હતા, અને તે જંબૂસ્વામિજી થોડી જ મુદતમાં ચ્યવવાના છે અને ચરમ કેવળી થશે એ વાત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર મહારાજે શ્રીમુખે મહારાજા શ્રેણિકને જણાવી હતી, અને આજ વિદ્યુન્માલી ઘણા જ ટુંકા કાળમાં ચ્યવીને જંબૂસ્વામીજી થયા અને તેમને સોળ વર્ષની ઉંમરે સુધર્મસ્વામીજીએ દીક્ષા આપી, અને તે જંબૂસ્વામીજી અને સુધર્મસ્વામીજીના સ્પષ્ટ પ્રશ્નોત્તરરૂપે જ્ઞાતાસૂત્ર વિગેરે શાસ્ત્રો ચપાનગરીના નગરી અંકિત થયા.

ભગવાન્ મહાવીરની હયાતિમાંજ કોણિકની રાજસત્તા.

ભગવાન્ મહાવીર મહારાજના નિર્વાણ પહેલાં સોળ વર્ષે ગોશાળાનો ઉપદ્રવ થયો અને તે ઉપદ્રવ વખતમાં કોણિક રાજ ગાદી ઉપર આવી જ ગયેલો હતો, કેમકે તે ગોશાળો એ મહાશિલાકંટક સંગ્રામને ચરમ પદાર્થોની ગણતરીમાં ગણાવે છે. તે મહાશિલાકંટક સંગ્રામ લડનાર કોણિક જ હતો, એટલે સ્પષ્ટપણે માલમ પડે છે કે ભગવાન્ મહાવીર મહારાજના નિર્વાણ પહેલાં લગભગ સત્તરમાં વર્ષમાં શ્રેણિકનું મૃત્યુ, કોણિકને રાજ્ય, ગોશાળાનો ઉપદ્રવ, મહાશિલાકંટકનું બનવું અને જંબૂસ્વામીજીનું દેવલોકથી ચ્યવવું એ બધું બનેલું છે, અને તેથી તેની નજીકના કાળમાં થયેલા કોણિકનું રાજ્યારંભ થયું હતું. આ ... નથી, અને તેથી ... ની ... માનવાથી ... ની ... બાબત ... વિરોધ કરતા ... ની વિરોધના ન કરી ...

વિરતી કરી શકે તેવા મહાપુરુષોએ તો સોળે પહોરના ચારે પ્રકારના પૌષધ કરીનેજ આ પર્વ આરાધવાની જરૂર છે. જિનેશ્વર મહારાજના શાસનમાં ધર્મની આરાધનાનો મુખ્ય પાયોજ ત્યાગ ઉપર છે, અને તેથી ભગવાન્ મહાવીર મહારાજના નિર્વાણકલ્યાણકની આરાધના ત્યાગદ્વારાએ એટલે ચતુર્વિધ પૌષધયુક્ત છઠ્ઠ કરવાદ્વારા એજ કરવી વ્યાજબી છે, જોકે અન્ય તીર્થંકરોના એકલા નિર્વાણકલ્યાણકને અંગે એકલું તે નિર્વાણકલ્યાણક હોવાને લીધે માત્ર એકાશનું કરવાનું હોય છે. પણ શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર મહારાજા વર્તમાન શાસનના સ્થાપક અને માલિક હોવાને લીધે, તેમના નિર્વાણની આરાધનામાં ચતુર્વિધ પૌષધયુક્ત છઠ્ઠ તપસ્યાની જરૂર છે.

લોક કરે તે પ્રમાણે દીવાળી કરવાનું કારણ

જો કે ભગવાન મહાવીર મહારાજાનું નિર્વાણ કાર્તિક વદી અમાવાસ્યા એટલે ગુજરાતની અપેક્ષાએ આસો વદી અમાવાસ્યાએ થયેલું છે અને તેથી કલ્યાણકોના દિવસોની તિથિઓની માફક તે અમાવાસ્યાની તિથિજ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર મહારાજાના નિર્વાણ કલ્યાણકની તિથિ તરીકે આરાધવી ઉચિત ગણાય છતાં ઉપર જણાવેલા વૃત્તાંત પ્રમાણે રાજાના સમૂહે તે દીપક કરવરૂપ દીવાળીનું પર્વ જગતવ્યાપક કરી દીધું હોવાથી તેને અંગે દીવાળીનું પર્વ અમાવાસ્યાની તિથિ ઉપર નિર્ભર નહિ રાખતાં લોક સમૂહ જે દિવસે દીવાળી કરે તે દિવસેજ શાસ્ત્રકારોએ જૈનોને દિવાળી કરવાનું ફરમાન 'कार्या लोकानुगैः' એમ કહી કર્યું.

આ વાત ધ્યાનમાં નહિ રાખનારાઓ અમાવાસ્યા કે સ્વાતિ-નક્ષત્રને જ પકડે અને તેને અંગે જ દિવાળી કરવાનું કહે કે જેઓ શાસ્ત્રકારોના ફરમાન મુજબ વર્તનારા નથી. એમ સ્પષ્ટ થાય

અર્થાત્ જેમ ઉપર જણાવેલ પાંચ યમોને અંગે સામાન્ય રીતે અહિંસાદિકને નામે સરખાપણું છે, છતાં તત્ત્વદષ્ટિએ લૌકિક અને લોકોત્તરયમોની વચ્ચે આકાશ અને પાતાળ જેટલું આંતરૂં છે, તેવીજ રીતે લૌકિકદષ્ટિએ દેવ, ગુરૂ અને ધર્મને નામે દેવ, ગુરૂ અને ધર્મની માન્યતા જે પ્રચલિત છે, તે લોકોત્તર માર્ગમાં ચાલતી દેવ, ગુરૂ અને ધર્મની માન્યતાની સાથે નામમાત્રથી તો સરખાપણું ધરાવનારી છે, છતાં તત્ત્વદષ્ટિએ વિચારીએ તો તે લૌકિક અને લોકોત્તરદષ્ટિની દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ સંબંધીની માન્યતામાં આકાશ અને પાતાળ જેટલું આંતરૂં છે.

કારણ કે લૌકિકદષ્ટિએ દેવની જે માન્યતા ધરાવવામાં આવે છે, તેમાં પહાડ, પાણી, પર્વત, વનસ્પતિ, ધન-સમૃદ્ધિ, સ્ત્રી-પુત્ર-ધન-ધાન્ય-કુટુંબ, કબીલા આદિ પૌદ્ગલિકપદાર્થો આપવાના નામે ઉપકાર ગણી તેનેજ મુખ્યપદ આપવામાં આવે છે. અર્થાત્ નહીં તો દેવને બાહ્ય-આભ્યંતર પૌદ્ગલિક પદાર્થોના લાભને અંગે માનવામાં આવતા, નહીં તો આત્માના ગુણના કારણ માનવામાં આવતા અને નહીં તે. આત્માના ઉપદેશકતરીકે ઉપકારી માનવામાં આવતા. એવી રીતે ગુરૂ અને ધર્મને અંગે પણ લૌકિક માર્ગવાળાઓને આત્માનો ગુણના હેતુ નહિ, પરંતુ તેઓને પ્રથમ [illegible] મુખ્યતા હોય છે.

જ્યારે લોકોત્તરમાર્ગમાં વિરતિ [illegible] ... [illegible] હોય છે, [illegible] અને [illegible] અને નરેન્દ્ર-દેવેન્દ્રોથી [illegible] છે, [illegible] તે [illegible]
[illegible]

(બીજાઓ લોકે કર્મશત્રુને હણીને સિદ્ધિપદને પામે છે અને
ી તેઓ પણ અરિહંત કહી શકાય છતાં તેઓ પ્રાયે પરોપદેશથી
સાધનો મેળવીને કર્મશત્રુઓને હણે છે, જ્યારે ત્રિલોકગુરૂ ભગ-
ન્ અરિહંત મહારાજા બીજાના ઉપદેશ વગર સ્વયં ચારિત્રાદિકની
પ્તિ કરી કર્મશત્રુઓને હણે છે અને બીજા ભવ્ય જીવોને પણ
ંશત્રુઓને હણવા માટે શાસનની સ્થાપના કરે છે.)

આ ઉપરથી જેઓ અરિશબ્દની શત્રુ એવી સામાન્ય વ્યાખ્યા
રી શત્રુને હણનારાને આ પદથી નમસ્કાર કર્યો છે, એવું બોલતા
ાય, તેઓ જૈનશાસનને જાણતા-માનતા નથી અને અર્થનો અનર્થ
રનારા છે, એમ સ્પષ્ટ થાય છે.

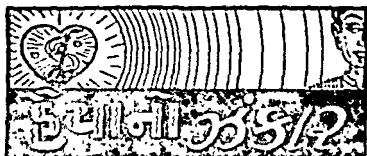
જેવી રીતે ભગવાન્ તીર્થંકર મહારાજાઓએ કર્મશત્રુઓની
ામે ભયંકર યુદ્ધ કર્યું અને તેમાં સરસમાં સરસ જીત મેળવી
ેદિપદ અંગીકાર કર્યું, તેવી રીતે તેજ મહાપુરુષોના સેવક એવા
ાધુ મહાત્માઓ પણ કર્મશત્રુને હણવા માટે તૈયાર થાય છે.

સાધુ મહાત્માઓ સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાન અને ચારિત્રને જ્યારે
ધાન અંતરંગ કુટુંબ ગણે છે, ત્યારે મોહ વિગેરે જે અનાદિકાળથી
ળગેલા છે, તેને ભવ-સંસારના કુટુંબ તરીકે માનવા છતાં પણ તેનો
ાશ કરવા કટિબદ્ધ થાય છે.

ને આ પ્રમાણે—

- મહાપુરૂષો જ્ઞાન દ્વારા મહા મોહ રૂપી રાજાને મારે છે.
- સમસ્ત કુટુંબનો કારભાર ચલાવનાર એવા રાગને વૈરાગ્યરૂપી બંધથી ફેંકી નાખે છે.
- એ રાગના સમ઼ાઈ દ્વેષને મૈત્રીરૂપી બાણથી હણી નાખે છે.
- શત્રુ એવા ક્રોધને ક્ષમારૂપી કરવતથી વહેરી નાખે છે.
- ક્રોધનો ભાઈ એવો જે માન જે દ્વેષનો પુત્ર છે, તેને કોમળતારૂપી કરવાલે મારી નાખી હાથ પણ ધોતા નથી.

[પૂજ્યપાદ, પ્રાતઃસ્મરણીય, વર્તમાનકાલીન-આગમ-સાર્વભૌમ, દેવસૂર-તપાગચ્છ સામાચારી સંરક્ષક, ધ્યાનસ્થ સ્વર્ગત પૂ૦ આગમોદ્ધારક આચાર્યશ્રીએ વિશિષ્ટ પ્રતિભા અને ક્ષયોપશમના બળે નાના-મોટા અનેક તાત્ત્વિક-સાહિત્યિક ગ્રંથોની રચના કરી છે.

તેનો રસાસ્વાદ કરાવવાની દૃષ્ટિએ કે ઉદ્દેશથી અહીં જિજ્ઞાસુઓના હિતાર્થે રજુ કરાય છે

પૂ. આગમો૦ શ્રીની કલમે નીકળેલ પદ્યાત્મક કૃતિઓમાં પણ અદ્ભુત ગંભીર તત્ત્વજ્ઞાનના રહસ્યો ખૂબ જ રૂચિકર રીતે ભરેલ છે

વિવેકી વાચકોએ વેધક ભાષામાં લખાયેલ હૈયાના ઝંકારના રહસ્યને સમજી પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીના અંતઃ-ચક્ષુએ રહસ્ય મેળવવા પ્રયત્ન કરવો સં૦]

-

मोक्षाध्वाव-पुरीव्यत [illegible] मोक्षार्थमात्तुं यताः
माहात्म्यं मविदित (कीर्तं) धर्म विविधं [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] मार्गेन नेस्यो ममः,
आत्मारामपदं० ॥ ७ ॥

धर्मो यो जिनदेशितो [illegible] मेरुं [illegible] यः क्षमो,
[illegible] [illegible] [illegible] पुनः ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
आत्मारामपदं० ॥ ८ ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
आत्मारामपदं० ॥ ९ ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] न [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ते,
आत्मारामपदं० ॥ १० ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible],
आत्मारामपदं० ॥ ११ ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
आत्मारामपदं० ॥ १२ ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
आत्मारामपदं० ॥ १३ ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
आत्मारामपदं० ॥ १४ ॥

* [illegible]

અન્ય મહાપુરૂષોએ બીજાઓની જવાબદારી સ્વીકારી મોટો ઉપકાર કર્યો, પણ તેમાં તેઓ પોતાની જાતને કર્મબંધની કરી, જ્યારે તમે તો બીજાની જવાબદારી સ્વીકારવારૂપે મહાન ઉપકાર કરવા છતાં પોતે કર્મથી નિર્લેપ રહ્યા !!!

परैर्मत समुद्धारः, स्वैकक्षेमाय तीर्यते ।
त्वया त्वनिमहत् कष्टं, विश्वोद्धाराय मन्त्रणम् ॥ ४८० ॥

અન્ય દર્શનવાળાઓએ પોતાના શાસનના આરાધકોનો ઉદ્ધાર પોતાની ઇચ્છા પર નિર્ભર રાખ્યો છે, જ્યારે તમે તો જગતના પ્રાણીમાત્રના ઉદ્ધાર માટે અત્યન્ત અગીરથ પ્રયત્નપૂર્વક કષ્ટ સહન કર્યું છે

देवाः परं स्वर्गवियोगकाले, दुःखं महत्त्वानुभवन्ति [illegible] ।
तदापि न त्वं तव [illegible], महोत्सवाय [illegible] हि [illegible] ॥ ४८१ ॥

હે નાથ ! બીજા દેવો સ્વર્ગમાંથી ચ્યવતી વખતે અત્યંત ચિંતા તુર બની ઘણું દુઃખ પામે છે. પણ નહિ તો ચ્યવન વખતે પણ જરાપણ માનસિક ઉદ્વેગ ન થયો. એટલુ જ નહિ તમારી મૂર્તિઓ મહોત્સવ માટે હોય છે

[illegible] माता [illegible] ।
देवासुरनरै [illegible] ॥ ४८२ ॥

હે પ્રભો ! તમારા પ્રભાવે [illegible] તમારી માતા, દેવો, અસુરો અને મનુષ્યોએ 'ત્રિભુવનવિભૂતિ' જેવા [illegible] બહુમાનને પાત્ર બની.

[illegible] ॥ ४८४ ॥

હે [illegible] ! [illegible] કર્મ જોડાવે છે જન. હે પ્રભો ! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મહત્ત્વને. કેવી રીતે જોવાં ?

પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્ય-દેવશ્રી
રચેલ ગુજરાતી સ્તવનોમાંથી
મહત્ત્વના
સ્ત...વ...નો

શ્રી સિદ્ધાચલજી સ્તવન

(રાગ—ગિરિવર દર્શન વિરલા પાવે)

જે ગિરિ દર્શન ભવિ મન ભાવે,
કર્મ કઠિન ક્ષય કરી શિવપદ પાવે ॥
જે તીરથ સમ આવે ન દાવે;
જગમાં કોઈ તિર્થ સુખ આપે ।
પાપી અભવ્ય ન નજરે દાવે,
બહુ પુણ્યવન્ત દર્શન પાવે—
જે ગિરિ૦ ॥ ૧ ॥

જગ ઉદ્ધારક જિનવર આવે,
આદિના ક્રમ ઉદ્ધરન હોવે ।
સુખ નહીં જગ જાણે મનુજ,
દાન દીયે સુખ સહુ ભવિ પાવે—
જે ગિરિ૦ ॥ ૨ ॥

કાંકરીઆ ગિરિગિરીંદેમ અનંતા:
તે સુખને હિમ નહિ પાવે ।
મોક્ષ ગયા જે ગુણ ગણ રંગા,
તેથી શું હું ભવિજન સહુને દા—
જે ગિરિ૦ ॥ ૩ ॥

શ્રી સિદ્ધાચલજી સ્તવન

(રાગ-ગઝલ)

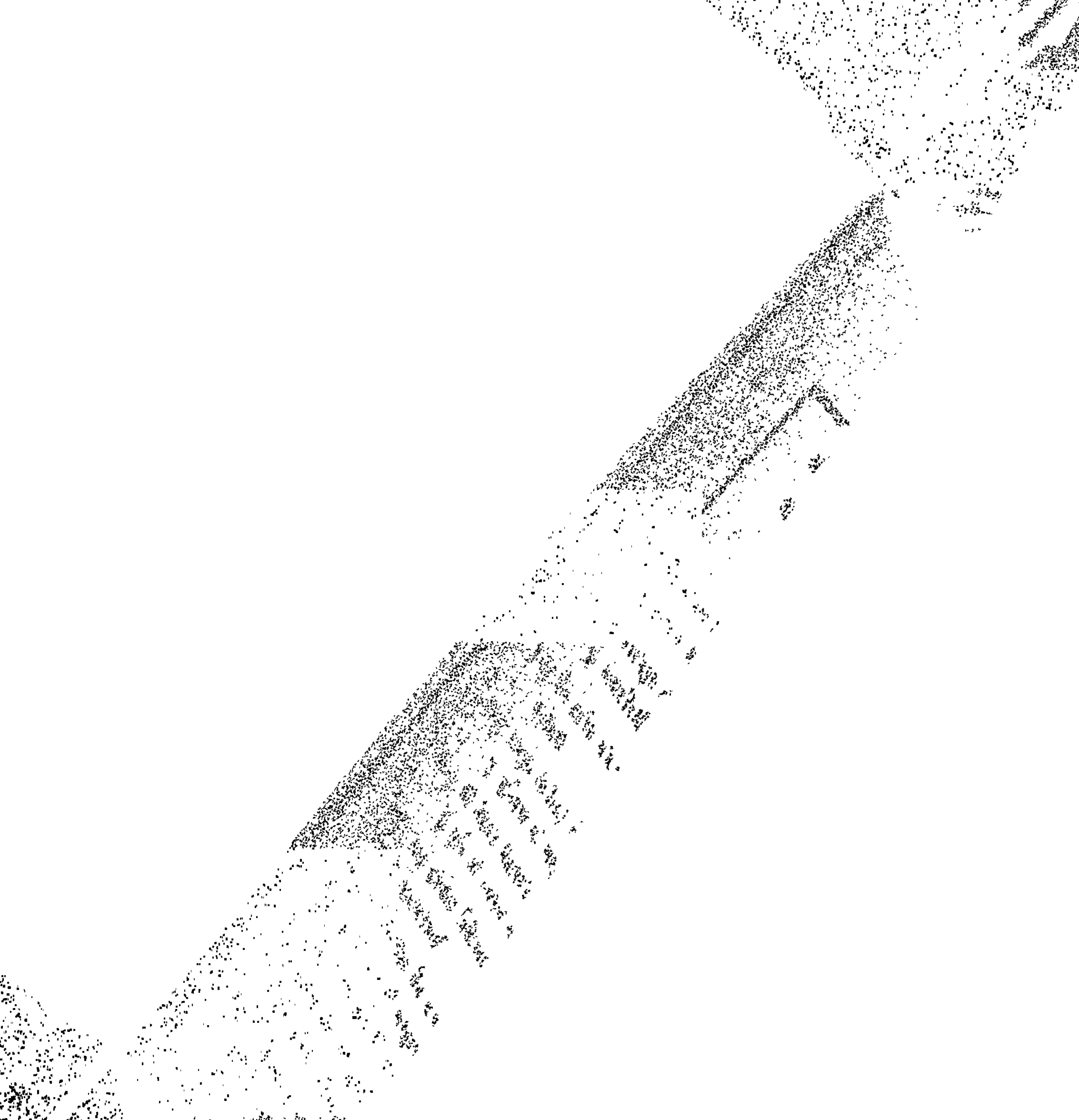
તીરથ જગ સહુ સાચો;
સમકિત શિવરૂપ જાચો ॥ આંકણી ॥
જગદીશ્વર વચને જાગ્યા; પુંડરીક ગણધર શિવ પામ્યા,
મોહનૃપને દેઈ તમાચો, તીરથ૦ ૧ ॥
સંજમ ને નાણનો હેતુ; શિવ રમણી ઘરનો સેતુ
સમકિત ભાવનામાં જાચો, તીરથ૦ ૨ ॥
પાવન પુરુષે ગિરિ ગાજ્યા; વિખ્યાત થયા ગિરિરાજા
તીરથ પાવન નહિ હોય, તીરથ૦ ૩ ॥
જિમ ક્ષેત્ર બધે જિન વિચરે; સવિકાલ વિદેહે વિચરે,
અભવ્ય મન નવી રાચે, તીરથ૦ ૪ ॥
ધ્યાનક ઢૂંઢે ને કરીએ, ભવમાં ભય તેહ વિસરિયે
આનંદ ગુમાન ધરી જાચો, તીરથ૦ ૫ ॥

આશ્રવ વિચાર

આજ જિનરાજ તુજ શાસને ભાવિયો; જગતનું જ્ઞાન અજ્ઞાન વારી ।
આશ્રવો હેતુ છે ભવતણા કારમા, કહ્યાને તુજ કહ્યા તે કહુ નિવારી
આજ૦ ૧
દોષ અવિરતિ એ જાણી ઉવેખતાં; ભવ્ય જન કહેન વિધી નિવારી ।
કલ્પના પીઠ તે વધ તજે તંતમાં; કર્મ-કારણ કહિ અનુમતિ અનારી
આજ૦ ૨
ક્રોધ માને વળી કપટને લોભ, કાષ્ટીક એ જ જિન વચન વાચો ।
નિશદિન ચાર નેત્રણ કુમાર પણ; હિત જન આઠ એ શુદ્ધ જિનવાચો
આજ૦ ૩
એક એ કારણ કહ્યા એમ જિન આગમે, જીવના એ હેતુ સુજન સમજે ।
કામને યમ ધર્મ કરમંતર વારવા, જ્યાંહિં મન રમજે
આજ૦ ૪
નિર્વંત નિરૂપ ને હેત નિરવંધ, અનુભવે એક એ અનુભવ ધરે ।
સાંભળી મનથી વારિયે પંચમ, સુખ અભય આનંદ વરે
આજ૦ ૫

ઉ. હા, તે આ મુજબ। ઈન્દ્ર=આત્મા જેના વડે સંસારમાં ભટકે તે ઇન્દ્રિય, પૃષોદરાદિ ગણુના આધારે શબ્દસિદ્ધિ જાણી લેવી.

प्र. १० ननु कषायाव्रतादीनां स्वतन्त्रतयाश्रयणाद् भवत्वाश्रवत्वं परमिन्द्रियाणां तथात्वाभावात्कथं तत्त्वं, यतो यावत् सकषायता तावदेव तदाश्रवहेतु, उपशान्तादीनां तु न तथेति ।

उ. सत्यं, कषाया अपि इन्द्रिय-विषयगार्ध्य-द्वेषतारतम्याद्आश्रवतारतम्यवन्त इति ज्ञापनाय, अव्रत-मिथ्यात्वाद्ययोऽपि कषायप्रमादयशा यद्यपि तारतम्यहेतव आश्रवतारतम्यहेयेति भेदेनोक्ता इति ज्ञेयम् ॥

પ્ર ૬૦ કષાય-અવિરતિ આદિ તો સ્વતંત્રરૂપે પણ આશ્રવ રૂપે પ્રસિદ્ધ છે, તેથી તેમની ગણતરી આશ્રવમાં સંગત છે. પણ ઇન્દ્રિયો તો સ્વતંત્ર આશ્રવ બનતી નથી, જ્યાં સુધી કષાય હોય છે, ત્યાંસુધી તે ઇન્દ્રિયો આશ્રવનું કારણ બને છે. કષાય ગયા પછી અગિયારમા ગુણ૦ આદિમાં ઇન્દ્રિયો છતાં તેના લીધે આશ્રવ થતો નથી, તો ઇન્દ્રિયોને આશ્રવમાં કેમ ગણી ?

[illegible] શેઠ [illegible].
[illegible] શ.
[illegible] નગીનમુ[illegible].
[illegible]
[illegible] મંડળ.
[illegible]
[illegible] (મુંબઈ).
[illegible] શ્રી [illegible]
[illegible]
[illegible]

(૧૦૭) શ્રી વિશા પોરવાડ પંચ વેજલપુર ભરૂચ તરફથી
પૂ. આ. શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી તથા મહોદયસૂરિજીના
ઉપદેશથી

... પાલનપુરવાળા હ. સુરત

... મહોદય ...

... હેમચંદ ...

... લક્ષ્મીચંદ ...

... હીરાલાલ ...

... રતનલાલ ...

... ચંપાલાલ ...

... પૂ. પં. ...

... સં. ૨૦૩૦ ...

રાજનગર મુકામે પૂ. પં. શ્રી સૂર્યોદય સા. મ.ની નિશ્રામાં વિ. સં. ૨૦૩૦ માગ સુદ ૧૧ની વોરા રમણલાલ ચુનીલાલની સુપુત્રી તરૂણાબહેનની દીક્ષા પ્રસંગે આ. જ્યો. ના પ્રકાશનમાં આર્થિક લાભલેનારની

ના... મા... વ... લી

૧૫૧) વોરા રમણલાલ ચુનીલાલ અમદાવાદ
૧૦૧) વોરા મેઘજીલાલ ચુનીલાલ ,,
૧૦૧) શેઠ માણેકલાલ મનસુખલાલ હસ્તે ઠ. રાજેન્દ્રભાઈ
૧૦૧) ખાનપુર જૈનસંઘના જ્ઞાનખાતેથી ઠ. રાજેન્દ્રભાઈ
૧૦૧) શાહ સોમચંદ મગનલાલ અમદાવાદ
૧૦૧) શાહ ચીમનલાલ [illegible] ,,
૧૦૧) શાહ ચંદુલાલ [illegible] ,,
૧૦૧) શાહ [illegible] ઠ. [illegible] અમદાવાદ
૧૦૧) [illegible] અમદાવાદ
ઠ. [illegible] અમદાવાદ

વિરમગામ મુકામે પૂ. પં. શ્રી સૂર્યોદય સા. મ. ની નિશ્રામાં વિ. સં. ૨૦૩૨ [illegible] સુદ ૧૧ની શાહ વિનયચંદ [illegible]ની સુપુત્રી [illegible]બહેનની દીક્ષા પ્રસંગે આ. જ્યો. ની [illegible] આર્થિક લાભ લેનારની

ના... મા... વ... લી

[illegible]
[illegible] સ્તુતિ
[illegible]
[illegible] શ્રી [illegible]
[illegible] જૈન
[illegible] એ. આર.
[illegible] શ્રી [illegible]
[illegible] સંઘ [illegible]
[illegible] શ્રી [illegible]
[illegible] સંઘ [illegible]
[illegible] અમીન
[illegible] પ્રેરણા
[illegible] તરફથી
[illegible] શ્રી [illegible]
[illegible] સંઘ [illegible]—
[illegible]
[illegible] સંઘ [illegible] તરફ
[illegible]

સ્મૃતિમાં જૈન શ્રાવિકા સંઘ રાજકોટના જ્ઞાનખાતામાંથી શ્રાવિકાઓ તરફથી.

૧૦૧) કોઠારી મીનળબાઈ ત્રિભોવન રાજકોટવાળા તરફથી
પૂ. વિદુષી આ. શ્રી [illegible] શિષ્યા સાધ્વી શ્રી [illegible] ઉપદેશથી

૧૦૧) માતુશ્રી મણીબહેનની સ્મૃતિમાં તેમના સુપુત્ર [illegible] તરફથી.

૧૦૧) સ્થાનિક જૈન સંઘ [illegible]

૧૦૧) ડૉ. જે. આર. [illegible]
પૂ. આ. શ્રી [illegible] ઉપદેશથી

૧૦૧) જૈન સંઘ [illegible]
પૂ. આ. શ્રી [illegible] ઉપદેશથી

૧૦૧) શ્રી જૈન [illegible] તરફથી
પૂ. મુનિરાજ [illegible] પૂ. મુનિ શ્રી [illegible] ની પ્રેરણાથી

૧૦૧) [illegible] તરફથી [illegible]
પૂ. [illegible] શ્રી [illegible] ઉપદેશથી

૧૦૧) શ્રી જૈન [illegible] —
પૂ. [illegible] શ્રી [illegible] ઉપદેશથી

૧૦૧) શ્રી જૈન [illegible] તરફથી પૂ. [illegible]
ઉપદેશથી

૧૦૧) શ્રી [illegible]
પૂ. મુનિરાજ [illegible] ઉપદેશથી

૧૦૧) [illegible]
[illegible]

૧૦૧) શ્રી [illegible]
[illegible] ઉપદેશથી

[illegible]

[illegible] વિભાગમાં
[illegible]
[illegible]

[illegible] રમણલ.
[illegible] સેવંતીલા.
[illegible] મણિલાલ
[illegible] હેમચંદ
[illegible]
[illegible] મોહનલાલ શા
[illegible] દેસાઈ.
[illegible] શેઠ.
[illegible] ત્રિભોવન.
[illegible] વકીલ

[illegible] મુંબઈ ધી. પં.
[illegible] વિ. સં. ૧૯૭૭ ?
[illegible] ગુજરાતી [illegible]
[illegible]

રાજનગર મુકામે પૂ. પં. શ્રી સૂર્યોદય સા. મ.ની નિશ્રામાં વિ. સં. ૨૦૩૯ માગ સુદ ૧૧ની વોરા રમણલાલ ચુનીલાલની સુપુત્રી તારાબહેનની દીક્ષા પ્રસંગે આ. જ્યો. ના પ્રકાશનમાં આર્થિક લાભલેનારની

ના... મા ...વ... લી

૧૫) વોરા રમણલાલ ચુનીલાલ અમદાવાદ
૧૦) વોરા મેવંતીલાલ ચુનીલાલ ,,
૧૦) શેઠ માણેકલાલ મનસુખલાલ ટ્રસ્ટ હ. રાજેન્દ્રભાઈ
૧૦) આનપુર જૈનસંઘના જ્ઞાનખાતેથી હ. રાજેન્દ્રભાઈ
૧૦) શાહ [illegible] અમદાવાદ
૧૦) શાહ ચીમનલાલ [illegible] ,,
૧૦) શાહ ચંદુલાલ કેશવલાલ ,,
૧૦) શાહ [illegible] હ. [illegible] અમદાવાદ
૧૦) [illegible] જ્ઞાનખાતે [illegible] અમદાવાદ
હ. [illegible] અમદાવાદ

વિરમગામ મુકામે પૂ. પં. શ્રી સૂર્યોદય સા. મ. ની નિશ્રામાં વિ. સં. ૨૦૩૯ વૈ. સુદ ૧૧ની શાહ [illegible] ની સુપુત્રી [illegible] બહેનની દીક્ષા પ્રસંગે આ. જ્યો. ની [illegible] આર્થિક લાભ લેનારની

ના...મા...વ...લી

૧૦) શાહ [illegible]
૧૦) [illegible]